

ØF-rapport 12/2018

Entreprenørskap i de videregående skoler i Trøndelag

En kartlegging av forståelser, organisering og samhandling

av

Mona Stokke

Asbjørn Kårstein

Winfried Ellingsen

ØSTLANDSFORSKNING

ble etablert i 1984. Instituttet har siden 2011 vært organisert som et aksjeselskap med Hedmark og Oppland fylkeskommuner, Høgskolen i Innlandet, Sparebank 1 Østlandet og Stiftelsen Østlandsforskning som eiere. Østlandsforskning er lokalisert på Lillehammer, men har også et kontor på Hamar. Instituttet driver anvendt, tverrfaglig og problemorientert forskning og utvikling. Østlandsforskning er orientert mot en bred og sammensatt gruppe brukere. Oppdragsgivere er departementer, fylkeskommuner, kommuner, statlige etater, råd og utvalg, Norges forskningsråd, næringslivet og bransjeorganisasjoner.

ØF-rapport 12/2018

Entreprenørskap i de videregående skoler i Trøndelag

En kartlegging av forståelser, organisering og samhandling

av

Mona Stokke

Asbjørn Kårstein

Winfried Ellingsen

Tittel: Entreprenørskap i de videregående skoler i Trøndelag
En kartlegging av forståelser, organisering og samhandling

Forfatter: Mona Stokke, Asbjørn Kårstein og Winfried Ellingsen

ØF-rapport nr.: 12/2018

ISBN nr.: 978-82-7356-781-9

ISSN nr.: 0809-1617

Prosjektnummer: 1403

Prosjektnavn: Kartlegging av entreprenørskap de videregående skoler i Trøndelag

Oppdragsgiver: Trøndelag fylkeskommune

Prosjektleder: Mona Stokke

Referat: I Trøndelag ser det ut til at det er en smal forståelse av entreprenørskap som respondentene mener er rådende i skolen, ikke en bred (pedagogisk entreprenørskap). Samtidig er det entreprenørielle arbeidsformer som har størst nedslagsfelt blant faglærere, noe som er naturlig da en bred tilnærming viser til en generell entreprenøriell metode og ikke det spesifikke verktøyet ungdomsbedrift. Mange faglærere opplever entreprenørskap i skolen som et tilleggsarbeid, særlig gjelder det opplegget med ungdomsbedrift. Respondentene opplever i liten grad at det er etablert praksisfellesskap omkring entreprenørskap i skolen. Det ser og ut til at respondentene fra de videregående skolene i Sør-Trøndelag vurderer lærernes kompetanse i entreprenørskap som noe høyere enn lærerne fra Nord-Trøndelag. Det kan se ut som at selv om lærerne har kompetansen, mangler de andre ressurser. Enkeltlærere synes å være den viktigste aktøren som stimulerer til entreprenørskap, deretter er UE, avdelingsledere og rektorer. Fylkeskommunen fremstilles som en utydelig aktør og strategidokumenter er lite kjent i skolen. Vi finner enkelte forskjeller mellom urbane og rurale skoler, og mellom Sør-Trøndelag og Nord-Trøndelag. Det gjelder blant annet en større satsning på pedagogisk entreprenørskap ved urbane skoler og i Sør-Trøndelag.

Emneord: Entreprenørskap, pedagogisk entreprenørskap, ungdomsbedrift, tverrfaglighet, skoleutvikling

Dato: November 2018

Antall sider: 120

Pris: Kr 200,-

Utgiver: Østlandsforskning, Postboks 223, 2601 Lillehammer
Telefon 61 26 57 00, epost: post@ostforsk.no, <http://www.ostforsk.no>

Publikasjonen er vernet etter åndsverkloven. Eksemplarfremstilling utover til privatbruk, er bare tillatt når det er hjemlet i lov eller avtalt med Kopinor (www.kopinor.no). Utnyttelse i strid med lov eller avtale kan medføre erstatnings- og straffeansvar.

FORORD

I denne rapporten presenteres og diskuteres funn fra en kartlegging av entreprenørskap i de videregående skolene i Trøndelag. Vår oppdragsgiver er Trøndelag fylkeskommune som vil benytte rapporten som et kunnskapsgrunnlag for videre utvikling av entreprenørskap i skolen. Oppdraget er løst innenfor en økonomisk ramme på 400.000 kroner eks. mva.

Oppdragsgiver har formulert tre overordnede problemstillinger for kartleggingen:

1. Hvordan skolen forstår sitt oppdrag innenfor entreprenørskap?
2. Hvordan skolen internt organiserer og gjennomfører arbeidet?
3. Hvordan skolen samhandler med eksterne aktører?

Det er gjennomført en spørreundersøkelse som ble sendt ut til alle videregående skoler i Trøndelag. I tillegg er det gjennomført intervjuer ved Thora Storm videregående skole i Trondheim. Datainnsamlingen er gjennomført i september og oktober 2018.

Vi ønsker å takke alle som har svart på spørreundersøkelsen og informantene som lot seg intervju av oss. Vi vil og takke oppdragsgiver for et spennende prosjekt og et godt samarbeid i prosjektperioden.

Lillehammer, den 6. november 2018

Tonje Lauritzen
forskningsleder

Mona Stokke
prosjektleder

INNHold

1	Innledning og bakgrunn	7
1.1	Kartleggingens hensikt og problemstillinger	7
1.2	Politiske føringer på entreprenørskap i utdanningen	7
1.3	Strategier for entreprenørskap i utdanning i Trøndelagsfylkene	10
2	Tidligere forskning og teori	13
2.1	Perspektiver på entreprenørskap	13
2.2	Pedagogisk entreprenørskap	14
2.3	Implementering gjennom samhandling	14
3	Gjennomføring og metoder	19
3.1	Tre problemstillinger	19
3.2	Dokumentgjennomgang	19
3.3	Case-studie	19
3.3.1	Intervjuer	20
3.4	Spørreundersøkelse	20
3.4.1	Utforming	20
3.4.2	Utvalg til spørreundersøkelsen	21
3.4.3	Utsendelse og innhenting av data	23
3.4.4	Analyser	23
3.4.5	Definisjon av "urban" og "rural"	23
4	Case: Thora Storm videregående skole	27
4.1	Studieprogrammene	27
4.2	Historien	27
4.3	Forståelsen av entreprenørskap i skolen	28
4.4	Implementering av entreprenørskap	30
4.5	Intern organisering og gjennomføring	32
4.6	Samhandling med eksterne aktører	34
4.7	Manglende støtte fra skoleeier	36
5	Analyse av spørreundersøkelsen	39
5.1	Beskrivelse av endelig utvalg	39
5.2	Forståelse og praktisering av entreprenørskap	43
5.2.1	Rådende forståelse	44
5.2.2	Rådende praksis	44
5.2.3	Mer vekt på?	44
5.2.4	Typer prosjekter	45
5.2.5	Skolenes satsning på entreprenørskap	46
5.3	Intern organisering, roller og samhandling	52
5.3.1	Person med hovedansvar	53

5.3.2	Roller i implementeringen.....	54
5.3.3	Former for samhandling mellom lærere	55
5.3.4	Tilleggsarbeid eller integrert i daglige oppgaver	58
5.3.5	Rektors rolle og oppgaver	58
5.3.6	Praksisfellesskap	62
5.4	Samhandling med eksterne aktører	63
5.4.1	Aktører som stimulerer entreprenørskap.....	63
5.4.2	Fylkeskommunens betydning	64
5.4.3	Former for samhandling med eksterne	66
5.4.4	Samhandling med UE.....	69
6	Oppsummering av hovedfunn	73
6.1	Problemstilling 1: Hvordan skolen forstår sitt oppdrag innenfor entreprenørskap	73
6.2	Problemstilling 2: Hvordan skolen internt organiserer og gjennomfører arbeidet?	75
6.3	Problemstilling 3: Hvordan skolen samhandler med eksterne aktører?.....	77
7	Referanseliste	79
8	Vedlegg.....	81
8.1	Vedlegg 1: Spørreskjema.....	81
8.2	Vedlegg 2: Intervjuguide rektorintervju.....	118
8.3	Vedlegg 3: Intervjuguide gruppeintervju.....	119

Figurer

Figur 1: Entrepenørskap i utdanningen (Kunnskapsdepartementet, Kommunal- og regionaldepartementet og Nærings og handelsdepartementet, 2009, s. 8)	9
Figur 2: Nettverk - sterke og svake bånd	15
Figur 3: Aktivitetstrekanten som analysemodell i kartleggingen	16
Figur 4: Operasjonalisering av "entreprenørskap i skolen"	20
Figur 5: Intern organisering av Entreprenørskapslinja og Science linja.....	33
Figur 6: Når det gjelder utdanningsprogram, underviser/arbeider du ved studieforberedende, yrkesfaglig eller begge? (N=383). Prosent.	40
Figur 7: Antall som oppgir å undervise på de ulike utdanningsprogrammene, flere kryss mulig. (N=365). Prosent.....	40
Figur 8: Fordeling av vgs. med programfaget entreprenørskap Sør og Nord. Absolutte tall.	42
Figur 9: Fordeling av vgs. med programfaget entreprenørskap rural og urban. Absolutte tall. ...	42
Figur 10: Hvilken utdanning har du innen entreprenørskap? (N=405). Prosent.	43
Figur 11: Typer prosjekter som du vil karakterisere som entreprenørielle (N=375). Prosent.	45
Figur 12: Om entreprenørskap er nedfelt i skolens strategi / lokale læreplan (N=405). Prosent.	46
Figur 13: Hvor lenge entreprenørskap har vært en del av praksisen ved skolen? Prosent.	48
Figur 14: Jeg erfarer at de siste fem årene har skolen i større grad vektlagt entreprenørskap, fordi ... Prosent.	49
Figur 15: En eventuell økt satsning på entreprenørskap har ført til forandringer av ... Prosent.	50
Figur 16: Om elevenes interesse for ungdomsbedrift er økende (N=405). Prosent.	51
Figur 17: På skolen vår har vi tilstrekkelig med ressurser til å gjennomføre opplegget med ungdomsbedrift fordi ... Prosent.....	52
Figur 18: Er det utpekt en person på skolen som har særlig ansvar for entreprenørielle arbeidsformer generelt? (N=405). Prosent.	53
Figur 19: Er det utpekt en person på skolen som har særlig ansvar for programfaget entreprenørskap? (N=405). Prosent.	54
Figur 20: Er det utpekt en person på skolen som har særlig ansvar for ungdomsbedrift spesielt? (N=405). Prosent.....	54
Figur 21: Samhandling mellom lærerne om entreprenørskap som programfag. Prosent.....	56
Figur 22: Samhandling mellom lærere om entreprenørskap som ungdomsbedrift. Prosent.	57
Figur 23: Når det gjelder ungdomsbedrift, opplever du det som ...? Prosent.....	58
Figur 24: Tabell 11: Om rektor tar et visjonært lederskap (N=366). Prosent.	59
Tabell 25: Rektors kontakt med næringslivet. Prosent.....	60

Figur 26: Rektors kontakt med offentlig sektor. Prosent.	61
Figur 27: Rektors kontakt med frivillige organisasjoner. Prosent.	61
Figur 28: Rektors rolle og oppgaver – en sammenstilling	62
Figur 29: Vil du si at lærerne på skolen din har etablert et læringsfellesskap for entreprenørskap? (N=366). Prosent.	62
Figur 30: Aktører som stimulerer entreprenørskap på skolen (N=405, flere svaralternativer)....	63
Figur 31: Fylkeskommunens betydning for entreprenørskap (N=405). Prosent	65
Figur 32: Virkninger av fylkeskommunens satsing (N=80, flere svaralternativ)	66
Figur 33: Samarbeid med UE (N=405).....	70
Figur 34: Type samarbeid med UE (N=193) Flere svaralternativ. Prosent.....	70
Figur 35: Vurdering av samarbeidet med UE (N=193) og UEs kompetanse (N=188). Prosent. 71	

Tabeller

Tabell 1: Studieprogrammene som inngår i kartleggingen	22
Tabell 2: Utsendte spørreskjema og svarprosenten innen ulike kategorier respondenter.	22
Tabell 3: Urbane og rurale kommuner	24
Tabell 4: Studieprogrammene ved Thora Storm videregående skole.....	27
Tabell 5: Kort beskrivelse av Entreprenørskapslinja Kilde: Trøndelag fylkeskommunes nettsider	30
Tabell 6: Hvilken stilling innehar du? (N=405) Prosent.	39
Tabell 7: Hvor lenge har du jobbet i skoleverket? (N=405) Prosent.	39
Tabell 8: Hvor mange ansatte er det ved din skole? (N=403). Prosent.	39
Tabell 9: Hvilken skole jobber du ved? (N=405). Prosent.	41
Tabell 10: Hvilke(n) rolle(r) har du når det gjelder entreprenørielle arbeidsformer generelt, programfaget entreprenørskap og ungdomsbedrift? (N=405). Prosent.	55
Tabell 11: Om rektor styrer personalressurser. Prosent.	59
Tabell 12: Rektors koordinering av oppgaver. Prosent	60
Tabell 13: Samhandlingsformer med eksterne aktører. Prosent. (Flere svaralternativ)	66
Tabell 14: Formalisering av samhandling med eksterne aktører. Prosent. (Flere svaralternativ)	67
Tabell 15: Kontaktansvarlig. Prosent. (Flere svaralternativ)	69

1 INNLEDNING OG BAKGRUNN

1.1 Kartleggingens hensikt og problemstillinger

Oppdragsgiver har formulert tre overordnede problemstillinger som kartleggingen skal dekke:

1. Hvordan skolen forstår sitt oppdrag innenfor entreprenørskap?
2. Hvordan skolen internt organiserer og gjennomfører arbeidet?
3. Hvordan skolen samhandler med eksterne aktører?

1.2 Politiske føringer på entreprenørskap i utdanningen

NOU 2015:8, *Fremtidens skole - fornyelse av fag og kompetanser*, begrunner tydelig behovet for at det norske og internasjonale samfunnet er avhengig av skapende mennesker som kan bidra i arbeids- og samfunnsliv, skape nye virksomheter og finne nye løsninger på krevende samfunnsutfordringer (Kunnskapsdepartementet, 2015). Abelia peker samtidig på gjennom sin nylig publiserte rapport, *Omstillingsbarometer 2016*, at Norge kommer dårlig ut sammenliknet med andre OECD-land når det gjelder faktisk entreprenøraktivitet i befolkningen. Samtidig viser sammenlikningen med andre land at det er generelt lav motivasjon i befolkningen til å starte egen virksomhet. Rapporten løfter frem en klar anbefaling om at dersom en skal stimulere til nyskaping, må en satse på opplæring og utdanning innen entreprenørskap. EUs rammeverk har definert "trening i initiativ og entreprenørskap" som en av åtte kompetanser for det 21. århundre. En sterkere entreprenørskapskultur, kunnskap og ferdigheter som danner grunnlaget for økt verdiskaping og evne til omstilling, er avgjørende viktig for å utvikle samfunnet. For å sikre at grunnopplæringen møter fremtidens kompetansebehov, foreslås at "innovasjon og kritisk tenkning" løftes frem som et prioritert tema i fagfornyelsen på linje med "folkehelse og livsmestring", "demokrati og medborgerskap", samt "bærekraftig utvikling". Stortinget vedtok høsten 2016 en ny nasjonal utdanningsreform som vektlegger at entreprenørskapskompetanse skal være en del av fagfornyelsen. Likefullt er svært mye av det som skjer av læringsaktiviteter i dag ikke kunnskapsbaserte, og skolesektoren har til dels svært ulik oppfatning av (og tilnærming til) hva entreprenørskap er, hvordan entreprenørielle kompetanser læres, og hvilke aktører som er relevante for skolen å samhandle med. Dette kartleggingsprosjektet i Trøndelag støtter opp under nødvendig kunnskapsutvikling.

Entreprenørskap er ifølge Europakommisjonen (2006) en sentral strategi for å skape arbeidsplasser og forbedre konkurranseevnen og økonomisk vekst, samt være en viktig premiss for samfunnsutviklingen generelt. Undervisning i entreprenørskap skal bidra til

utviklingen av en gründerpreget kultur og fremme foretaksmohet og personlige egenskaper som kreativitet, samarbeidsevner mm. (Karlsen 2001). Fokuset på økonomisk utvikling der det forretningsmessige er det sentrale er utvidet til en forståelse at entreprenørskap representerer en viktig kompetanse for vekst, sysselsetting og personlig utvikling. Utdanningssystemet er oppfordret til å støtte opp under entreprenørielle tankemåter og tilnærminger.

Entrepreneurship refers to an individual's ability to turn ideas into action. It includes creativity, innovation and risk taking, as well as the ability to plan and manage projects in order to achieve objectives... The important role of education in promoting more entrepreneurial attitudes and behaviours, starting even at primary school, is now widely recognised (Europakommisjonen, 2006, s. 4)

Anbefalingen fra EU er dermed at det gis et undervisningstilbud på alle nivåer i utdanningssystemet. Dette tilbudet vil dreie seg om å gi kunnskap knyttet til utvikling av forretningsmessig virksomhet inklusive forretningsplan og organisasjon. I tillegg til det spesifikke næringsaspektet gjelder det også utviklingen av en kultur, en tenkemåte (Fayolle & Klandt, 2006). Gitt at entreprenørskap dreier seg om bredere prosesser enn de rent forretningsmessige og representerer et komplekst felt, er det også viktig å gi bredere rammer for entreprenørskapsundervisningen.

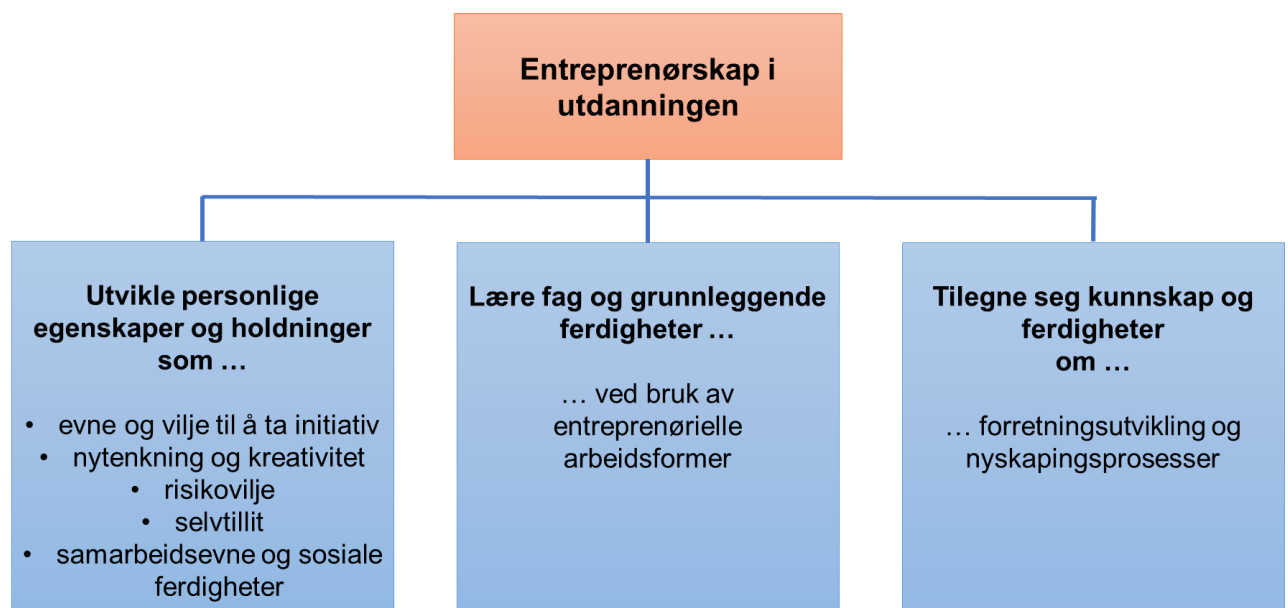
I Norge ble handlingsplanen *Se mulighetene og gjøre noe med dem!* lansert i 2004 (Kunnskapsdepartementet, Kommunal- og regionaldepartementet, Nærings- og Handelsdepartementet, 2004). Denne ble fulgt opp med en revidert plan i 2006 og en helt ny plan i 2009. Mens de to første planene i hovedsak var rettet mot grunnopplæringen og kun hadde virkemidler rettet mot dette nivået, ble rammen for den nye planen i 2009 utvidet til også å inkludere høyere utdanningen, og de fleste virkemidlene i denne planen er rettet mot høyere utdanning.

I handlingsplanen *Entreprenørskap i utdanningen – fra grunnskole til høyere utdanning 2009–2014*, definerer Regjeringen entreprenørskap på en måte som fremhever verdiskapning: "Entreprenørskap handler om å etablere ny virksomhet, og om evnen til å se muligheter og gjøre noe med dem innenfor en rekke områder i samfunnet". I den gjeldende planen for entreprenørskap i utdanningen er entreprenørskap og entreprenørskap i utdanningen definert på følgende måter (Kunnskapsdepartementet, Kommunal- og regionaldepartementet & Nærings og handelsdepartementet, 2009, s. 7):

Entreprenørskap handler om å etablere ny virksomhet, og om evnen til å se muligheter og gjøre noe med dem innenfor en rekke områder i samfunnet. Entreprenørskapskompetanse er relevant for alle områder i arbeids- og næringslivet, både innenfor nye og etablerte virksomheter. I tillegg er blant annet frivillige organisasjoner, bistands- og utviklingsarbeid og kultursektoren viktige samfunnsområder hvor entreprenørskap og innovasjonsprosesser er aktuelt. Kunnskapsdepartementet, Nærings- og handelsdepartementet og Kommunal- og regionaldepartementet mener det er viktig å ha en bred innretning av satsingen på entreprenørskap i utdanningen.

Entreprenørskap i utdanningen kan være både teoretisk og praktisk orientert. Opplæring i entreprenørskap kan organiseres som et eget fag eller integreres som arbeidsform i andre fag. Entreprenørskap kan være et verktøy og en arbeidsmåte for å stimulere til læring i ulike fag og i grunnleggende ferdigheter. Gjennom entreprenørskap i opplæringen kan en også videreutvikle personlige egenskaper og holdninger. Undervisningen kan fokusere på å fremme kunnskap om det å starte egen bedrift og om innovasjons- og nyskappingsprosesser i eksisterende bedrifter.

Oppsummert kan vi si at det er etablering av virksomhet som er det sentrale i de politiske føringene. Men entreprenørskapsutdanningen retter seg også mot initiativ og holdninger, som utvikles gjennom entreprenørielle arbeidsformer. Figuren under illustrerer tre aspekter ved entreprenørskap i utdanningen.

Figur 1: Entreprenørskap i utdanningen (Kunnskapsdepartementet, Kommunal- og regionaldepartementet og Nærings og handelsdepartementet, 2009, s. 8)

Handlingsplanen er ikke revidert men har hatt en viktig rolle i å videreføre regjeringens arbeid med entreprenørskap i utdanningen, sette entreprenørskap på dagsorden og har bidratt til videreutvikling og spredning av tilbudet. Den er rettet mot høyere utdanning og den begrensede satsingen på tiltak rettet mot grunnopplæringen står i kontrast til anbefalingene basert på evalueringen av den forrige handlingsplanen (Rotefoss m.fl. 2008). Status for skoleåret 2010-2011 viser at 96 prosent av de videregående skoler har entreprenørskapstilbud og det anslås at 15 prosent av elevene deltar. Andelen blant yrkesfaglige er dobbelt så høy som for studieforberedende (hhv. 20 og 10 prosent). Følgforskning av Handlingsplanen indikerer at:

(...) entreprenørskapsprosjekter ikke har den generaliserbare effekten for utvikling av generelle entreprenørielle kompetanser som man kunne forventet ut fra målene i handlingsplanen (Spilling m.fl. 2015, s. 9).

(...) det kan være vanskelig å realisere de generelle læringsmålene samtidig som man utvikler den mer spesifikke entreprenørskapskompetansen, og det gjør spørsmålet om fremtidig veivalg viktig. Vi argumenterer for at det er viktig å være tydelig på at forretningsutvikling og verdiskaping er sentralt, men at entreprenørielle opplegg tilpasses til elevenes forutsetninger på de ulike utdanningsnivåer (Spilling m.fl. 2015, s. 9).

For elever ved studieforberevende utdanningsprogrammer kunne ikke noen positive effekter spores på gjennomføringen av entreprenørskapsutdanning ved skolen. Sitatene viser med tydelighet at det er det smale perspektivet på entreprenørskap, dvs. entreprenørskap som forretningsutvikling, som dominerer vurderingen.

1.3 Strategier for entreprenørskap i utdanning i Trøndelagsfylkene

I og med at fylkessammenslåingen mellom Sør- og Nord-Trøndelag er relativt fersk (1. januar, 2018) vises i denne rapporten til fylkenes strategier for entreprenørskap i utdanning enkeltvis. Nord-Trøndelag utarbeidet sin strategi først og Sør-Trøndelag brukte denne som et utgangspunkt for sitt utviklingsarbeid.

Sør-Trøndelag

I Sør-Trøndelag tok fylket utgangspunkt i både definisjonen på entreprenørskap og figuren fra handlingsplanen, dvs. den brede tilnærmingen til faget/metoden. Fylkesrådmannen har ledet arbeidet med en ny strategi for regional utvikling gjennom entreprenørskap. Målsettingen om "å øke verdiskapningen gjennom entreprenørskap og markedskompetanse" skal nås gjennom utdanningsløp som også setter innovasjon på dagsorden. For øvrig bygger dokumentet på definisjoner av entreprenørskap som regjeringen har lagt til grunn.

Entreprenørskap i utdanningen kan være både teoretisk og praktisk orientert. Opplæring i entreprenørskap kan organiseres som et eget fag eller integreres som arbeidsform i andre fag. Entreprenørskap kan være et verktøy og en arbeidsmåte for å stimulere til læring i ulike fag og i grunnleggende ferdigheter. Gjennom entreprenørskap i opplæringen kan en også videreutvikle personlige egenskaper og holdninger. Undervisningen kan fokusere på kunnskap om det å starte egen bedrift og om innovasjons- og nyskappingsprosesser i eksisterende bedrifter. Hvilket fokus den enkelte utdanningsinstitusjon vektlegger, vil avhenge av hvilke fagtilbud/yrkesutdanning den enkelte tilbyr.

Entreprenørskap handler om evnen til å se muligheter og gjøre noe med dem innenfor en rekke områder i samfunnet. Entreprenørskapskompetanse er relevant for alle områder i arbeids- og næringsliv, både innenfor nye og etablerte virksomheter. I tillegg er blant annet frivillige organisasjoner, bistands- og utviklingsarbeid og kultursektoren viktige samfunnsområder hvor entreprenørskap og innovasjonsprosesser er aktuelt." (Strategi for entreprenørskap og praksisnær læring i utdanning i Sør-Trøndelag)

Skolene har betydelig fleksibilitet i implementeringen av utdanningstilbudet. Arbeidet med tilbudet sies å ha økt de siste tiårene og fylket benytter seg i hovedsak av Ung Entreprenørskap (UE) sitt tilbud for opplæring og etterutdanning for lærere. Hovedmetoden er derimot fortsatt ungdomsbedrift i videregående skoler. I videregående skoler i Sør-

Trøndelag finnes Entreprenørskap som fag i utdanningen både gjennom Studiespesialisering med Entreprenørskap som er et 3- årlig løp, og gjennom programområde for Samfunnsfag og økonomi, med læreplan i Entreprenørskap og bedriftsutvikling. Pedagogisk entreprenørskap brukes i flere realfag. Det ble opprettet et fagnettverk for entreprenørskap i 2009 og fylkeskommunen er involvert i internasjonale prosjekter.

I tillegg til aktivitetene som skolene gjennomfører på egen hånd, er det i dag flere aktører på alle utdanningsnivå som er engasjert, og jobber med entreprenørskap i utdanning. På grunnskole og videregående er det særlig UE og SINTEF v/ prosjektet "praksisnær læring" som er sentrale aktører. Samtidig etterlyses det at flere elever får kjennskap til entreprenørskap som læringsstrategi og flere møteplasser for kunnskapsdeling. På basis av dette er det etablert et felles mål med et sett av strategier i fylket.

Mål:

Etablere entreprenørskap og praksisnær læring som læringsstrategi gjennom hele utdanningsløpet.

Strategier:

1. Forankring av innovasjon og entreprenørskap som læringsstrategi:
 - Utfordre utdanningsinstitusjonene til å utvikle en læringsstrategi for innovasjon og entreprenørskap ut fra deres faglige perspektiv og yrkesprofil.
 - Sikre at entreprenørskap som læringsstrategi er forankret i den enkelte ledelse og i lærerkollegiet.
2. Formidling og økt kompetanse
 - Øke fokus på entreprenørskap som læringsstrategi i lærerutdanningene på HIST og NTNU
 - Sikre gode og tilgjengelige etter- og videreutdanningstilbud for lærere/undervisningspersonell og ledelse innenfor entreprenørskap
 - Øke kunnskap om entreprenørskap og innovasjon i utdanning regionalt gjennom utredninger, evaluering og forskning.
 - Etablere et entreprenørskapsforum i fylket på tvers av utdanningsnivå for å øke kunnskapsdelingen mellom nivåene.

Nord-Trøndelag

I Nord-Trøndelag som har en lavere etablererfrekvens enn de fleste andre fylkene er målsettingen for fylkesrådet todelt:

1. Å forsterke og utvikle bruken av entreprenørskap som pedagogisk metode i skolen
2. Satsingen skal bidra til å øke omfanget av lønnsomme etableringer i fylket

Arbeidet med entreprenørskap blant ungdom er en prioritert politisk satsing i fylkets "strategi for ungdom og næringsutvikling". Fylket satser på entreprenørskap som pedagogisk metode utover ungdomsbedrift konseptet og ansvaret tildeles skolene for å innarbeide dette i læreplanene. "Entreprenørskap er et viktig virkemiddel for å fremme læring i flere fag"

(Strategi for entreprenørskap for ungdom i Nord-Trøndelag 2009-2012, s. 4). En systematisk tilnærming utover ungdomsbedriftskonseptet er ikke fullt ut utnyttet. Det er uklart hvordan variasjonen i kvalitet og organisering på skoler og mellom skoler skal håndteres.

Kompetanseheving blant lærere og andre aktører synes å være en viktig forutsetning for dette og en kvalitetssikring av tiltakene. Det er også inngått en intensjonsavtale mellom fylkeskommunen og kommunene for bedre samhandling. Alle videregående skoler i fylket skal arbeide med entreprenørskap. Fylket samarbeider tett med UE og Innovasjon Norge men medgir at rolleavklaringer og samarbeid mellom alle aktører er krevende. Fylkeskommunen ved regional utviklingsavdeling koordinerer arbeidet og en egen ressursgruppe følger opp strategien. Utfordringene slik fylket ser det er:

- Forankring hos eierne og i ledelsen hos de ulike aktørene.
- Kvaliteten i arbeidet med entreprenørskap
- Kompetanseheving av de ulike aktører som er involvert i entreprenørskapsopplæringen
- Samordning – få til en helhetlig samhandling mellom de ulike aktørene
- Organisering – hver enkelt har ansvar på sitt nivå, men det er viktig at koordineringsansvaret er definert.

2 TIDLIGERE FORSKNING OG TEORI

2.1 Perspektiver på entreprenørskap

En analytisk tredeling benyttes for å synliggjøre tre tilnærminger (Scott, Rosa & Klandt, 1998; Spilling m.fl., 2015) som skjelner mellom:

1. utdanning om entreprenørskap
2. utdanning for entreprenørskap
3. utdanning gjennom entreprenørskap

Den første tilnærmingen – utdanning om entreprenørskap - innebærer at man lærer om entreprenørskap som et samfunnsmessig fenomen, det vil si hvilken rolle og betydning entreprenørskap har for utviklingen i samfunnet. Først og fremst vil dette være relatert til økonomi og næringsutvikling, med vekt på hvilken betydning entreprenørskap har for utviklingsprosessene i næringslivet og utvikling av nytt næringsliv. Grunnlaget for denne tilnærmingen er at entreprenørskap er etablert som et eget tverrfaglig fagområde, der de ulike tilnærminger varierer sterkt ut fra hvilke fagtradisjoner man står nærmest - eksempelvis ut fra et bedriftsøkonomisk, samfunnsøkonomisk eller sosiologisk perspektiv.

Den andre tilnærmingen – utdanning for entreprenørskap – gjelder opplæring og trening for å utvikle kunnskaper og ferdigheter som gir grunnlag for å starte og drive et selskap. Et sentralt element i slik opplæring er å gi kunnskaper og trening i arbeid med forretningsplan, det vil si å konkretisere forretningsideen, sette opp budsjett og lage en organisasjonsplan og en markedsstrategi. Et viktig aspekt ved utdanning for entreprenørskap er videre at de involverte bør avklare egne motiver for entreprenørskap. Det faglige grunnlaget for slike tilbud vil være kunnskap i forretningsutvikling, og er i hovedsak knyttet til fagområdet bedriftsøkonomi.

Den tredje tilnærmingen – utdanning gjennom entreprenørskap – innebærer at man benytter entreprenørielle prosesser som et virkemiddel for å oppnå bestemte læringsmål. Det vil si at elever gjennom deltakelse i prosesser knyttet til start og utvikling av ny virksomhet skal tilegne seg bestemte kunnskaper og erfaringer, og herunder også stimuleres til å utvikle holdninger og egenskaper. Det er deltakelse i entreprenørielle prosesser som er poenget i denne tilnærmingen, og det mest dekkende er å karakterisere tilnærmingen som en pedagogisk metode. I denne tilnærmingen dreier det seg om å gi elevene og studentene erfaringer gjennom å delta i entreprenørskapsrelaterte prosesser.

2.2 Pedagogisk entreprenørskap

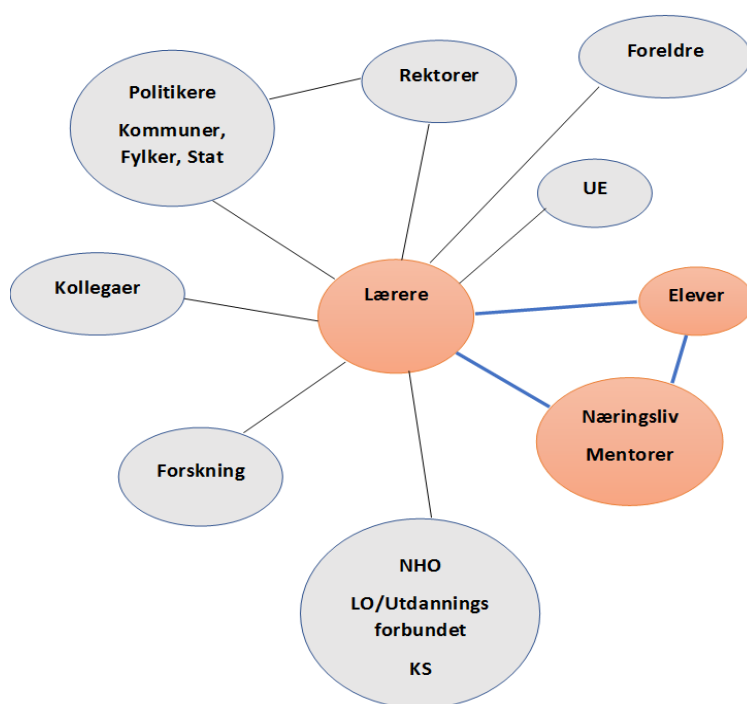
Ut over dette er det i Norden etablert en tradisjon kalt pedagogisk entreprenørskap som særlig er knyttet til grunnopplæringen (Røe-Ødegård, 2000, 2014; Skogen & Sjøvoll, 2008). Pedagogisk entreprenørskap er en strategi for å utvikle elevenes kreativitet, samarbeidskompetanser og evne til nyskaping. Praktisk arbeid, aktiv deltakelse og refleksjon over egen læring er viktige elementer, og det skal være en virkelighetsnær og meningsfull læring (Røe-Ødegård, 2003). Noen skoler integrerer pedagogisk entreprenørskap som en del av skolens pedagogiske grunnsyn, slik at det gjennomsyrrer alle skolefagene. Det handler ikke om at elevene skal lære om entreprenørskap, men å bli rustet til entreprenørskap. Pedagogisk entreprenørskap kan danne grunnlag for bedriftsutvikling, men det er viktig å forstå at pedagogisk entreprenørskap åpner opp for mange flere arbeidsformer, prosjekter og resultater enn ungdomsbedrift. Prosjekter som elevbedrift og ungdomsbedrift kan benyttes som verktøy i en slik tilnærming, men like relevant er andre former for virkelighetsnære prosjekter. I følge Kunnskapsløftet skal pedagogisk entreprenørskap ha en sentral plass i skolens praksis, men ifølge Pedersen, Adolfsen og Andreassen (2015) praktiseres det lite i virkeligheten. I denne tradisjonen peker man på at kunnskapsutvikling gjennom entreprenørskapsopplæring skal skje med utgangspunkt i praktiske tilnærminger og aktivitet. Læreprosessene er fundert på aktivitet, samarbeid, fagovergrepene arbeid, erfaring, medbestemmelse og krav til resultat som har handlingsrelevans til livet utenfor skolen. Innen pedagogisk entreprenørskap viser man til "entreprenørielle arbeidsformer/metoder". Entreprenørielle arbeidsformer inkluderer prosjekter som er tverrfaglige og baserer seg på samarbeid mellom skole og arbeidsliv, men også mer generelle, praksisorienterte tilnærminger som ikke nødvendigvis kan knyttes spesifikt til entreprenørskap.

Hvordan entreprenørskap kommer til uttrykk i utdanningen, er forskjellig, noe dette prosjektet skal belyse. Noen kaller dette et skille mellom en smal og bred forståelse av entreprenørskap. Vår oppfatning er imidlertid at det er uheldig å snakke om et skille. Begrunnelsen vår er at noen utdanningsløp er lagt opp slik at perspektivene kan være komplementære. Pedagogisk entreprenørskap er en pedagogisk plattform som kan ligge til grunn for forskjellige typer aktiviteter og entreprenørielle prosjekter gjennom skoletrinnene. På denne måten kan prosjektvarianten ungdomsbedrift gjenspeile pedagogisk entreprenørskap.

2.3 Implementering gjennom samhandling

Interne og eksterne aktører

Nettverksteori illustrerer relasjoner og deres styrke mellom mange aktører i utdanningen. Sosiale nettverk er relasjoner, personlige forbindelser og interaksjoner mellom aktører. Nettverket beskrives ofte med noder og lenker mellom aktørene i nettverket som skal støtte opp under informasjonsflyt dem imellom. Båndene mellom medlemmene i nettverket kan være løse og sterke (Granovetter, 1976).

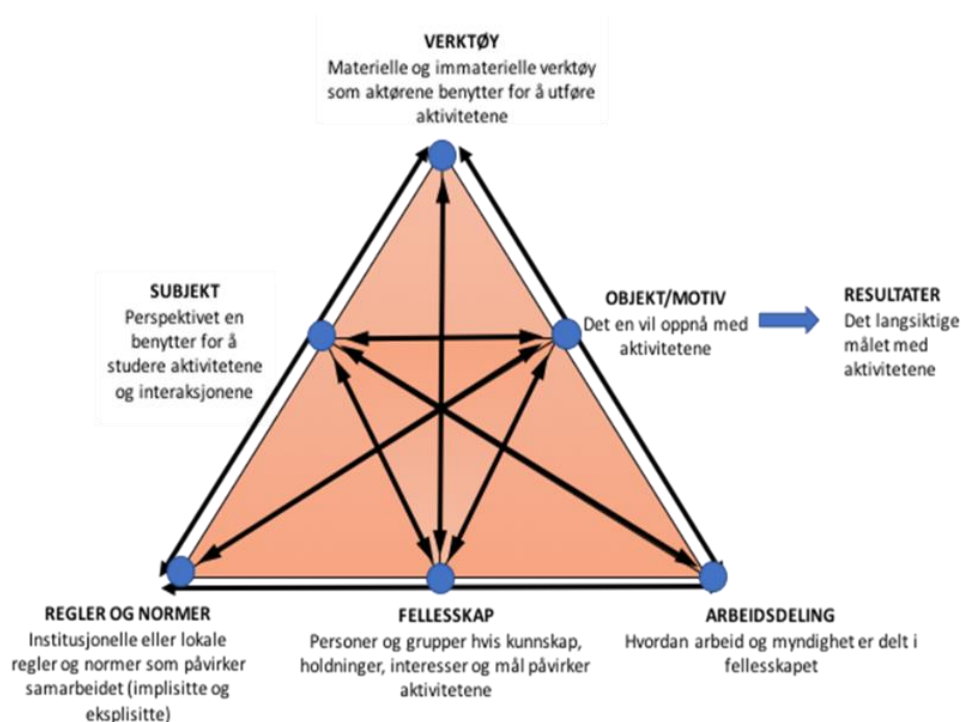
Figur 2: Nettverk - sterke og svake bånd

Svake forbindelser kan gi tilgang til ny informasjon, nye bekjente og nye ressurser, mens utvikling av sterke forbindelser i tillegg bidrar til tillit, stabilitet og sikkerhet. Sterke forbindelser i nettverket betyr at man har en felles målforståelse, avklarte roller og at man drar lasset sammen. Samhandling i svake forbindelser er mindre hyppig og regelmessig, og man har ikke nødvendigvis sammenfallende interesser. Samtidig kan svake forbindelser bringe nettverk i kontakt med hverandre, styrke forholdet mellom dem og skaper nye bånd mellom eksisterende kretser av mennesker.

Aktivitetssystemet

For å plassere entreprenørskapsutdanningen inn i en større strukturell og kulturell totalitet, enn hva nettverksteori gir oss mulighet til, benytter vi Engeströms aktivitetssystem i vår kartlegging. Aktivitetsteorien anskueliggjør den kollektive og kulturelle konteksten som læreren og andre aktører står i, når entreprenørskap skal praktiseres i skolen. (Engeström, 2001, 2014; Arnseth, 2008). Teorien gir oss mulighet til å innta et utenfra-perspektiv på entreprenørskaps-utdanningen slik at en kan forklare og kontekstualisere vår tematikk (Blight & Flood, 2017). Den gir oss en begrepsstruktur, samtidig som får vi mulighet til å plassere ulike aktører i entreprenørskapsutdanningen inn i en strukturell og kulturell totalitet. Arnseth (2008) kaller dette "kontekstbevissthet". I aktivitetssystemet foregår det felles aktiviteter og interaksjoner mellom mange aktører, i spesifikke strukturelle og kulturelle kontekster. Når entreprenørskap i utdanningen implementeres, vil ulike kontekster kunne medføre svært ulike praksiser, eksempelvis i Trøndelags ulike regioner.

Et aktivitetssystem peker på at enkeltpersoners aktivitet ikke står alene, men er en del av et komplekst, helhetlig system bestående av elementer i gjensidig interaksjon, som for eksempel subjekt, verktøy, objekt, regler, fellesskap og arbeidsdeling (Engeström, 2001).

Figur 3: Aktivitetstrekanten som analysemodell i kartleggingen

I aktivitetssystemet er aktører forstått både som personer (subjekter) og som ideer, konsepter, verktøy og regler, og begrepet aktør er derfor både noe menneskelig og noe materielt. Med subjekter mener vi personer og grupper som inngår i fellesskapet som gjennomfører entreprenørskapsutdanningen. Deres kunnskap, holdninger, interesser og mål påvirker aktivitetene, og det kan oppstå spenninger og motsetninger mellom aktører i systemet. Aktivitetssystemets objekt, som den felles innsatsen er rettet mot, er å implementere entreprenørskap i skolen. Resultatet som man etterstreber, er at elevene utvikler entreprenørielle kompetanser. Til dette bruker man pedagogisk entreprenørskap og/eller ungdomsbedrift. Imidlertid vil regler, normer og verdier påvirke samarbeidet i fellesskapet, både som drivere, men også i form av spenninger og motsetninger.

Praksisfellesskapet

Forskningen har fokusert mest på lærernes formelle utdanning og kompetanseutvikling og mindre på lærerens undervisningskontekst og praksisfellesskap (Eide, Olsvik & Stokke, 2018). Det vil si den kompetanseutviklingen som er en integrert del av den sosiale praksisen, det vil si en uformell form for læring. Deltakeren inngår i et praksisfellesskap med en gruppe mennesker som har felles interesser og mål, og hvor man deler kunnskap, atferd og kultur. Kunnskapen i fellesskapet er sosialt distribuert, ikke i personene, men mellom dem og mellom personer og objekter. Ved å delta i et fellesskap utvikles praksis gjennom direkte erfaring (Lave

& Wenger, 1991). Fellesskapet benyttes til oppgaveløsning og for å oppnå kompetanse, og samarbeidet kan skje mellom personer som tilhører det samme eller forskjellige fagområder.

Et praksisfellesskap er ikke et løst nettverk av kolleger, men kjennetegnes av at kollegene har et felles domene (interesseområde), gjensidig engasjement og forpliktelse i oppgaveløsningen og en felles praksis. Felles identitet og interesse innebærer at man er opptatt av det samme oppdraget og utvikler felles intensjoner knyttet til det. Praksisfellesskap utvikler ofte en sterk identitet knyttet til denne interessen. Gjensidig engasjement innebærer deltakelse i felles aktiviteter og diskusjoner, og at man hjelper hverandre med å løse praksisfellesskapets oppgaver. Dette er noe mer enn overlevering av informasjon og faktakunnskap. Fellesskapet utvikler en praksisforståelse som uttrykkes gjennom felles rutiner og kommunikasjonsmåter, samt historier og symboler som uttrykker praksisfellesskapets identitet. Dette bidrar til å definere fellesskapet og dets medlemmer. Repertoaret til et praksisfellesskap er stadig i en forhandlingsprosess, ettersom fellesskapet utvikler seg og medlemmer byttes ut (Wenger, 1998). Gjennom lærernes interaksjon med hverandre og med elevene i deres prosjekter, gis det stadig nye bidrag inn til praksisfellesskapet ved skolen (Eide, Olsvik & Stokke, 2018).

Interaksjon, samhandling og samarbeid er sentralt for å implementere entreprenørskap i utdanningen (Ødegård, 2000), både når det gjelder lærerne seg imellom og aktører utenfor skolen, for eksempel mentorer fra næringslivet. Aktørene er forbundet i nettverk, hvor man kan tilrettelegge for ulike nivåer av deltakelse i et praksisfellesskap, det vil si en kjernegruppe, en aktiv gruppe og mer perifere deltakere (Wenger, McDermott & Snyder, 2002). Lave og Wenger (1991) bruker begrepet legitim perifer deltagelse for å beskrive en deltager som midlertidig har begrensede kunnskaper og ferdigheter i oppgaveløsningen. Når nye aktører kommer inn i praksisfellesskapet, utvikler de sin ekspertise gjennom samarbeid, interaksjon og felles forpliktelse sammen med andre kompetente personer. Asymmetrien mellom medlemmene minskes ved at de nye medlemmene observerer og imiterer erfarne aktører. Læringen skjer ikke bare gjennom slik modellering, men også i samarbeid om felles oppgaver og i diskusjoner med kollegaene. Selv om den nye deltageren ikke er en fullverdig deltager i praksisfellesskapet, har vedkommende et ønske om å bli det, gjennom å lære seg fellesskapets repertoar, engasjement og praksis.

3 GJENNOMFØRING OG METODER

Denne kartleggingen fremskaffer kunnskap om hvordan de fylkeskommunale skolene forstår og jobber med entreprenørskap. Dette grunnlaget skal støtte opp under prioriteringer i fylkeskommunen. For å belyse problemstillingene har vi kombinert ulike metoder; en overordnet dokument-studie, en spørreundersøkelse som er sendt til alle videregående skoler i Trøndelag, samt intervjuer av rektor og en gruppe lærere ved en case-skole.

3.1 Tre problemstillinger

Oppdragsgiver formulerte tre overordnede problemstillinger som kartleggingen skulle dekke:

1. Hvordan skolen forstår sitt oppdrag innenfor entreprenørskap?
2. Hvordan skolen internt organiserer og gjennomfører arbeidet?
3. Hvordan skolen samhandler med eksterne aktører?

Undersøkelsen omhandler temaer som er skoleinterne på den ene siden. På den andre siden belyses skolenes samhandling med eksterne aktører.

3.2 Dokumentgjennomgang

Dokumentstudier har gitt et nyttig bakteppe med hensyn til intensjoner og mål både nasjonalt, og i Trøndelag. I forbindelse med utvikling av vårt forskningsdesign har vi gått igjennom utvalgte dokumenter, samt gjennomført et rektorintervju. Dette for å utvikle gode instrumenter i kartleggingen. I dokumentanalysen inngår utvalgte internasjonale publikasjoner, f.eks. fra Europakommisjonen og diverse forskningsartikler om temaet; nasjonale strategidokumenter slik som "Handlingsplan Entreprenørskap i utdanningen – fra grunnskole til høyere utdanning 2009–2014" og nyere evalueringer av entreprenørskapsopplæringen i skolen (se referanser for en fullstendig liste). I tillegg er fylkenes strategidokumenter for entreprenørskap i utdanningen for Sør- og Nord-Trøndelag analysert. Dette gir oss også en mulighet å vurdere forskjellene i strategiene og i hvilken grad strategiene har blitt realisert i praksis.

3.3 Case-studie

Vi har gjennomført intervjuer ved en case-skole. Her gjennomførte vi både et individuelt intervju med rektor, samt et gruppeintervju med fem lærere. Oppdragets tre hovedspørsmål var også her utgangspunktet for intervjuene. Med intervjuene har vi ønsket å få innsikt i ulike erfaringer og oppfatninger. Intervjustrategien har vært å få tak i de intervjuedes perspektiver

og meninger, men også å innhente gyldig, faktisk informasjon om skolen og forhold som er av betydning for utvikling av entreprenørskap i skolen (Kvale, 2009).

3.3.1 Intervjuer

Det ble gjennomført ett individuelt telefonintervju med rektor ved Thora Storm videregående skolen. I tillegg ble en gruppe på fem lærere ved samme skole intervjuet ansikt til ansikt på skolen. Dette intervjuet ble tatt opp med lydopptager, og transkribert i etterkant.

Intervjuguidene finnes i vedlegg 2 og 3. Vi har brukt dataene fra intervjuene på en deskriptiv måte og organisert dem i tråd med hovedspørsmålene til kartleggingen.

3.4 Spørreundersøkelse

Spørreundersøkelsen skulle bidra til et helhetsbilde vedrørende entreprenørskap i de videregående skolene. Undersøkelsen ble gjennomført som en nettbasert undersøkelse.

3.4.1 Utforming

Fordi spørreundersøkelsen sentrerer om alle problemstillingene som oppdragsgiver har formulert, og går ut til ansatte med ulike roller, søkte vi et godt helhetsbilde av skolenes forståelse av entreprenørskap i utdanningen, hvordan de organiserer og gjennomfører arbeidet internt, samt hvordan eksterne aktører benyttes. Utformingen av spørreskjemaet ble gjort i samhandling med Verdal videregående skole.

Operasjonalisering av "entreprenørskap i skolen"

For at spørreskjemaet skulle kommunisere godt til respondentene la vi vekt på å operasjonalisere hva vi mener med "entreprenørskap i skolen", og her skiller vi mellom en smal og bred forståelse av entreprenørskap.

Vi legger til grunn at en "smal" forståelse er: • ungdomsbedrift • gründercamp • programfaget entreprenørskap	Vi legger til grunn at en "bred" forståelse er: • En pedagogisk tilnærming som kjennetegnes av: – tematisk og flerfagsrettet undervisning (ikke enfagsrettet) – krever tverrfaglig samarbeid mellom flere lærere – elevene samhandler i grupper om det flerfaglige temaet
--	---

Figur 4: Operasjonalisering av "entreprenørskap i skolen"

Bakgrunnsvariabler og hovedtemaer i spørreundersøkelsen

Innledningsvis svarte respondentene på hvilken skole de jobber ved, og hvilken rolle de har. Slik har vi kunnet sammenligne skolene, slik at vi får frem forskjeller og likheter. Vi har også mulighet til å se på forskjeller mellom rurale skoler og urbane skoler.

Bakgrunnsvariabler:

- a. Skole
- b. Stilling
- c. Størrelsen på skolen (antall ansatte)
- d. Utdanningsprogram respondenten er tilknyttet
- e. Fag respondenten underviser i
- f. Formell og uformell utdanning innen entreprenørskap
- g. Hvilken rolle(r) respondenten har innen entreprenørskap i utdanningen

De ulike tematiske delene i spørreundersøkelsen

- a. Helt innledningsvis ber vi deg om å svare på generelle spørsmål om skolen og bakgrunnen din.
- b. I denne delen ber vi deg om å svare på spørsmål om hvordan "entreprenørskap i utdanningen" forstås og gjennomføres ved din skole.
- c. I denne delen ber vi deg om å ta stilling til skolens satsning på entreprenørskap.
- d. I denne delen spør vi deg om hvordan dere organiserer arbeidet med entreprenørskap ved din skole, inkludert rolledeling og samhandling.
- e. I denne delen spør vi deg om samhandling med aktører utenfor skolen om entreprenørskap, eksempelvis frivillige organisasjoner, næringslivet, andre skoler mv.

Spørreskjemaet er i sin helhet presentert i kapittel 8.1 (Vedlegg 1).

3.4.2 Utvalg til spørreundersøkelsen

Spørreundersøkelsen gir et helhetsbilde over hvordan det jobbes med entreprenørskap i skolen innenfor de ulike programmene som tilbys.

Brutto og nettoutvalg

Spørreundersøkelsen ble sendt ut til de 32 videregående skolene i fylket. Til sammen er det snakk om 2300 ansatte som har fått tilsendt undersøkelsen og som innehar ulike roller:

- Rektor
- Seksjonsleder
- Avdelingsleder
- Faglærer
- Assistent / elevassistent
- Annet

Spørreundersøkelsen ble sendt ut til alle ansatte ved de videregående skoler i Trøndelag. Vi har fått mange vet ikke-svar. Likevel var det viktig å sende ut til alle fordi vi ikke kunne vite på forhånd hvem som var involvert i entreprenørskap. Men dette har også ført til en del frustrasjon blant ansatte som ikke er engasjert i entreprenørskap og som følte seg presset å

svare på undersøkelsen. De ulike antall svar på ulike spørsmål (N) ligger på mellom ca. 10 og 15 prosent av universet, noe som indikerer at det fortsatt er flertallet av skoleansatte som ikke har kjennskap til eller praktiserer entreprenørskapstenkning i videregående utdanning. Det vil også tilsi at det er store forskjeller mellom skoler som satser på denne pedagogiske tilnærmingen og de som ikke gjør det. "Forsterkningen av entreprenørskapssatsingen" slik det fremheves i fylkenes strategier har fremdeles en lang vei å gå. Alle studieprogram ved de videregående skolene i Trøndelag inngår i utvalget.

Tabell 1: Studieprogrammene som inngår i kartleggingen

Studieforberedende	• Utdanningsprogram for studiespesialisering • Utdanningsprogram for idrettsfag • Utdanningsprogram for musikk, dans og drama • Utdanningsprogram for kunst, design og arkitektur • Utdanningsprogram for medier og kommunikasjon
Yrkesfaglig	• Utdanningsprogram for bygg- og anleggsteknikk • Utdanningsprogram for design og håndverk • Utdanningsprogram for elektrofag • Utdanningsprogram for helse- og oppvekstfag • Utdanningsprogram for naturbruk • Utdanningsprogram for restaurant- og matfag • Utdanningsprogram for service og samferdsel • Utdanningsprogram for teknikk og industriell produksjon

Etter at ufullstendige svar ble strøket, satt vi igjen med 405 svar. Nettoutvalg og svarprosent for de ulike rollene er presentert i tabellen under:

Tabell 2: Utsendte spørreskjema og svarprosent innen ulike kategorier respondenter.

Hvilken stilling har du?		Frekvens	Prosent	Valid prosent	Kumulativ prosent
Valid	Rektor	22	5,4	5,4	5,4
	Seksjonsleder	8	2,0	2,0	7,4
	Avdelingsleder	43	10,6	10,6	18,0
	Faglærer	300	74,1	74,1	92,1
	Assistent/elevassistent	6	1,5	1,5	93,6
	Annet	26	6,4	6,4	100,0
	Total	405	100,0	100,0	

3.4.3 Utsendelse og innhenting av data

Oppdragsgiver fremskaffet epostlister som ble lagt inn i systemet Questback. Det ble utformet en standard e-post med informasjon om undersøkelsens hensikt og en direkte lenke til spørreskjemaet.

- Utsending av invitasjon med lenke til spørreundersøkelse
- Påminning etter 7 dager
- Ny påminning etter 7 dager fordi svarprosenten fremdeles var relativt lav.
- Stenging av undersøkelsen etter 5 dager.

Vi oppnådde ikke så mange svar som vi hadde forventet, noe som fremkommer av tabellen ovenfor. Det til tross for ekstra purring og utsatt frist for stenging av undersøkelsen. På grunn av lav respons og tilbakemelding om at målgruppen definerte seg ut av undersøkelsen, blant annet fordi de ikke drev med elevbedrifter, endret vi e-postinvitasjonen og innledende tekst på spørreskjemaet. Vi konkretiserte at alle skulle svare og at spørsmålene i hovedsak søkte å kartlegge forståelser og praktisering av tverrfaglige og kreative arbeidsformer (se vedlegg 4)

3.4.4 Analyser

I tillegg til presentasjon av deskriptiv, univariat statistikk fra spørreundersøkelsen, er det foretatt en del bivariate analyser (t-test og Chi square test) for å søke etter interessante forskjeller angående relevante dimensjoner i datamaterialet. De bivariate analysene har ledet til en rekke signifikante funn. Det er også foretatt noen multivariate analyser (ANOVA). De multivariate analysene har imidlertid ikke ledet til signifikante funn bl.a. på grunn av at aktuelle variabler har tilhørt svært små kategorier, f.eks. skoler med færre enn 20 lærere, og/eller har inneholdt mange "Vet ikke"-svar, f.eks. knyttet til spørsmål om hvor lenge entreprenørskap har vært praksis ved skolen.

3.4.5 Definisjon av "urban" og "rural"

I analysen skal vi også undersøke i hvilken grad urbanisering og ruralitet har betydning for entreprenørskapsutdanningen ved videregående skoler i Trøndelag. Det er derimot ikke rett frem fordi SSB bruker andre kommuneklassifiseringer enn inndelingen av kommuner i urban – rural. SSB anvender totalt 7 kommuneklassifiseringer.¹ Vi tar utgangspunkt i SSBs klassifisering men kombinerer denne med befolkningstall/bystatus (over/under 10 000 innbyggere). I denne undersøkelsen betegner vi "rurale kommuner" om kommuner som befinner seg i kategoriene: primærnæringskommuner, blandede landbruks- og industrikommuner, industrikommuner med unntak av Verdal, mindre sentrale, blandede tjenesteytings- og industrikommuner med unntak av Steinkjer. Skaun kommune er unntaket fra kategori 5: sentrale, blandede tjenesteytings- og industrikommuner, da alle de andre kommunene i denne kategorien er "urbane". Blant mindre sentrale tjenesteytingskommuner er

¹ <https://www.ssb.no/klass/klassifikasjoner/129/korrespondanser/330>

Ørland definert som "ruralt". Begrunnelsen for å sammenfatte kommuner under 2 kategorier er hensynet til anonymiteten. Dette gir følgende fordeling av de 47 kommunene i Trøndelag:

Tabell 3: Urbane og rurale kommuner

"Urbane kommuner"	"Rurale kommuner"
5024 - Orkdal	5012 - Snillfjord
5028 - Melhus	5014 - Frøya
5035 - Stjørdal	5017 - Bjugn
5037 - Levanger	5018 - Åfjord
5005 - Namsos	5019 - Roan
5001 - Trondheim	5020 - Osen
5031 - Malvik	5022 - Rennebu
5004 - Steinkjer	5023 - Meldal
5038 - Verdal	5033 - Tydal
	5041 - Snåase - Snåsa
	5042 - Lierne
	5044 - Namsskogan
	5045 - Grong
	5046 - Høylandet
	5047 - Overhalla
	5048 - Fosnes
	5049 - Flatanger
	5050 - Vikna
	5052 - Leka
	5011 - Hemne
	5016 - Agdenes
	5021 - Oppdal
	5026 - Holtålen
	5027 - Midtre Gauldal
	5032 - Selbu
	5036 - Frosta
	5040 - Namdalseid
	5043 - Røyrvik
	5051 - Nærøy
	5054 - Indre Fosen
	5013 - Hitra
	5034 - Meråker
	5039 - Verran
	5025 - Røros

	5053 - Inderøy
	5029 - Skaun
	5015 - Ørland
	5030 - Klæbu

4 CASE: THORA STORM VIDEREGÅENDE SKOLE

Thora Storm videregående skole er lokalisert i Trondheim sentrum. Skolen har om lag 170 ansatte og 900 elever, og tilbyr både yrkesfaglige og studieforberevende studieprogram.

4.1 Studieprogrammene

Som oversikten viser har skolen to studieforberevende program, Entreprenørskapslinja og Science-linja. Det er et tilbud skolen selv har utviklet, og som ikke tilbys andre steder i Trøndelag

Tabell 4: Studieprogrammene ved Thora Storm videregående skole

Yrkesfag	Studieforberevende
Design og håndverk	Entreprenørskapslinja
Helse og oppvekstfag	Kunst, design og arkitektur
Service og samferdsel	Science-linja
Påbygg Yrkesfag	Studiespesialisering

4.2 Historien

Skolen ble i 2010 etablert etter en fusjon mellom Gerhard Schøning og Adolf Øien skoler. Adolf Øien hadde en merkantil profil fordi det var et tidligere handelsgymnasium. På studietilbudet Salg og service, hadde skolen erfaring med at entreprenørskap fungert godt. Det var etablert et tett samarbeid med både UE og det lokale næringslivet.

På bakgrunn av erfaringene ville skolen utvikle et system for et mer omfattende tilbud for entreprenørskap i utdanningen, og arbeidet spesielt med det i tidsrommet 2001-2005. I 2006 startet Adolf Øien med å utvikle entreprenørskapslinja med studiespesialisering, som startet i 2007. Etter fusjonen ønsket Thora Storm skole å videreføre tilbudet. Erfaringene fra Adolf Øien tilsa at det var et uutnyttet potensial for samarbeid med arbeids- og næringsliv i regionen. At elevene i større grad opplevde at skolefagene som relevante for videre studier og yrkesvalg, var en viktig målsetning da dette arbeidet startet. En ville utvikle tverrfaglige og relevante prosjekter og oppgaver som var nært koblet til behov i næringslivet. I 2007 var dette

revolusjonerende fordi studiespesialiseringslinjene var like og med en tradisjonell fagorientering. Årsaken til at de fikk dette til, var at skolens daværende rektor hadde jobbet 20 år i næringslivet, og bragte med seg et stort nettverk. Rektor var tydelig på at entreprenørskap var noe de skulle satse på.

Fra tidligere av hadde skolen lang erfaring med ungdomsbedrifter, men det var på studieretningen 'Salg og service'. Skolen samarbeidet også da med lokalt næringsliv, men verktøyet man brukte var ungdomsbedrift etter UEs modell. På bakgrunn av denne erfaringen, så en at å gjøre fagene relevante også på studiespesialiserende program, kunne styrkes ved å innføre entreprenørielle arbeidsformer. Dette var og et ønske elevene hadde. Begrunnelsen var og knyttet til elevenes kompetanseutvikling som ville være viktig for videre studier.

Det var mye motstand og skepsis i lærerkollegiet i begynnelsen (både ved Adolf Øien, og etter fusjonen med Gerhard Schønning). Informantene forteller at det er de siste tre årene at det brede samarbeidet på tvers av fagavdelingene, og skoletrinnene, har kommet på plass. Utviklingsarbeid tar tid. Skolen ville styrke den indre motivasjonen til elevene ved at elevene erfarte fagenes relevans ved å koble undervisningen til næringslivet. Derfor etablerte de samarbeid med eksempelvis lokale banker, og brukte ledere som personlige mentorer for enkeltelever. I utviklingsarbeidet ble begrepet relevans brukt helt bevisst, og ikke entreprenørskap. Relevans er et positivt ladet ord og kjent i skolekulturen, mente skolen. Det samme kunne man ikke si om begrepet entreprenørskap. Utviklingsarbeidet startet med deling av erfaringer og refleksjoner med relevans som tema, og førte til en formell forankring i skolens strategi. Satsingen på entreprenørskap ble en katalysator for utvikling av hele skolen. Man klarte å spre ideen om tverrfaglige prosjekter, og elevenes deltakelse på relevante arrangementer utenfor skolen, til de andre studiespesialiserende programmene, men og til yrkesfagene.

4.3 Forståelsen av entreprenørskap i skolen

Entreprenørielle arbeidsformer er en sentral del av skolens pedagogiske plattform. Lærerne vi har snakket med er opptatt av at kunnskap har kortere levetid nå enn hva som tidligere var tilfellet. Dersom en inntar et tradisjonelt syn på undervisning og læring, vektlegges det at visse forhåndsbestemte kunnskaper, ferdigheter og holdninger skal erverves. Informantene er opptatt av at i dag vet en ikke hvilke kompetanser elevene trenger i fremtiden. På bakgrunn av dette er entreprenørielle arbeidsformer satset på ved Thora Storm, og det gjennomføres prosjekter i samarbeid med virksomheter utenfor skolen. Slik bli elevene vant til å jobbe med fagene sine inn mot en "ekte utfordringer". Endringstakten er stor, og da må elevene tilegne seg generiske kompetanser som å undre seg, være kritisk, meningsdanning, utforske muligheter og skape løsninger.

Det hevdes at kompetansemålene i læreplanen for videregående skole er anti-entreprenørielle. Det samme gjelder lærebøkene og vurderingsformene (vurdering som eksamen). Det er et problem at kompetansemål, læremidler og vurderingsform ikke støtter opp under

entreprenørskap og arbeidsformen. Skolen henger igjen i gamle strukturer med tradisjonell vurdering – dette er forutsetninger som er krevende å endre. Lærerne vi har snakket med er opptatt av det skapende mennesket som omtales i den generelle delen av læreplanen. De fortolker og tilpasser kompetansemålene og blir enige med elevene om hvilke kompetanser som det er hensiktsmessig å vektlegge.

Elevene jobbet med tverrfaglige og relevante oppgaver som opptar aktørene fra næringslivet som skolen samarbeider med. Et eksempel på et entreprenørielt prosjekt er elevenes arbeid med utvikling av en ny bydel i Trondheim. Fagene naturfag, geografi og samfunnsfag ble integrert i prosjektet som gikk ut på å kartlegge hvordan bydelen måtte bygges for å innfri miljømålene. Elevene studerte miljøsituasjonen i Trondheim i dag, og sammenlignet med formelle mål og tiltak. Elevene gav innspill til hvilke endringer kommunen kunne gjøre. Sentrale politikere og prosjektdeltakere i kommunen ble invitert da elevene la frem sine prosjekter, med utfordringer og løsninger.

Da står dem jo for det, elevene. Jeg tenker at det har med den meningskompetansen å gjøre, at du tør å stå der som 16-åring og si "hør nå her, det her var ikke så lurt". Og så stole på at det er ikke sikkert at det er riktig det jeg mener, men kanskje er det noe vettug i det likevel. At du får en erfaring knyttet til det å mene noe om noe.

Lærernes oppfatning er at det er kulturen i entreprenørskapsteamet ved Thora Storm som er "motoren" i arbeidet. Det er aktiviteter og verdier fra dette kjerneteamet som har "sildret ut", til de andre, slik en informant beskriver det. Mister skolen kjerneteamet og tilbudet Entreprenørskapslinja og Science linja, vil dette smuldre bort. Det er ikke kultur for å føle seg "ferdig", eller at "nå har vi landa". De sier at blant lærerkollegiet er det mange nok som har lyst til å jobbe sammen og som har fått til det. De mener at lærerne opplever at de har støtte i hverandre er en utrolig viktig suksessfaktor. Måten å jobbe på sprer seg til andre fag.

Hva man legger i ordet entreprenørskap er i hovedsak knyttet til pedagogisk entreprenørskap, forteller informantene, altså en bred forståelse. En smal forståelse, det vil si ungdomsbedrift, oppfattes mer som ett av mange mulige verktøy som kan benyttes (Engeström, 2001). Ungdomsbedrift benyttes både på Entreprenørskapslinja og Salg og service. Andre eksempler på verktøy er mentorordning, gründercamp og prosjektsamarbeid med samfunns- og næringsliv.

Informantene fremhever også skolens elevsyn som uttrykker at elevene er en ressurs i seg selv. De kommer ikke til skolen for å "bli opplært", men de kommer hit for de kan gi skolen og de andre elevene mye. Dette synet har de også forfektet i møte med bedriftene de samarbeider med.

(...) At vi får inn bedrifter hit, for eksempel til gründercamp, men vi sier og at her har vi 100 lyse hoder som kan hjelpe dere med problemstillinger dere har i bedriften deres, men dere må betale 50.000 for den konsulenthjelpe. Dem blar opp og så er dem kjempefornøyde.

At elevene oppfattes som en ressurs og presenteres som en ressurs, gjør samarbeidspartnere interesserte i å betale for elevenes bidrag i bedriften. Elevsynet påvirker også lærerrollen, da læreren må tørre å være ydmyk, og "ta av seg maska", la elevene være ekspertene og selv finne frem.

4.4 Implementering av entreprenørskap

Skolen har implementert entreprenørskap i utdanningen på to måter. For det første har skolen utviklet en egen studiespesialiserende linje for entreprenørskap, Entreprenørskapslinja (ENTRIS) og Science linja (SCIENCE). Begge er studiespesialiserende linjer, hvor pedagogisk entreprenørskap legges til grunn for lærernes praksis. For det andre er at entreprenørielle arbeidsmåter integrert i undervisningen i de ulike studieprogrammene, blant annet i det yrkesforberedende programmet 'Salg og service', hvor de har UB, noe de og har på Design og håndverk. Disse to måtene er organisert noe forskjellig, noe vi kommer tilbake til. Man jobber og med entreprenørielle arbeidsmåter på Helse og oppvekstfag med studiespesialisering. Dette har skapt nysgjerrighet fra andre lærere, som igjen har kontaktet kjerneteamet og fått veiledning av dem.

Holdningen til informantene er at dersom en skal jobbe med utviklingsarbeid i skolen, må det være fundert i en indre motivasjon hos den autonome læreren, som kjenner det som er best for sin klasse. Lærere er forskjellige, noen synes gjenbruk av forrige års opplegg er trygt og godt, andre vil fornye undervisningen sin (se eks. Stokke, 2015). Når du jobber med entreprenørielle arbeidsformer, må lærerne tåle å stå i kaos. Det er en kompetanse som må øves opp, men det er ikke alle lærere som er motivert for det i utgangspunktet. Formelle planer må ta hensyn til at lærere må trives i sitt klasserom. Informantene blant lærerne har ikke kjennskap til at skoleeier har en formell plan for entreprenørskap.

På Entreprenørskapslinja er entreprenørskap integrert i de studiespesialiserende fagene. Dette er et tilbud som skolen har utviklet selv, og som ikke tilbys ved andre skoler i Trøndelag. Tilbudet har ingen søkerkode, og det er skolen som setter sammen klassen som består av 30 elever. Elevene kan søke etter nærscoleprinsippet, noe som betyr at elever utenfor 6 km. radius ikke kan søke. Elevene går i samme klasse i tre år².

Dette er Entreprenørskapslinja:

- Entreprenørskap og bedriftsutvikling 1 og 2 i VG1 og VG2
- Mentorprogram for alle elever
- Ungdomsbedrift i VG2
- Fokus på karriere og utdanningsvalg
- Muligheter for å ta markedsføring på Handelshøyskolen i VG3
- Fleksible fagvalg etter egne prioriteringer

Tabell 5: Kort beskrivelse av Entreprenørskapslinja
Kilde: Trøndelag fylkeskommunes nettsider

² En videreutvikling av Entreprenørskapslinja er satsingen Science-linja innenfor realfag som studiespesialisering. Her anvendes samme pedagogiske tilnærming som ved Entreprenørskapslinja.

Skolen uttrykker på sine nettsider at Entreprenørskapslinja er et tilbud for elever som vil være med på å løse fremtidens utfordringer, få trening og verktøy til å tenke nytt, utvikle entreprenørielle egenskaper (som initiativ, ansvar, kreativitet, løsningsorientering, pågangsmot og refleksjon), og lære gjennom å kombinere teori, nysgjerrighet og praktisk arbeid. Opplæringen foregår både ved skolen og utenfor, i samarbeid med bedrifter og organisasjoner. Skolen ønsker å benytte mentorer som rekrutteres fra ledersjiktet i privat og offentlig sektor.

Elevene på Entreprenørskapslinja gjennomfører Entreprenørskap og bedriftsutvikling 1 og 2 som klasse, noe som ikke er tilfellet for andre elever ved skolen. På Vg3 gjennomføres entreprenørskap som prosjektfag. Her står læreren fritt til hva faget skal inneholde og hvordan det skal gjennomføres. Elevene velger resterende programfag etter eget ønske. Avhengig av hvilke programfag elevene velger å fordype seg i, vil de oppnå spesiell eller generell studiekompetanse på lik linje med alle andre som fullfører utdanningsprogram for studiespesialisering³. For elevene er Entreprenørskap og bedriftsutvikling 1 og 2 obligatorisk, men selv om eleven går på Entreprenørskapslinja, kan den enkelte velge fritt (eksempelvis realfag, språkfag, psykologi, økonomifag mv.).

Entreprenørskapslinja er ikke det samme som det ordinære programfaget entreprenørskap, men er altså større enn det. Det er et studieforberedende program hvor programfaget er obligatorisk. I tillegg har de en del andre entreprenørielle aktiviteter, slik at faget entreprenørskap er en del av helheten. På Vg1 og Vg2 brukes modellen Ungdomsbedrift som verktøy (jfr. lære "gjennom") (Johansen & Spilling, 2011). Fellesfagene er knyttet sammen omkring ulike prosjekter, blant annet i mentorbedrifter, noe som støtter opp under en virkelighetsnær læringssituasjon. Elevene velger en bransje hvor de skal ha praksis i fire dager. Da får de tildelt en personlig mentor. På Vg2 finner de mentorer til opplegget med ungdomsbedrift selv.

Vi tenker på kriteriene for entreprenørielle arbeidsformer, men det startet veldig konkret med at vi skal ha ett prosjekt som er sånn og sånn, der alle fag skulle være med inn på å utvikle en oppgave knyttet til elevenes periode ute i mentorbedriften deres. Det er jo litt unikt at de på studiespesialiserende linje ønsker seg bransjer, og så blir dem tilbydd den bransjen eller bedriften i bransjen. Og nå har vi fire dager i mentorbedrift, før hadde vi seks dager. For de har UB og mange andre dager som går bort. I mentorbedriften lærer de seg bransjen å kjenne. Da skulle alle fag inn for å utvikle oppgavene som elevene skulle jobbe med innenfor de bransjene. Nå er vi ikke lenger så fagspesifikke innenfor disse oppgavene, men jeg opplever at alle faglærerne er med på å tenke på at hva ønsker vi at elevene skal sitte igjen med etter perioden hos eks. NRK. Som er ferdigheter som vil berike dem i mitt fag også.

Når det gjelder Sciencelinja benyttes pedagogisk entreprenørskap og en praktisk tilnærming til realfag. På Science har elevene mye prosjektarbeid, samarbeid med næringslivet og NTNU, men ungdomsbedrift benyttes ikke som verktøy. Teknologi og forskningslære er det ekstra faget på Science, det vil si realfag i praksis. Elevene programmerer en bildrone for å få realfag

³ <https://web.trondelagfylke.no/thora-storm-videregaende-skole/utdanningsprogrammer/studieforberedende-utdanningsprogram/entreprenorskapslinja/>

"inn i fingrene". På Vg2 bygger elevene en vindmølle som testes i vindturbinen på NTNU. Det er også tverrfaglig samarbeid mellom elevene på Entreprenørskapslinja og Science linja. Elever fra hver linje settes sammen i smågrupper. Eksempelvis har de sammen utforsket Miljøpakke for Trondheim, og her er flere faglærere involvert. Prosjektene går over flere uker. Vurderingsformen er utradisjonell, da det er elevenes dokumentasjon av prosjektet som vurderes.

Den andre måten entreprenørskap implementeres på er pedagogisk entreprenørskap i de andre programmene. Eksempler som nevnes av informantene er at en ser eksempler på at lærere slipper seg mer fri fra litteraturhistorien både undervisningsmessig og evalueringsmessig, og på denne måten sprer det seg en entreprenøriell kultur. Andre eksempler er spennende arbeidsformer i Helse og oppvekstfag og Service og samferdsel.

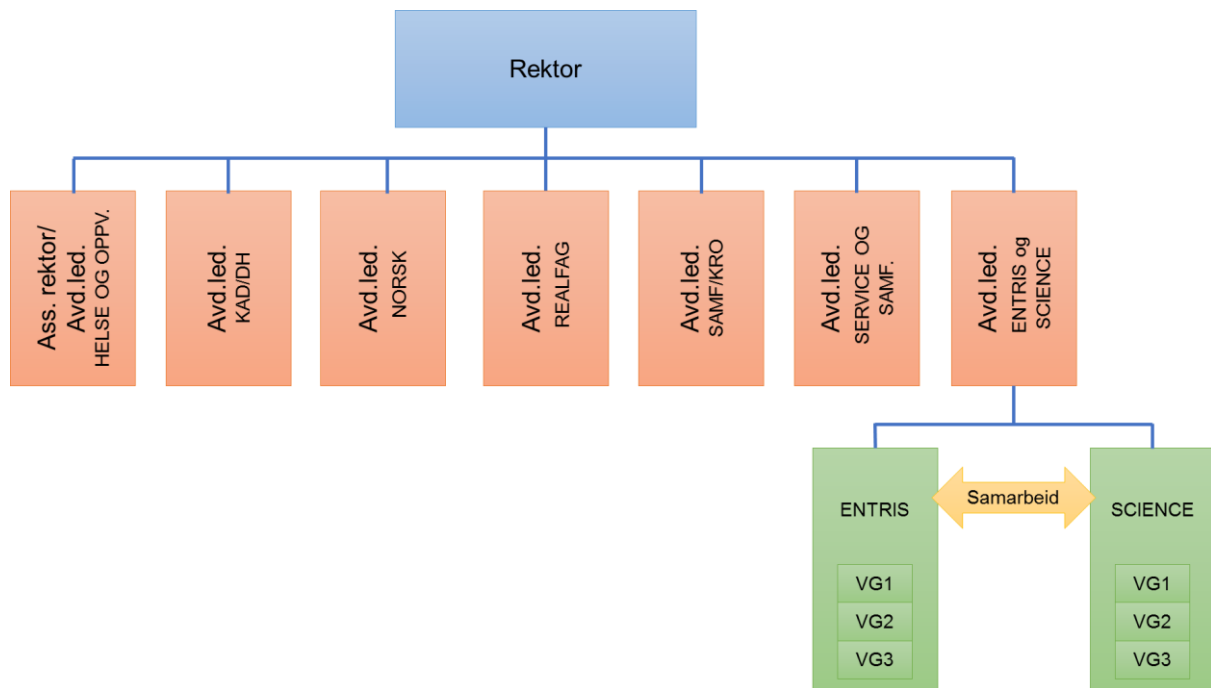
4.5 Intern organisering og gjennomføring

I begynnelsen av arbeidet var det motstand i kollegiet. Det har vært avgjørende at ledelsen har vært helt tydelige på at "sånn skulle det være på Thora Storm". Motstanden døde ut etter hvert. Ledergruppa ved skolen er stor, og arbeidet er forankret hos alle avdelingslederne, ikke bare i avdelingen for Entreprenørskap og Science linja. Entreprenørskapslinja og Science-linja, har en avdelingsleder som sitter i ledergruppa. Rektor har et eierforhold til satsningen, men det daglige arbeidet er delegert til avdelingsleder, kjernegruppa og øvrige involverte.

Lærerteamet på henholdsvis Vg1, Vg2 og Vg3 på Entreprenørskapslinja og Science linja har ukentlige møter. Lærerteamet organiserer og gjennomfører aktivitetene, men det er også samhandling på tvers av trinnene. Både Entreprenørskapslinja og Science linja har en fem prosent lærerressurs for hvert av skoletrinnene som brukes til utvikling og koordineringsaktiviteter. Det er det mange faglærere som er involvert, men det er kjernegruppa som utvikler og koordinerer implementeringen av entreprenørskap ved Thora Storm.

Rektor er opptatt av entreprenørskap, og det er utarbeidet en formell strategi for skolen. I det daglige er ikke rektor spesielt påkoblet arbeidet. Det er ikke formålstjenlig å detaljstyre, og rektor er opptatt av å gi lærerne handlingsrom. Rektor er opptatt av å drive et visjonært lederskap. Rektor har likevel et eierforhold til satsingen, men gir tillitt og forventer resultater. Han har tett og jevnlig dialog med skolens avdelingsleder for Entreprenørskapslinja og Science linja.

Organisasjonskartet under fremstiller den interne organiseringen av Entreprenørskapslinja og Science-linja, samt hvordan de andre fagavdelingene inngår. På Studiespesialisering er ungdomsbedrift mer med, og her er avdelingsleder pådriver for det. Informantene sier de har fått til mye fordi læreren som underviser på Salg og service, også inngår kjerneteamet.

Figur 5: Intern organisering av Entreprenørskapslinja og Science linja

Det settes av betydelig med ressurser til å jobbe med dette, og skolen prioriterer det. Avdelingsledere er involvert gjennom at avdelingsleder for Entreprenørskapslinja og Science linja tar opp temaer på ledermøtene, eks. ifm. strategiutvikling. Det er bred enighet i ledergruppa om satsningen på entreprenørskap. Lærerne på Helse og oppvekstfag, som jobber entreprenørielt, har ikke like mye kontakt med egen avdelingsleder om dette, men har støtte. De samarbeider derfor mest med kjernegruppa for entreprenørskap.

Når det gjelder entreprenørskap som en kreativ og tverrfaglig arbeidsform i øvrige studieprogrammer, er rollene mindre formaliserte enn hva som er tilfellet for Entreprenørskapslinja. Det er i større grad enkeltlærer som driver arbeidet på eget initiativ, og oppretter samarbeid med andre lærere som det er relevant å samarbeide med. Samarbeidet er drevet av felles interesse og engasjement, samt skolens tydelige satsning på entreprenørskap, og det å bygge en entreprenøriell skolekultur.

Rekruttering er og en del av bygging av en entreprenøriell skolekultur. Det handler om et langsiktig og målrettet arbeid. Når ansatte går av med pensjon, søker de å rekruttere nye som passer inn i den profilen som skolen vil ha.

Ved skolen er det en lærer i kjerneteamet for entreprenørskap som har fått tildelt hovedansvaret med å holde kontakt med bedrifter og organisasjoner, men det er flere lærere som er involvert mht. utvikling av prosjekter og oppgaver som skal løses i mentorbedriftene. En av lærerne i kjerneteamet for entreprenørskap har formelt ansvar for mentorbedriftene, men andre i kjerneteamet har og nettverk som benyttes.

Lærerteamet på Vg1 og Vg2 er aktive, men og på tvers av trinnene. Det er mange lærere som er involvert, men det er kjernegruppa som har fått ekstra ressurser og som utvikler og koordinerer aktiviteten. Avdelingsleder for Entreprenørskapslinja og Science linja er skoleledelsens representant inn i arbeidet.

Lærerne vi har intervjuet forteller at Entreprenørskapslinja har vært en katalysator for samarbeid i tverrfaglige team rundt satsningene, ikke minst med satsningen på Science linja. En forsøker å legge opp til erfaringsdeling mellom lærerne ved Entreprenørskapslinja og Science linja, men også med lærere ved andre programmer. I dag har man klart å spre prosjekter og arrangementer til andre studiespesialiseringer og til yrkesfagene ved skolen. Når elevene er ute i mentorbedrifter blir faglærerne oppfordret til å bruke elevens erfaringer som eksempler, for eksempel temaet HMS i samfunnsfag, hvor elevene kan diskutere hvordan HMS fungerte i sin mentorbedrift. Et eksempel fra faget norsk, er skriving av søknad og CV, hvor en bruker utlysninger fra mentorbedriften som grunnlag. Lærerne har en frihet her, men elevene skal ha med seg et læringsoppdrag fra skolen.

4.6 Samhandling med eksterne aktører

Samhandling med eksterne aktører i næringsliv og samfunnsliv, er utbredt. Skolen har også noe samarbeid med UE Trøndelag, men i mindre grad enn hva som er tilfellet ved de andre videregående skolene i fylket. Årsaken er at de har blitt selvgående, sier informantene. Skolen har utviklet sin egen praksis, men bruker UE når de mener det er hensiktsmessig.

På entreprenørskapslinja har man ikke samarbeidsavtaler med eksterne, noe som er et bevisst valg.

Hvis jeg kommer til for eksempel Eiendomsmegler1, og spør om de vil skrive avtale med oss, da blir det så formalisert at jeg er redd jeg mister noen. Det er mer mitt formelle ansvar som ansatt å pleie det nettverket.

En har erfart at formelle samarbeidsavtaler ikke fungerte, og dessuten kunne avtalene hemme motivasjonen til eksterne aktører. UE ønsker imidlertid at skolene oppretter formelle avtaler med samarbeidspartnere, men informantene uttrykker at det er et behov UE har med hensyn til sin egen rapportering. På Science linja, derimot, har man en formell samarbeidsavtale med NTNU (ad. bildrone-prosjektet). At avtalen er formell skyldes at elevene deltar i et strukturert undervisningsopplegg på NTNU. Elevene er på NTNU en dag i uka (3 timer hver gang) frem til jul på Vg1. Skolen bruker altså samarbeidsavtaler der en mener det er hensiktsmessig.

Rollen som eksterne partnere kan ha, er eksempelvis en tradisjonell praksisperiode i de yrkesfaglige programmene. Men på Entreprenørskapslinja er det annerledes, fordi skolen åpner for at eksterne bidragsytere også kommer til skolen, eksempelvis for å holde et inspirasjonsforedrag. Mentorordning i UB og mentorbedrifter benyttes også. Det er UB-modellen som krever personlige mentorer. Disse mentorene skaffer elevene selv. Utover det har elevene en mentorbedrift som de besøker mens de går på Vg1. Ordningen med mentorbedrift er noe skolen har funnet på selv, og ikke noe UE har vært eller er en del av.

Elevene søker seg til bransjer som eiendom, finans, medier, sport med flere, ikke til konkrete bedrifter. Elevene skal tilbringe fire dager i mentorbedriften i løpet av en fem-ukers periode. Det er koordinatoren for entreprenørskap, som leder kjernegruppa for entreprenørskap som skaffer mentorbedriftene. Det er viktig fordi eierskapet til nettverket må være hos skolen.

Som nevnt er det en ansatt i kjernegruppa for entreprenørskap som har fått tildelt rollen med å opprette og holde kontakt med eksterne samarbeidspartnere i næringslivet og samfunnslivet ellers. Etterhvert har nettverket med samarbeidsaktører blitt stort, og kontakten mindre formell. Lærerne peker på at næringslivet i Trøndelag i utgangspunktet er nokså lite, og at "alle kjenner alle". Det gjør det enklere å skaffe mentorbedrifter. Dersom en bedrift ikke har mulighet det aktuelle året, henviser de ikke sjeldent til ansatte i andre bedrifter. Dette er basert på uformelle nettverk og kjennskap gjennom næringsforum og lignende. Det er altså ikke bare skolen som rekrutterer mentorbedrifter, men bedriftene selv er med på å rekruttere nye bedrifter gjennom sitt nettverk.

Skolen gjennomfører også egen opplæring av mentorene, eksempelvis som mentormøter og erfaringsdeling mellom erfarne og nye mentorer. Introduksjon av opplegget, er særlig viktig for de nye mentorene.

Skolen har bevisst søkt ledere som mentorer. Et eksempel er viseadministrerende direktør i en av bankene i Trondheim. Å bruke ledere som mentorer er og hensiktsmessig fordi de er beslutningstakere og kan delegere oppfølging til riktig fagpersoner blant medarbeidere. Direktørene forankrer engasjementet og ansvaret nedover i linja. Mentorbedriftene er dessuten med på å utvikle problemstillingene som elevene arbeidet med.

Det er noe om å forstå systemene man jobber sammen med og, for ofte så er ikke en organisasjon laget for å samarbeide så mye med andre organisasjoner. Bedriftene tenker at vi må samarbeide med dem for å få noe ut av det selv og da må vi på TS snakke språket de skjønner. Det var så tungvint før, da vi hang etter ankene på bedriftene, - kan dere hjelpe oss? Nei, de har ikke rom for å drive hjelp. Men når vi snur på det da, at det vi kan tilby noen ting, hvis dere gir det her, så gir vi det der. Da skal det ikke mange eksempler til da for at noen bedrifter får positive opplevelser med å jobbe med skolen. Berikende erfaringer. Det etablerer seg en kultur blant deres gruppe, altså nærings ... Trøndersk næringsliv er jo ikke så stort, alle kjenner jo alle. Å da er det sånn; å gjorde hun det, da kan ikke vi være noe dårligere. Så blir det sånn at vi blir en del av trøndersk næringsliv for det er tross alt vi som skal ...

Det er mange eksempler i privat og offentlig sektor. Det er mer private enn offentlige totalt. Men det handler om den der dynamikken for i det offentlige ... ja de er ofte sånn at ja kom hit, men det offentlige har mye tyngre beslutningsprosesser.

Tilbudene har vært veldig populært blant elevene som opplever at de får være med på mye spennende. Også foreldrene er positive. Det er mange faktorer som spiller inn, blant annet jevnlig foreldremøter hvor foreldre også bidrar som mentorer, holder foredrag om sitt arbeidssted, inviterer til bedriftsbesøk mv. På denne måten er foreldrene også med på å bygge nettverket til skolen.

4.7 Manglende støtte fra skoleeier

Intervjuene vitner om at skolen føler de har liten støtte fra skoleeier. Lærerne opplever ikke at de med entreprenørskap jobber på oppdrag fra noen instans som er overordnet skolen. De mener det er et internt drevet utviklingsarbeid, som de har jobbet med gjennom mange år nå, og på eget initiativ. Det har vært enkeltpersoner som startet noe, men etter hvert har praksisen spredd seg på skolen, og entreprenørielle arbeidsformer har blitt en del av skolens praksis. Lærerne er ikke kjent med strategien til fylkeskommunen. Den er ikke kommunisert ut til skolen, fortelles det.

På mange andre skoler får de ikke til noe, men her har vi veldig stor frihet, sier en informant. Her får lærerne lov til nesten hva som helst, men skolen har ikke nok ressurser. En informant påpeker at det er et farlig signal å gi at dersom vi bare gir lærerne spillerom, så løser vi oppdraget. Vi må få ressurser. At vi klarer å oppfylle den nasjonale læreplanen – det er egentlig på tross av det også, fortsetter hun. Lærerne mener at retorikken fra fylkeskommunen er preget av at skoleeier ikke gransker hva de mener med et "likeverdig" skoletilbud i fylket. Utenfra ser det ut til at skoleeier mener at «likeverdig» er det samme som at noe er «helt likt». At Thora Storm har opprettet en egen entreprenørskapslinje, er noe skolen ikke får lov til å promotere. Skoleeier anser ikke linja som fylkets tilbud. Det skaper og en del praktiske problemer. Elevene finner ikke frem til tilbudet, tilbudet har ingen egen søkekode, og nærskoleprinsippet gjør at elever fra rurale områder ikke får søke til skolen. Derfor synes lærerne at oppdraget deres kommer fra ledelsen ved Thora Storm og fra andre kolleger. Fylkeskommunen er ikke med, uttrykker de, da de ikke har noen uttalte mål, legger til rette for, eller anerkjenner resultatet av det skolen gjør.

At fylkeskommunen har en strategi for entreprenørskap, tematiseres ikke av lærerne, men rektor påpeker at til tross for at en slik plan finnes, opplever skolen liten støtte og anerkjennelse.

Jeg vil påstå at tilbudet eksisterer til tross for lite støtte fra skoleeier. Vi har altfor ofte følt oss motarbeidet, selv om dette er viktig nasjonalt og i tråd med strategidokumentet i fylkeskommunen.

Før sommeren vedtok skoleeier at alle "spesielle tilbud" i fylket skulle legges ned. Lærerne forteller at det også gjelder entreprenørskapslinja, men de forteller at de likevel har tenkt å fortsette:

Men så "finnes ikke" entreprenørskapslinja, så de kan ikke legge den ned! (alle ler). Vi har valgt å vende det døve øret til og så kjører vi på. Og der har vi mye støtte internt, fordi dette handler om kultur og strategi.

Vi har strategi, men kulturen er sterkere og det som er motoren. Egenskapene vi vil utvikle hos elevene og oss selv, er det å skape løsningene. Å skape vegen ved å gå. Men det uttrykkes at uansett hva skolen skaper, vil ikke fylkeskommunen at de skal skape. Skoleeier vil fortelle dem hva de skal drive med.

Vi føler at fylkeskommunen motarbeider oss fordi de ikke vil at skal ha denne linja, selv om vi har forklart dem at det er lokomotivet vårt – for alt entreprenørskapsarbeid på Thora Storm, men faktisk også i hele Trøndelag. Vi har dratt med oss hele Trøndelag. Vi var best først, blant annet fått priser som NHO-prisen. Det er ikke bare vi selv som sier det. Det er en kjempesuksess, men så føler vi at vi blir tråkka ned hele tiden av fylket. Vi hadde en runde ved sammenslåing av fylkene. Dette er et organisatorisk spørsmål. De liker ikke at vi plasserer elever i en entreprenørskapsklasse. Andre skoler kan synes det er vanskelig. Hvis dere er så flinke, stakkars de andre skolene. Det er litt sånn argumentasjon som egentlig ligger under.

På bakgrunn av dette uttrykker informantene at det er problematisk at skoleeier ikke har inkludert spørsmål omkring deres egen rolle i kartleggingen som denne rapporten presenterer. Ønsket er at skoleeier er nysgjerrige og lyttende. Lærerne forteller at Thora Storm kan vise til svært gode resultater fra alle konkurransene til UE, regionalt og nasjonalt. De spør seg hvorfor skoleeier ikke er nysgjerrige på hvorfor de har fått til dette.

5 ANALYSE AV SPØRREUNDERSØKELSEN

5.1 Beskrivelse av endelig utvalg

Dette avsnittet redegjør for fordelingene av svar per stillingskategori, videregående skoler i Trøndelag, studieprogrammer og andre bakgrunnsdata (deskriptivt). Analyser og funn er basert på totalt 405 svar (jfr. 3.4.2).

Prosentvis fordeling pr. stilling og antall år i skoleverket

Som forventet tilhører de aller fleste av respondentene gruppen faglærere (74 prosent). Det er elleve prosent som er avdelingsledere, og seks prosent som er rektorer. Det er bare to prosent som hører til gruppen assistent/elevassistent.

Tabell 6: Hvilken stilling innehar du? (N=405)
Prosent.

Stilling	Prosent
Rektor	6
Seksjonsleder	2
Avdelingsleder	11
Faglærer	74
Assistent/elevassistent	2
Annet	6
N	405

Tabell 7: Hvor lenge har du jobbet i skoleverket? (N=405)
Prosent.

Antall år	Prosent
0-5 år	18
5-10 år	20
Mer enn 10 år	63
N	405

Hele 63 prosent av respondentene har arbeidet i skoleverket mer enn ti år. Ellers befinner oppunder 40 prosent av respondentene seg i intervallet 0-5 år og 5-10 år. Det er verd å merke seg at 22 av 32 rektorer har svart på spørreskjemaet.

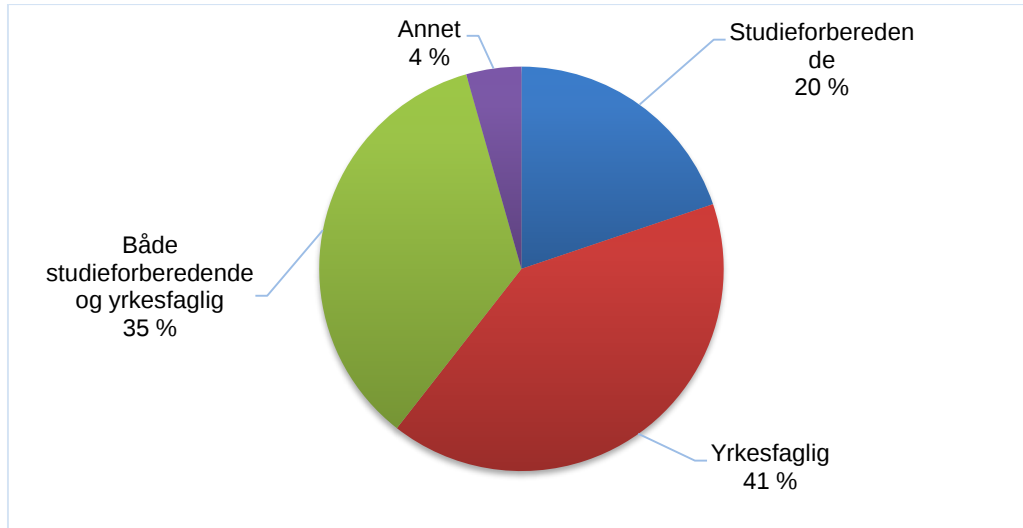
Det er få svar fra de minste skolene, det vil si de som har færre enn 20 ansatte. Det er flest svar fra skoler som har mellom 20 og 150 ansatte. Det er oppunder en fjerdedel av respondentene som kommer fra skoler som har flere enn 150 ansatte.

Tabell 8: Hvor mange ansatte er det ved din skole? (N=403). Prosent.

Antall ansatte	Prosent
Færre enn 20	0,7
Mellom 20 og 150	75,9
Flere enn 150	23,3
N	403

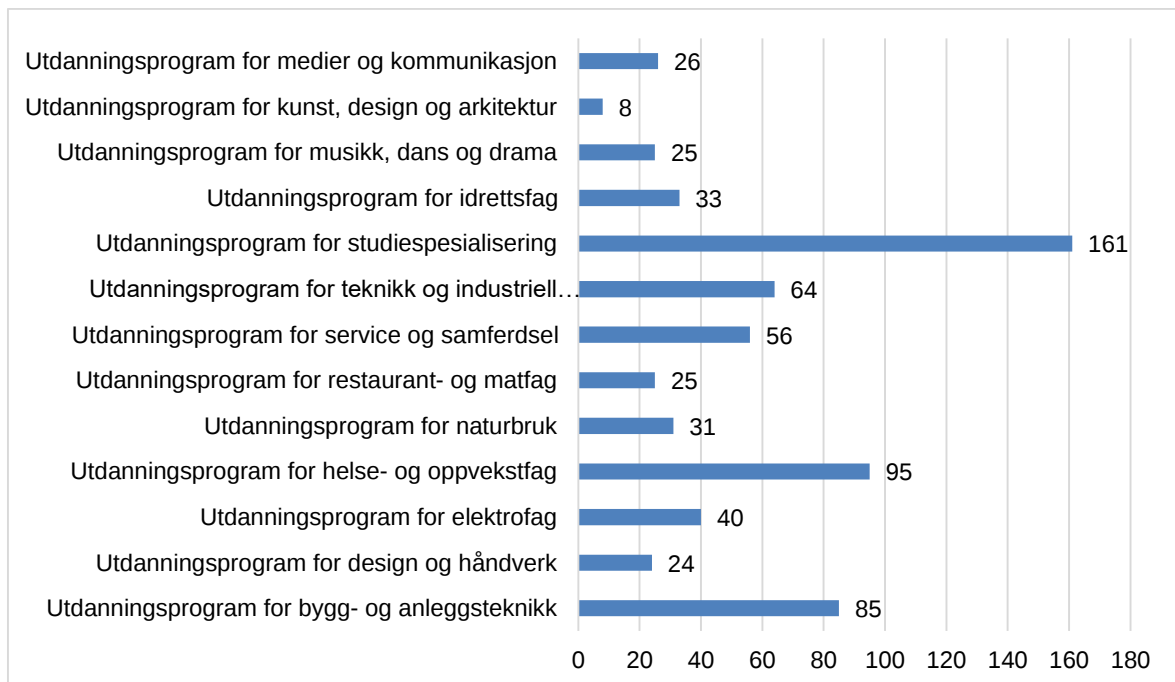
Prosentvis fordeling per studieprogram

Vi har fått flest svar fra ansatte som arbeider ved yrkesfaglige studieprogram (41 prosent). Den nest største gruppen arbeider ved både studieforberedende og yrkesfaglig program (35 prosent). Det er 20 prosent som underviser bare ved studieforberedende program.

Figur 6: Når det gjelder utdanningsprogram, underviser/arbeider du ved studieforberedende, yrkesfaglig eller begge? (N=383). Prosent.

Når det gjelder antall som oppgir å undervise på de ulike utdanningsprogrammene, er det flest respondenter fra utdanningsprogram for studiespesialisering, og færrest fra utdanningsprogram for kunst, design og arkitektur:

Figur 7: Antall som oppgir å undervise på de ulike utdanningsprogrammene, flere kryss mulig. (N=365). Prosent.

Prosentvis fordeling av antall svar per videregående skole

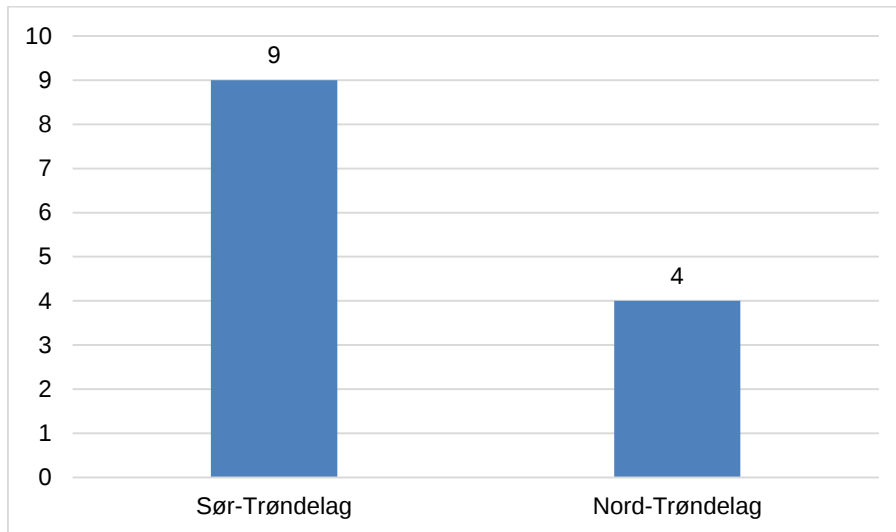
Tabellen under viser hvordan antall svar på spørreundersøkelsen fordeler seg mellom de videregående skolene i Trøndelag. Skoler som tilbyr entreprenørskap som programfag er uthevet.

Tabell 9: Hvilken skole jobber du ved? (N=405). Prosent.

Skole	Svar i % (synkende)
Charlottenlund videregående skole	6,7
Melhus videregående skole	5,4
Thora Storm videregående skole	5,4
Skjetlein videregående skole	5,2
Tiller videregående skole	5,2
Verdal videregående skole	4,4
Gauldal videregående skole	4,2
Ole Vig videregående skole	4,2
Steinkjer videregående skole	4,2
Strinda videregående skole	4,0
Inderøy videregående skole	3,7
Levanger videregående skole	3,7
Byåsen videregående skole	3,5
Grong videregående skole	3,2
Guri Kunna videregående skole	3,2
Malvik videregående skole	3,0
Heimdal videregående skole	2,7
Røros videregående skole	2,7
Leksvik videregående skole	2,5
Rissa videregående skole	2,5
Trondheim Katedralskole	2,5
Fosen videregående skole	2,2
Meldal videregående skole	2,2
Olav Duun videregående skole	2,2
Orkdal videregående skole	2,2
Selbu videregående skole	1,7
Åfjord videregående skole	1,7
Ytre Namdal videregående skole	1,5
Hemne videregående skole	1,2
Mære landbruksskole	1,2
Oppdal videregående skole	1,0
Meråker videregående skole	0,7
N	405

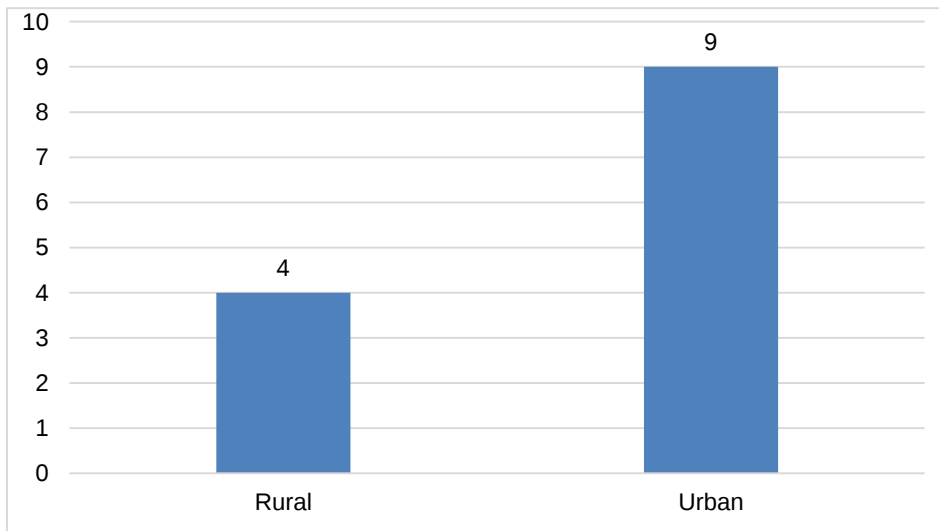
Programfag i Sør- og Nord-Trøndelag, og ved rurale og urbane skoler

Figuren under viser at Sør-Trøndelag har i overkant dobbelt så mange skoler som tilbyr programfaget entreprenørskap enn hva som er tilfellet for Nord-Trøndelag.

Figur 8: Fordeling av vgs. med programfaget entreprenørskap Sør og Nord. Absolutte tall.

Av disse skolene er ni urbane, mens fire er rurale, noe som er i tråd med at Sør-Trøndelag har flest skoler med dette tilbudet.

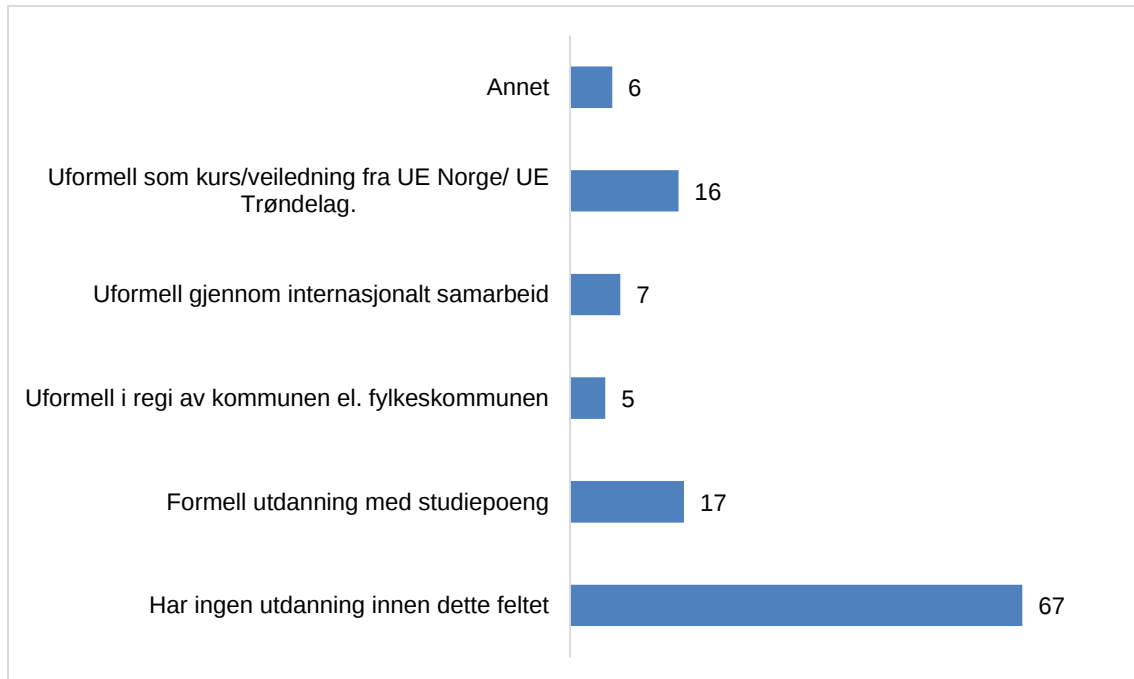

Figur 9: Fordeling av vgs. med programfaget entreprenørskap rural og urban. Absolutte tall.

Utdanning innen entreprenørskap

De aller fleste har ingen utdanning innen feltet, det vil si 67 prosent. Det er 17 prosent som har formell utdanning med studiepoeng og 16 prosent som har uformelle kurs gjennomført av UE Norge eller UE Trøndelag. Bare fem prosent oppgir at de har deltatt på uformell kompetanseutvikling i regi av fylkeskommunen. Vi kjenner ikke til om fylkeskommunen har relevante tilbud, eller hvor hyppig og systematisk tilbudet er. Uformell kompetanseutvikling i

form av kurs og veiledning fra UE er like utbredt som formell utdanning med studiepoeng. Det er bare syv prosent som har utviklet sin kompetanse gjennom internasjonalt samarbeid.

Figur 10: Hvilken utdanning har du innen entreprenørskap? (N=405). Prosent.

Testing av forskjeller mellom store og små skoler, rurale og urbane, samt mellom de to gamle fylkene

Vi har gjort noen tester for å se om respondentenes lave utdanning innen entreprenørskap har en signifikant sammenheng med skolestørrelse, urbane vs. rurale skoler, eller tilhørighet til fylkene Nord- og Sør-Trøndelag. Vi har ikke funnet noen signifikante forskjeller (Chi-square test).

5.2 Forståelse og praktisering av entreprenørskap

Den første problemstillingen dette oppdraget skal belyse er hvordan skolen forstår sitt oppdrag innenfor entreprenørskap. For å kunne svare på dette, ble respondentene forelagt operasjonalisering av hhv. en smal og bred forståelse av entreprenørskap. Vi la til grunn at en "smal" forståelse er ungdomsbedrift, gründercamp og programfaget entreprenørskap. En bred forståelse beskrev vi som en pedagogisk tilnærming kjennetegnet av tematisk og flerfagsrettet undervisning (ikke enfagsrettet), tverrfaglig samarbeid mellom flere lærere og at elevene samhandler i grupper om det flerfaglige temaet. Spesifikt spør vi:

- Hvilken forståelse av entreprenørskap som er rådende ved skolen
- Hvilken forståelse som ligger til grunn for praksis
- Typer av entreprenørielle prosjekter som elevene arbeider med
- Skolens satsning på entreprenørskap, inkludert ressurstilgang

5.2.1 Rådende forståelse

På spørsmålet "Hvis du må velge, hvilken *forståelse* av entreprenørskap opplever du er rådende ved din skole?", svarte 65 prosent "en smal forståelse" og 35 prosent "en bred forståelse" (N=394). Det er altså ca. 2/3 av respondentene som opplever at den smale forståelsen av entreprenørskap er rådende ved deres skole. Her er det ingen signifikante forskjeller med hensyn til stillingstype, urban vs. rural, Nord- vs. Sør-Trøndelag, om de underviser på studieforberedende eller yrkesfaglig utdanningsprogram eller om respondenten har eller ikke har formell/uformell utdanning innen entreprenørskap (Chi-Squ. Test).

Imidlertid er det en signifikant forskjell på svarfordelingen med hensyn til antall ansatte lærere på skolen. Sett i forhold til denne dimensjonen svarer 62 prosent ved skoler med mellom 20 og 150 lærere "Ja" (N=298), mens fra skoler med over 150 ansatte lærere svarer 74,7 prosent "Ja" (N=91). Altså en forskjell på 12,7 prosent.⁴ Dette tyder altså på at den smale forståelsen av entreprenørskap er noe mer utbredt blant de største skolene. Som det det vil framkomme gjennom påfølgende analyser, er det mye som tyder på at også entreprenørskap som programfag står sterkest blant de største skolene. Det kan være nærliggende å tenke at programfaget entreprenørskap lett kobles til en smal forståelse av entreprenørskap. Vi ser også at vi har fått flest svar fra de yrkesfaglige programmene, altså dem som er mest opptatt av en smal forståelse av entreprenørskap?

5.2.2 Rådende praksis

Respondentene fikk også spørsmål om, hvis de må velge, vil si at i praksis *gjennomføres* entreprenørskap i tråd med en smal eller bred forståelse. På dette spørsmålet er fordelingen av svar på smal og bred forståelse så å si identisk med fordelingen på foregående spørsmål, altså angående hvilken *forståelse* av entreprenørskap informantene opplever at er rådende ved sin skole, med 64,1 prosent på smal forståelse og 35,9 prosent på bred forståelse (N=393). Dette tyder således på at respondentene opplever at det er en klar sammenheng mellom skolens forståelse og praktisering av entreprenørskap med hensyn til dimensjonen smal vs. bred.

5.2.3 Mer vekt på?

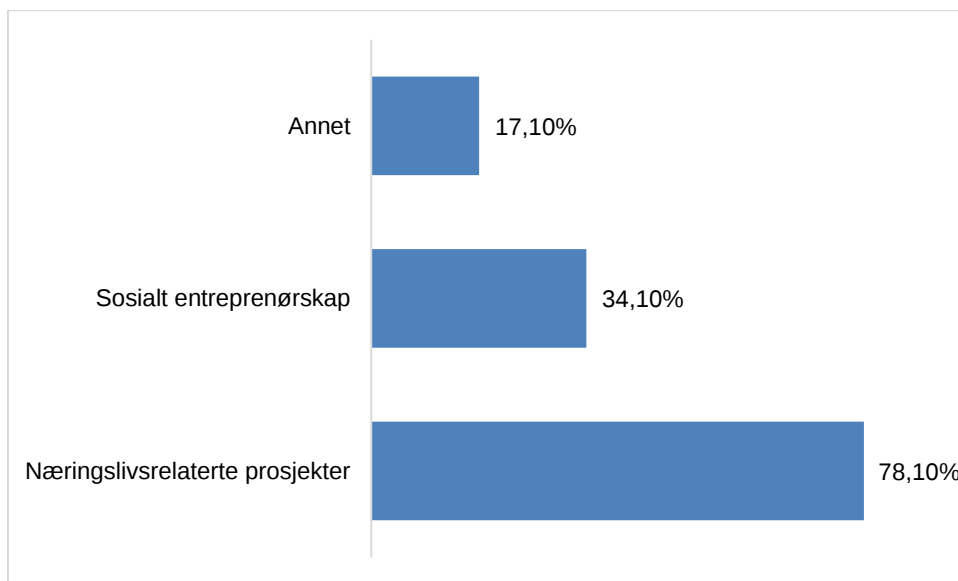
Når respondentene blir spurt om, hvis de må velge, kunne ønske at man ved skolen la mer vekt på henholdsvis *ungdomsbedrift*, *programfaget entreprenørskap* eller *pedagogisk tilnærming*, er for øvrig bildet et litt annet. Her svarer 19,3 prosent av respondentene "ungdomsbedrift", 19,3 prosent "programfaget entreprenørskap" og så mye som 61,4 prosent "pedagogisk tilnærming" (N=388). Det er altså et stort flertall av respondentene som svarer at de ønsker en større

⁴ Denne forskjellen er signifikant med Pearsons chi-square = 4.9019 og p = ,026827 (Chi-Squ. Test).

vektlegging av det som må forstås som en bred tilnærming til entreprenørskap i skolen. Her er det ingen signifikante forskjeller i svarfordelingen med hensyn til stillingstype, urban vs. rural, Nord- vs. Sør-Trøndelag, eller om respondenten har eller ikke har formell/uformell utdanning innen entreprenørskap. Det er heller ikke noen signifikant forskjell med hensyn til antall lærere på skolen/skolestørrelse (Chi-Square Test).

5.2.4 Typer prosjekter

På spørsmålet "Hvilke typer prosjekter jobber elevene med som du vil karakterisere som entreprenørielle?", kunne respondentene krysse av for flere svaralternativer. Her svarte hele 78,1 prosent "næringslivsrelaterte prosjekter", 34,1 prosent "sosialt entreprenørskap" og 17,1 prosent "annet"(N=375).

Figur 11: Typer prosjekter som du vil karakterisere som entreprenørielle (N=375). Prosent.

Om man ser Trøndelag under ett er det således tydelig at det er de næringslivsrelaterte prosjektene som dominerer. Her er det ingen signifikante forskjeller mellom svarfordelingen for Sør- vs. Nord-Trøndelag, men det er signifikant forskjell mellom urban og rural.

For sosialt entreprenørskap er det 39,5 prosent "Ja" på urban (N=244) vs. 24,5 prosent "Ja" på rural (N=131) – altså en forskjell på 15 prosent.⁵ Dette tyder altså på at entreprenørskapsprosjekter relatert til sosialt entreprenørskap er noe mer utbredt i videregående skoler i urbane enn i rurale kommuner i Trøndelag. For dette spørsmålet er det også en signifikant forskjell med hensyn til dimensjonen skolestørrelse. For sosialt entreprenørskap er det 31 prosent "Ja" for skoler med mellom 20 og 150 lærere (N=285) og 43,5 prosent "Ja" for skoler med mer enn 150 lærere (N=85).⁶ Altså tyder dette på at prosjekter rettet mot sosialt entreprenørskap er mest utbredt blant de største videregående skolene i Trøndelag. Gitt forskjellen i svarfordeling mellom urban og rural, er dette naturlig med tanke på at det

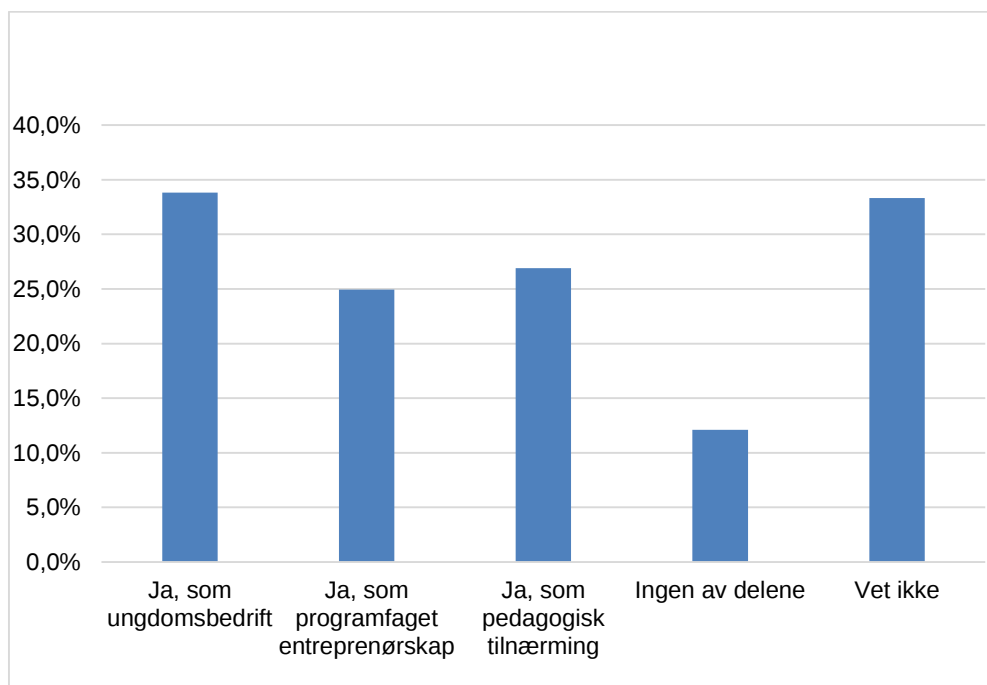
⁵ Forskjellen er signifikant med Pearson chi-square = 8,436 og P= ,004 (Chi-Squ. Test).

⁶ Forskjellen er signifikant med Pearson chi-square = 4,4117 og p = ,0357 (Chi-Squ. Test).

nettopp er i de urbane kommunene de største videregående skolene er plassert. Men, det er verdt å merke seg at samtidig som den smale forståelsen av entreprenørskap ser ut til å være noe mer utbredt blant de største enn blant de mindre skolene, ser også prosjekter rettet mot sosialt entreprenørskap ut til å være mest utbredt blant de største videregående skolene i Trøndelag. Dette kan tolkes som at respondentene oppfatter at prosjekter rettet mot sosialt entreprenørskap er forenlig med en smal forståelse.

5.2.5 Skolenes satsning på entreprenørskap

Relatert til forståelsen av entreprenørskap ble respondentene også bedt om å svare på spørsmål angående skolens satsning på entreprenørskap. På spørsmålet "Er entreprenørskap nedfelt i skolens strategi/lokale læreplan?", kunne respondentene krysse av for flere svaralternativer. Som det framgår av figur 8 er det flest respondenter som har krysset av for *ungdomsbedrift* 33,8 prosent, mens avkryssing for *programfaget entreprenørskap* og *pedagogisk tilnærming* fordeler seg relativt likt med henholdsvis 24,9 prosent og 26,9 prosent. At det er flest respondenter som har krysset av for ungdomsbedrift og programfaget entreprenørskap – til sammen 58,7 prosent – bekrefter inntrykket fra spørsmålet om respondentene opplever at skolen praktiserer en smal eller bred tilnærming til entreprenørskap, der altså et klart flertall – ca. 64 prosent - svarte smal tilnærming. Det er imidlertid også verdt å legge merke til at det er så mye som 33,3 prosent som svarer "Vet ikke" på spørsmålet om entreprenørskap er nedfelt i skolens strategi/lokale læreplan.

Figur 12: Om entreprenørskap er nedfelt i skolens strategi / lokale læreplan (N=405). Prosent.

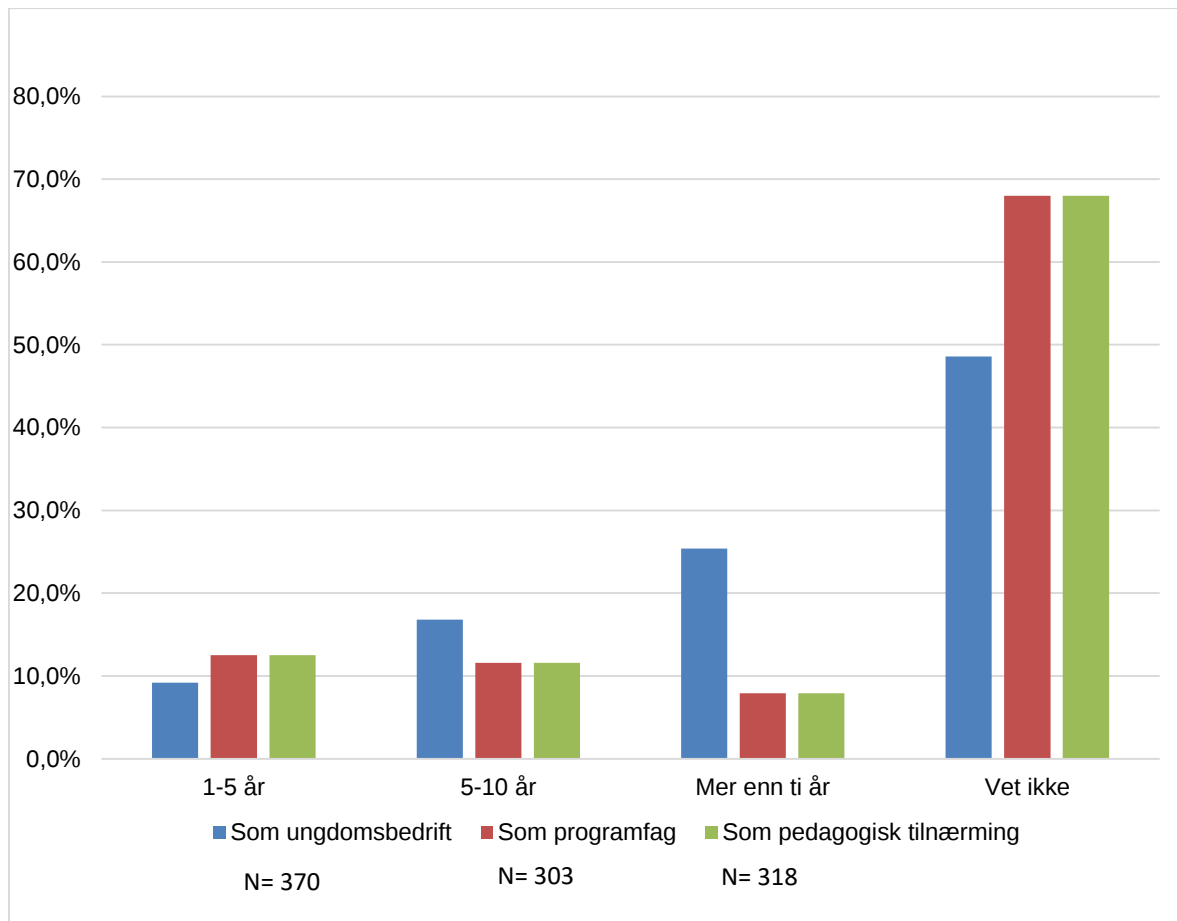
På spørsmålet om entreprenørskap er nedfelt i skolens strategi/lokale læreplan, er det ingen signifikant forskjell på svarfordelingen mellom Nord- og Sør, men det er en signifikant forskjell mellom rural og urban. For "som programfaget entreprenørskap" er det 28 prosent

"Ja" på urban (N=261) vs. 19 prosent "Ja" på rural (N=144) – altså en forskjell på 9 prosent.⁷ Dette gjenspeiler trolig at programfaget entreprenørskap i noe større grad inngår i utdanningstilbudet til de større urbane enn de rurale videregående skolene i Trøndelag. Det er også nedfelt i Sør-Trøndelag sin strategi.

Respondentene ble også spurt om ungdomsbedrift støtter opp om det de mener er skolens oppdrag. Et klart flertall, 59,8 prosent svarer bekreftende på dette spørsmålet, mens det bare er 4,9 prosent som svarer "Nei". Imidlertid er det mange som svarer "Vet ikke" også på dette spørsmålet – så mye som 35,3 prosent (N = 405). Det er ikke funnet noen signifikant forskjell på svarfordelingen på ja/nei-svar med hensyn til Nord- vs. Sør-Trøndelag, urban vs. rural eller noen andre dimensjoner det er naturlig å kontrollere for. Det er imidlertid langt flere blant dem som svarer at de ikke har utdanning innen entreprenørskap (formelle eller uformell) som svarer "Vet ikke" på spørsmålet om ungdomsbedrift støtter opp om det de mener er skolens oppdrag, enn blant dem som svarer at de har slik utdanning. Blant de 135 respondentene som oppgir å ha formell eller uformell utdanning innen entreprenørskap, er det nærmere bestemt 21,5 prosent som svarer "Vet ikke" på om ungdomsbedrift støtter opp om det de mener er skolens oppdrag, mens det blant de 270 som oppgir å *ikke* ha slik utdanning er 78,5 prosent som svarer "Vet ikke" på om de mener dette. Dette tyder altså på at formell eller uformell utdanning i entreprenørskap gir økt bevissthet rundt hvilken rolle ungdomsbedrift kan spille i utdanningen.

Svarfordelingen på spørsmålet "Hvor lenge har entreprenørskap vært en del av praksisen ved skolen din?", fremgår av figur 13. Det mest slående også i denne figuren er det store antallet "Vet ikke"-svar, hvor andelen av disse på både "Som programfag" og "Som pedagogisk tilnærming", er oppe i nærmere 70 prosent.

⁷ Forskjellen er signifikant (Chi-Square Test), Pearsons Chi-Sq. = 4,571, p=,033 (Chi-Squ. Test).

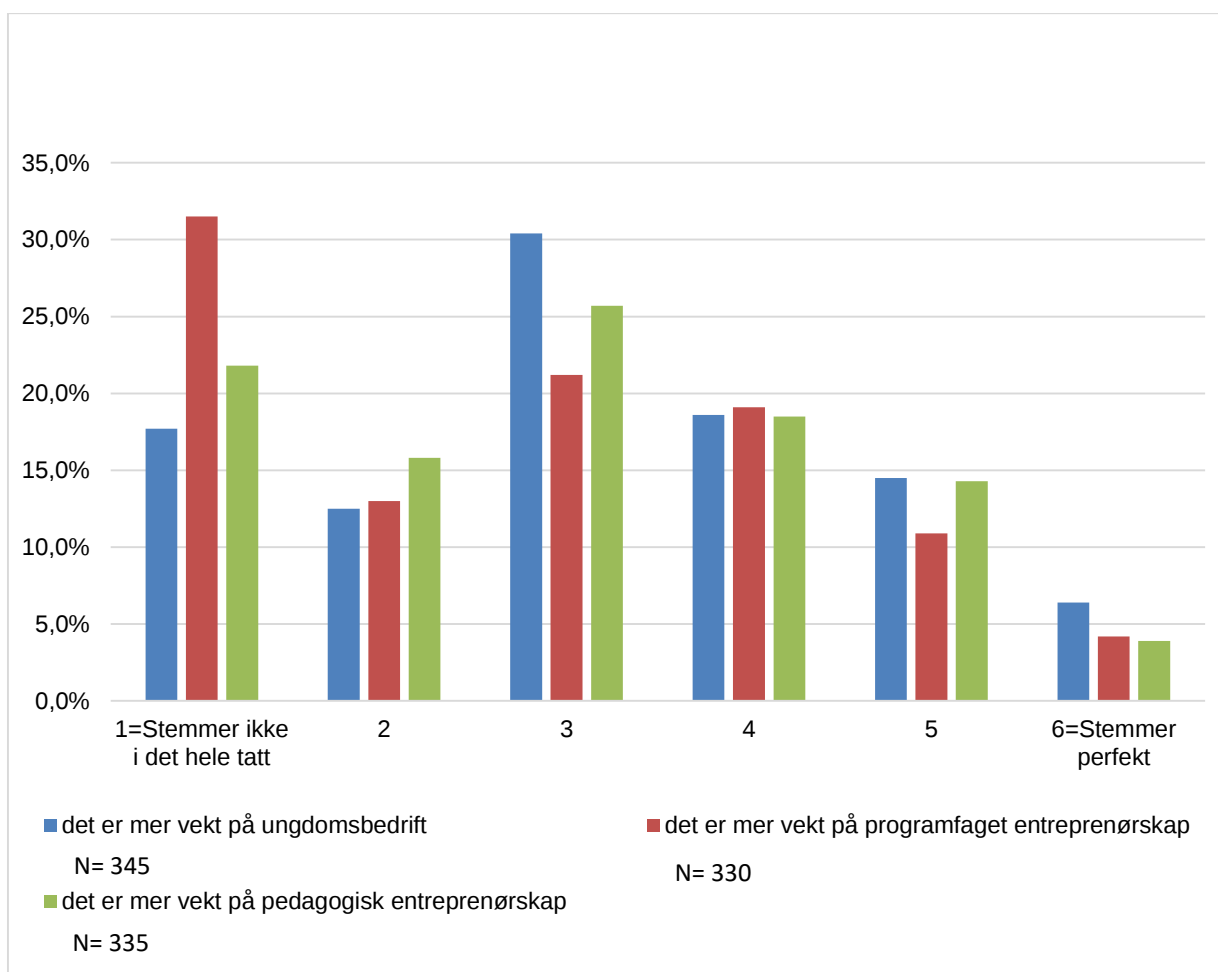

Figur 13: Hvor lenge entreprenørskap har vært en del av praksisen ved skolen? Prosent.

På spørsmålet om hvor lenge entreprenørskap har vært en del av praksisen ved skolen er det ingen signifikante forskjeller på svarfordelingen med hensyn til de dimensjoner det er naturlig å kontrollere for, bort sett fra en signifikant forskjell på Nord- og Sør-Trøndelag når det gjelder hvor lenge entreprenørskap har vært en del av praksisen som programfag. Om man holder alle "Vet ikke"-svarene utenfor har Nord-Trøndelag for dette spørsmålet en overvekt på 1-5 år – ca. 66 prosent, mens Sør-Trøndelag har en overvekt på mer enn 5 år – ca. 76 prosent.⁸

Respondentene ble videre spurt om de erfarer at skolen de siste fem årene i større grad har vektlagt entreprenørskap knyttet til henholdsvis *ungdomsbedrift*, *programfaget entreprenørskap* og *pedagogisk entreprenørskap*. Respondentene har svart på en 6-delt skala med de to ytterpunktene "Stemmer ikke i det hele tatt" = 1 og "Stemmer perfekt" = 6. Som det fremgår av figuren under fordeler respondentenes svar seg relativt "klokkeformet" rundt svaralternativet 3 – altså det man kan karakterisere som litt under middels – men også med mange avkryssninger for svaralternativet 1 = "Stemmer ikke i det hele tatt". Som det fremgår av figuren er det særlig mange som har krysset av for "Stemmer ikke i det hele tatt" når det gjelder "det er mer vekt på programfaget entreprenørskap".

⁸ Pearson Chi-Squ. = 19,406 og $p < ,005$.

Figur 14: Jeg erfarer at de siste fem årene har skolen i større grad vektlagt entreprenørskap, fordi ... Prosent.

I synkende rekkefølge er gjennomsnittsskår for "det er mer vekt på ungdomsbedrift" lik 3,19 av 6, for "det er mer vekt på pedagogisk entreprenørskap" 2,99 og for "det er mer vekt på programfaget entreprenørskap" 2,78. Ut fra dette er det altså satsningen på ungdomsbedrift som ser ut til å ha økt mest de siste fem årene i videregående skoler i Trøndelag sett under ett. Gjennomsnittsskår for "det er mer vekt på programfaget entreprenørskap" er for øvrig signifikant større for urban ($M=2.96$, $SD = 1,544$ og $N=214$) enn for rural ($M=2.43$, $SD=1,464$ og $N= 116$).⁹ Med andre ord får vi bekreftet at satsningen på programfaget entreprenørskap, de siste fem årene, har vært større ved urbane enn rurale videregående skoler i Trøndelag.

Imidlertid er også gjennomsnittsskår for "det er mer vekt på pedagogisk entreprenørskap" signifikant større for urban ($M=3.12$, $SD = 1,466$ og $N=209$) enn for rural ($M=2.78$, $SD=1,442$ og $N= 126$).¹⁰ Gjennomsnittsskår for "det er mer vekt på pedagogisk entreprenørskap" er også signifikant større for Sør-Trøndelag. ($M=3.12$, $SD = 1,44$ og $N=226$) enn for Nord-Trøndelag ($M=2.72$, $SD=1,49$ og $N= 109$).¹¹ Ut fra dette ser det altså ut til at satsningen på *pedagogisk entreprenørskap*, de siste fem årene, har vært større ved urbane enn rurale skoler, samt større i Sør-Trøndelag enn i Nord-Trøndelag. Det er verdt å merke seg at samtidig som den smale forståelsen av entreprenørskap ser ut til å være mest utbredt blant de største skolene, ser

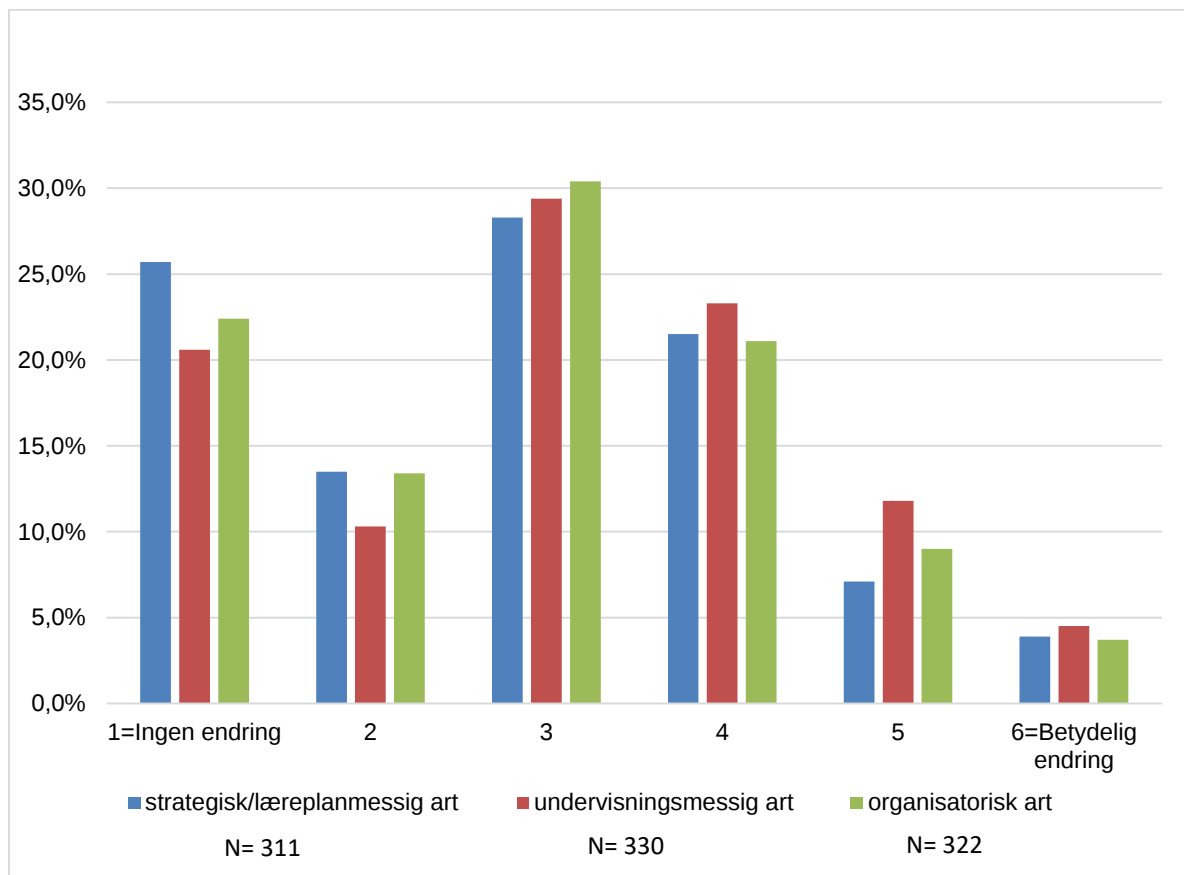
⁹ $t(328)=3,041$ og $P= ,003$

¹⁰ $t(328)=2,110$ og $P= ,036$

¹¹ $t(333)=2,353$ og $P= ,019$

satsningen på pedagogisk entreprenørskap de siste fem årene ut til å ha vært størst ved urbane skoler og i sørfylket.

Respondentene ble også spurt om en eventuell økt satsning på entreprenørskap har ført til forandringer av henholdsvis *strategisk/læreplanmessig art*, *undervisningsmessig art* og *organisatorisk art*. Respondentene har også her svart på en 6-delt skala med to ytterpunkter, der "Ingen endring" = 1 og "Betydelig endring" = 6. Som det fremgår av figur 13 er respondentenes svar også her relativt "klokkeformet" rundt svaralternativet 3 – men også med mange avkryssninger for svaralternativet 1 = "Ingen endring". Særlig er det mange som har krysset av for "Ingen endring" når det gjelder dimensjonen "strategisk/læreplanmessig art".

Figur 15: En eventuell økt satsning på entreprenørskap har ført til forandringer av ... Prosent.

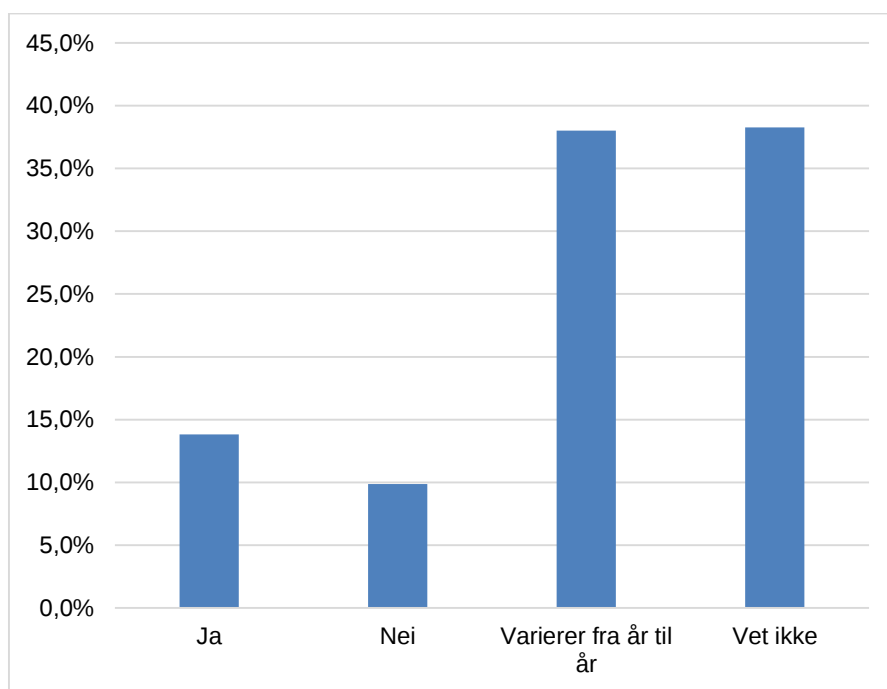
I synkende rekkefølge er gjennomsnittsskår for "undervisningsmessig art" lik 3.09 av 6, for "organisatorisk art" 2,92 og for "strategisk/læreplanmessig art" 2,82. Ut fra dette er det altså forhold relatert til selve undervisningen som har endret seg mest som følge av satsning på entreprenørskap de siste fem årene i videregående skoler i Trøndelag sett under ett.

Gjennomsnittsskår for "strategisk/ læreplanmessig art" er imidlertid signifikant større for Sør-Trøndelag ($M=2.94$, $SD = 1,44$ og $N=213$) enn for Nord-Trøndelag ($M=2.57$, $SD=1,30$ og $N= 98$).¹² Videre er også gjennomsnittsskår for "undervisningsmessig art" signifikant større for Sør-Trøndelag ($M=3.20$, $SD = 1,43$ og $N=225$) enn for Nord-Trøndelag ($M=2.87$, $SD=1,42$ og $N=$

¹² $t(311)=2,150$ og $P= ,032$

105).¹³ Til slutt er gjennomsnittsskår for "organisatorisk art" også signifikant større for Sør-Trøndelag ($M=3.04$, $SD = 1,41$ og $N=217$) enn for Nord-Trøndelag ($M=2.68$, $SD=1,32$, $N= 105$).¹⁴ Selv om forskjellene på gjennomsnittsskårene ikke er veldig store, kan man ut fra dette altså si at forhold knyttet til "strategisk/ læreplanmessig art", "undervisningsmessig art" og "organisatorisk art" ser ut til å ha endret seg noe mer i sør- enn i nordfylket som følge av økt satsning på entreprenørskap de siste fem årene.

Svarfordelingen på spørsmålet: "Når det gjelder ungdomsbedrift, vil du si at interessen fra elevene er økende?", viser at det er svært mange som har krysset av for svaralternativ "Varierer fra år til år", nærmere bestemt 38 prosent. Som det framgår av figuren under har imidlertid svaralternativet "Vet ikke" fått omtrent like mange avkryssninger – 38,3 prosent. For dette spørsmålet er det for øvrig ingen signifikante forskjeller på fordelingen av svar når man f.eks. kontrollerer for dimensjonene nord vs. sør, urban vs. rural og størrelse på skole. Det er altså ingen klar tendens til at elevenes interesse for ungdomsbedrift er hverken økende eller avtakende i videregående skoler i Trøndelag.

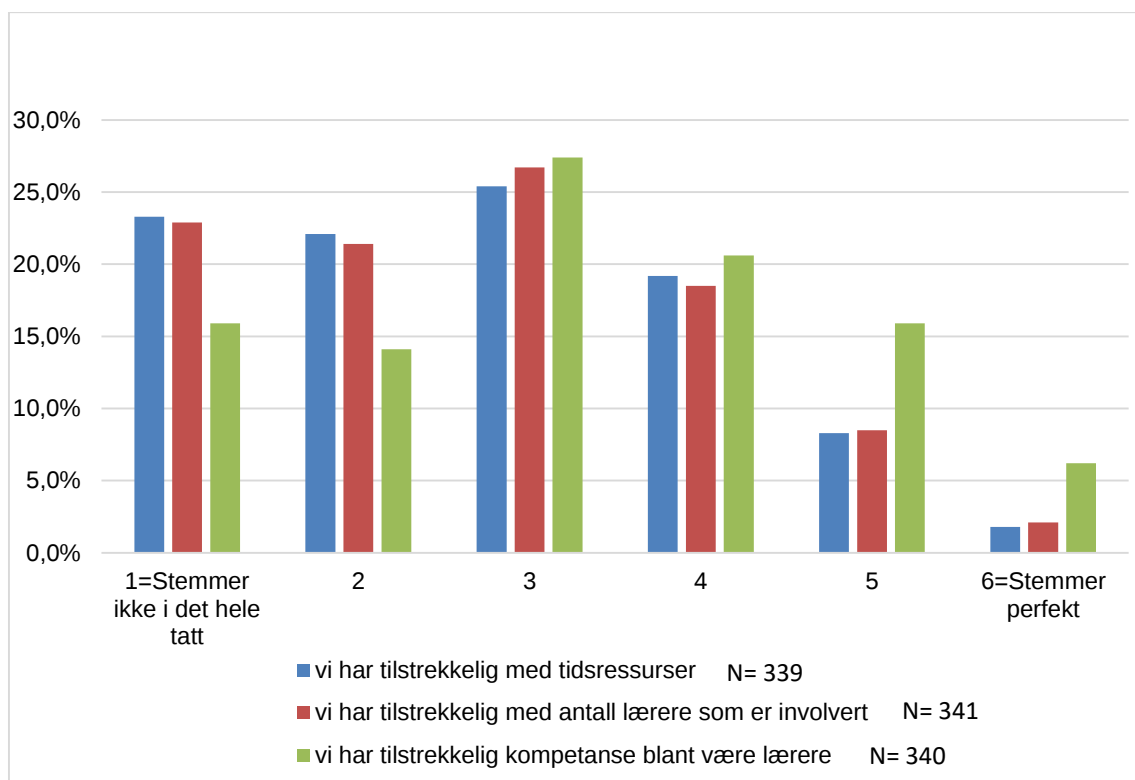
Figur 16: Om elevenes interesse for ungdomsbedrift er økende (N=405). Prosent.

Respondentene ble videre spurt om de ved deres skole har tilstrekkelige ressurser til å gjennomføre opplegget med ungdomsbedrift, og i hvilken grad dette er relatert til de tre forutsetningene *tilstrekkelig med tidsressurs*, *tilstrekkelig antall lærere* og *tilstrekkelig kompetanse*. Respondentene har også her svart på en 6-delt skala med to ytterpunkter der "Stemmer ikke i det hele tatt" = 1 og "Stemmer perfekt" = 6. Som det fremgår av figuren under er respondentenes svar relativt skjevfordelte i negativ retning (mot "Stemmer ikke i det hele tatt"), særlig når det gjelder forutsetningene *tidsressurs* og *tilstrekkelig antall lærere*. Men, som det fremgår av

¹³ $t(330)=1,957$ og $P < ,05$

¹⁴ $t(320)=2,223$ og $P= ,027$

figuren, også for dette spørsmålet er det svaralternativ=3 flest respondenter har krysset av for, når det gjelder alle de tre forutsetningene.

Figur 17: På skolen vår har vi tilstrekkelig med ressurser til å gjennomføre opplegget med ungdomsbedrift fordi ... Prosent.

I synkende rekkefølge er gjennomsnittsskår for "vi har tilstrekkelig med kompetanse blant våre lærere" 3,25 av 6, for "vi har tilstrekkelig med antall lærere som er involvert" 2,74 og for "vi har tilstrekkelig med tidsressurser" 2,72. Ut fra dette er det altså forhold knyttet til lærernes kompetanse i entreprenørskap respondentene vurderer klart mest positivt, Trøndelag sett under ett. Det er ingen signifikante forskjeller på svarfordelingen mellom hverken urban vs. rural eller med hensyn til størrelsen på skolen (antall ansatte lærere). Imidlertid er gjennomsnittsskår for "vi har tilstrekkelig kompetanse blant våre lærere" signifikant større for Sør-Trøndelag. ($M=3.38$, $SD=1,44$ og $N=230$) enn for Nord-Trøndelag ($M=2.98$, $SD=1,45$ og $N=110$).¹⁵ Ut fra dette ser det altså ut til at respondentene fra de videregående skolene i Sør-Trøndelag vurderer lærernes kompetanse i entreprenørskap som noe høyere enn lærerne fra Nord-Trøndelag. Det kan se ut som at selv om lærerne har kompetansen, mangler de andre ressurser.

5.3 Intern organisering, roller og samhandling

Spørreundersøkelsen har også kartlagt hvilke interne aktører på den enkelte skolen som er en del av entreprenørskapsutdanningen. Vi har og vært interessert i hvordan skolen organiserer samhandlingen og hvilke roller som er tildelt de ansatte. Rektors lederskap belyses også, samt

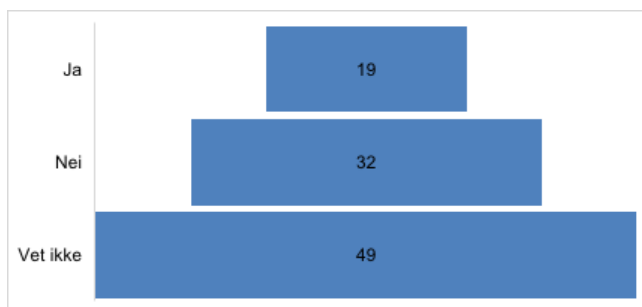
¹⁵ $t(340)=2,366$ og $P=.019$

hvorvidt arbeidet er forankret i strategier og lokale læreplaner. Om det er snakk om formelle og/eller uformelle strukturer og samarbeidsformer, og hvordan koordinering skjer, er også etterspurt. Spesifikt spør vi:

- Om det er utpekt en person på skolen med særlig ansvar for implementering av entreprenørielle arbeidsformer generelt, programfaget entreprenørskap og for ungdomsbedrift spesielt
- Hvorvidt arbeidet med entreprenørskap oppleves som et tilleggsarbeid, eller integrert i daglige undervisningsoppgaver
- Respondentenes egen rolle i arbeidet med implementering av entreprenørskap i skolen, eks. strategisk rolle, koordinerende rolle, faglærer, pådriver eller ingen rolle
- Om samhandlingen mellom lærerne på skolen er formalisert, regelmessig, tilfeldig, at det ikke er noe samhandling, og hvorvidt rektor støtter opp om samhandling mellom lærere
- Hvilke roller rektor innehar når det gjelder entreprenørskap i utdanningen, og oppgaver forbundet med dette
- Om det er etablert et læringsfellesskap for entreprenørskap ved skolen

5.3.1 Person med hovedansvar

Når det gjelder hvor vidt det er utpekt en ansvarlig ved skolen som har ansvar for implementering av entreprenørielle arbeidsformer generelt, er det om lag halvparten av respondentene som svarer "Vet ikke" (49 prosent). Det er 32 prosent som svarer "Nei", mens 19 prosent svarer "Ja".

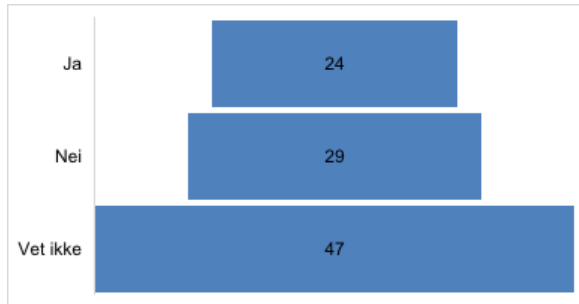

Figur 18: Er det utpekt en person på skolen som har særlig ansvar for entreprenørielle arbeidsformer generelt? (N=405). Prosent.

Dette resultatet har vi testet i lys av en smal eller bred forståelse av entreprenørskap. Om man holder "Vet ikke"- svar utenfor, finner vi en signifikant forskjell for "implementering av entreprenørielle arbeidsformer" mht. smal vs. bred forståelse av entreprenørskap. Det er 29 prosent av respondentene med en smal forståelse av entreprenørskap som svarer "Ja" på spørsmålet om det er utpekt en ansvarlig for entreprenørielle arbeidsformer generelt (N=128).

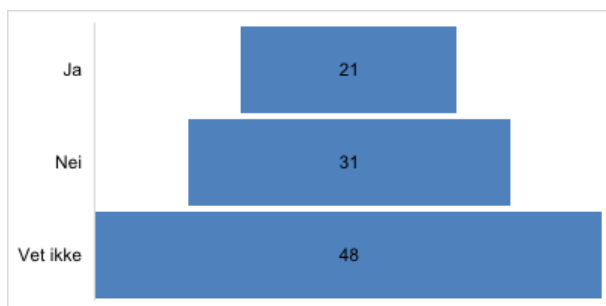
Det er 50,4 prosent av de med en bred forståelse av entreprenørskap som svarer "Ja" på at det finnes en utpekt ansvarlig for entreprenørielle arbeidsformer generelt (N=73).¹⁶ Vi finner ingen signifikant forskjell mellom skolene med hensyn til antall ansatte (skolestørrelse).

Det er også om lag halvparten av respondentene som svarer "Vet ikke" når det gjelder om det er noen som har særlig ansvar for programfaget entreprenørskap (47 prosent). En av fire svarer "Ja" (24 prosent), mens en av tre svarer "Nei" (29 prosent). Dette spørsmålet ble stilt til alle respondentene, ikke bare de som hadde oppgitt at de underviste på programfaget.

Figur 19: Er det utpekt en person på skolen som har særlig ansvar for programfaget entreprenørskap? (N=405). Prosent.

Når det gjelder særlig ansvar for ungdomsbedrift er fordelingene omtrent like de som er nevnt over. Det er 48 prosent som svarer at de ikke vet, mens en av tre svarer "Nei", og 21 prosent svarer "Ja".

Figur 20: Er det utpekt en person på skolen som har særlig ansvar for ungdomsbedrift spesielt? (N=405). Prosent.

5.3.2 Roller i implementeringen

Vi har også vært interessert i å kartlegge hvilke roller respondentene har i arbeidet med implementering av entreprenørskap i skolen. Her har respondentene kunnet krysse av på flere

¹⁶ Pearson Chi-square = 9.47 og p = .00208 (Chi-Squ. Test).

av rolle-alternativene. Det er flest prosentvis som svarer at de ikke har noen rolle i arbeidet. Blant faglærere er det omlag en av fire som sier de har en rolle når det gjelder entreprenørielle arbeidsformer generelt.

Tabell 10: Hvilke(n) rolle(r) har du når det gjelder entreprenørielle arbeidsformer generelt, programfaget entreprenørskap og ungdomsbedrift? (N=405). Prosent.¹⁷

	Strategisk	Koordinerende	Pådriver	Faglærer	Ingen	N
Entreprenørielle arbeidsformer generelt	8,9	4,7	11,9	24,9	61,0	405
Programfaget entreprenørskap	3,7	3,0	4,4	7,7	85,4	405
Ungdomsbedrift spesielt	7,7	5,9	12,3	18,5	67,2	405

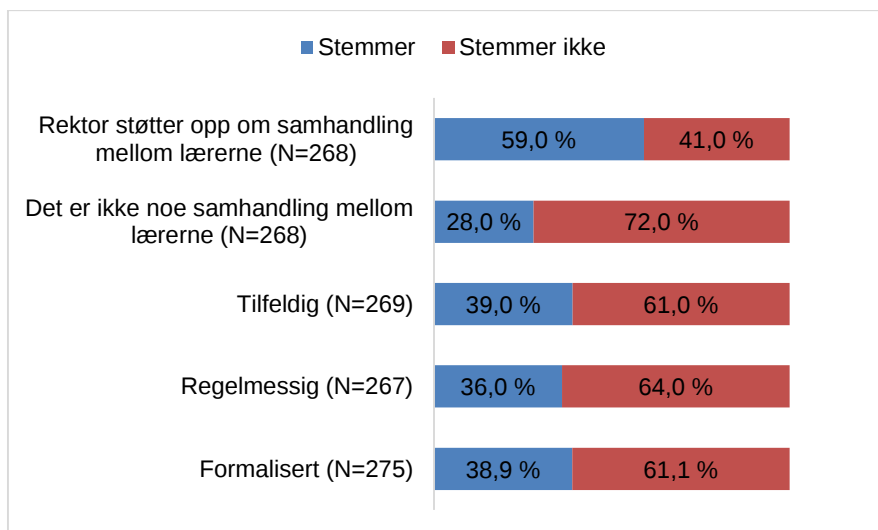
5.3.3 Former for samhandling mellom lærere

Vi har spurt respondentene om samhandlingen mellom lærere ved skolen når det gjelder entreprenørskap forstått som ungdomsbedrift, programfag og som entreprenøriell arbeidsform.

Programfaget

Når det gjelder entreprenørskap forstått som eget programfag, svarer 28 prosent at det ikke er noen samhandling mellom lærerne, mens 72 prosent opplever at det er det. Omlag 60 prosent oppgir også at rektor støtter opp under slik samhandling. Det er 36 prosent som mener at samhandlingen skjer regelmessig og at den er formalisert (38,9 prosent), mens 39 prosent mener samhandlingen også er tilfeldig.

¹⁷ Fordi det er flere svaralternativer på spørsmålet, går ikke prosenten opp i tallet 100

Figur 21: Samhandling mellom lærerne om entreprenørskap som programfag. Prosent.

Videre testing av mulige sammenhenger mellom svarene fra ansatte som arbeider ved hhv. studieforberedende, yrkesfag og begge deler, viser at det ikke er noen signifikante forskjeller (Chi-Square-Test). Det er heller ingen signifikante forskjeller mellom svarene fra store eller små skoler (Chi-Square-Test).

Men vi finner signifikante forskjeller når det gjelder svar fra ansatte ved urbane versus rurale skoler. Når det gjelder spørsmålet om det stemmer at samhandlingen mellom lærere i programfaget entreprenørskap er formalisert, er det 44,7 prosent av ja-svarene som kommer fra urbane skoler (N=170), mot 29,5 prosent fra rurale skoler (N=105).¹⁸ Som vi har presentert tidligere er det en overvekt av urbane skoler i Sør-Trøndelag som tilbyr programfaget.

Det er og en signifikant forskjell mellom urbane og rurale skoler når det gjelder antall som har svart at samarbeidet er regelmessig, hhv. 42 prosent urban (N = 162) mot 26,5 prosent i rural (N=105) (Chi-Square Test).¹⁹

Forskjellen mellom Sør-Trøndelag og Nord-Trøndelag når det gjelder antallet som mener at det ikke er noen samhandling mellom lærere på entreprenørskap som programfag, er og signifikant. Det er hhv. 24 prosent i sør (N=183) mot 36,5 i nord (N=85).²⁰ (Chi-Square Test).

Ungdomsbedrift

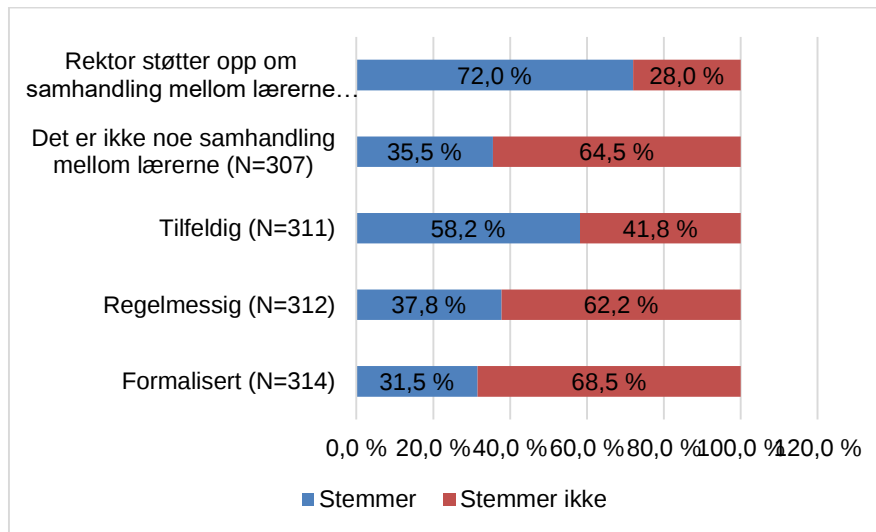
De aller fleste (72 prosent) mener rektor støtter opp under samhandling om ungdomsbedriftene. Det er 35,5 prosent som oppgir at det ikke er noe samhandling mellom lærerne når det gjelder ungdomsbedriftene. Der det er samarbeid, ser det ut til at bare 31,5 prosent mener at samhandlingen er formalisert, og 37,8 prosent mener det er et regelmessig samarbeid. Hele 58,2 prosent oppgir at samhandling om ungdomsbedrift er tilfeldig. En manglende formalisering kan en tolke negativt, men også positivt dersom vi forstår uformell

¹⁸ Pearson Chi-Squ. = 6,294 og p = ,012 (Chi-Square Test).

¹⁹ Pearson Chi-Squ. = 6,484 og p = ,011

²⁰ Pearson Chi-Squ. = 4,447 og p = ,035

samhandling som at det har etablert seg et praksisfellesskap for entreprenørskap ved skolen. Slike praksisfellesskap er uformelle. Imidlertid rapporterer respondentene om at det i liten grad eksisterer slike praksisfellesskap (se avsnitt 5.3.6).

Figur 22: Samhandling mellom lærere om entreprenørskap som ungdomsbedrift. Prosent.

Vi har analysert om det er signifikante forskjeller når det gjelder samhandling mellom skolens lærere om ungdomsbedriftene (Chi-Square Test). Det er ingen signifikante forskjeller mht. studieforberedende, yrkesfag og både studieforberedende og yrkesfag. Det er ingen signifikante forskjeller mht. antall ansatte lærere. Det er ingen signifikante forskjeller mht. urbane eller rurale skoler.

Regelmessig

Vi har funnet bare en signifikant forskjell som gjelder antall respondenter som svarer at samhandlingen mellom lærerne er regelmessig. Vi har sammenlignet Sør-Trøndelag og Nord-Trøndelag og hhv. 42 prosent i sør (N=210) mener samhandlingen er regelmessig, mot 29,5 prosent i nord (N=102).²¹

Ikke samhandling

Det er også en signifikant forskjell mellom Sør-Trøndelag og Nord-Trøndelag på antall som har svart "Stemmer" på at det er ikke noe samhandling om ungdomsbedrift i skolen. Det er 31 prosent i sør som sier dette (N = 207) mot 45 prosent i nord (N=100).²²

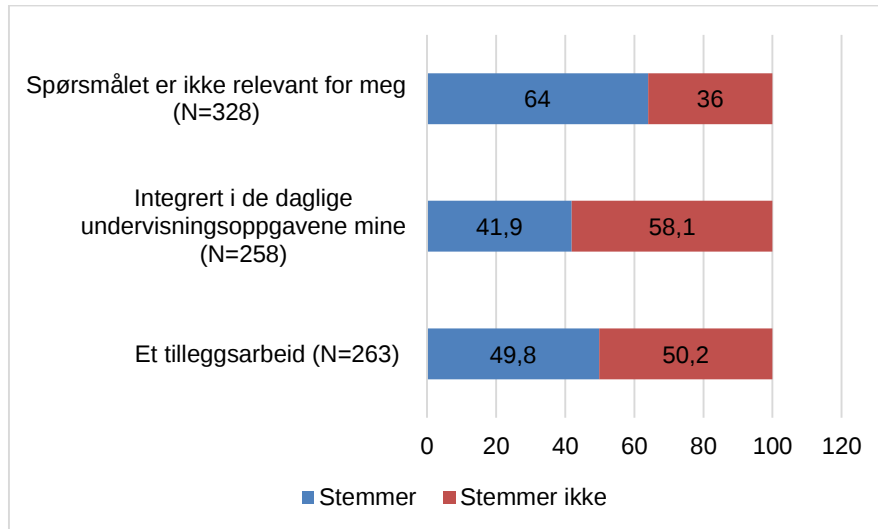
Den store skjevfordelingen mellom "Ja", "Nei" og "Vet ikke" på spørsmålet "Samarbeider skolen med UE?", det vil si henholdsvis 53,8 prosent, 3,7 prosent og 42 prosent, gjør at analyser i lys av spørsmål nr. 45 ikke gir særlig mening.

²¹ Pearson Chi-Squ. = 4,556 og p = ,033 (Chi-Square Test).

²² Pearson Chi-Squ. = 5,839 og p = ,016 (Chi-Square Test).

5.3.4 Tilleggsarbeid eller integrert i daglige oppgaver

Vi har spurt respondentene om deres oppfatning om ungdomsbedrift som arbeidsform, nærmere bestemt om de opplever det som tilleggsarbeid eller integrert i de daglige oppgavene. Det er 49,8 prosent av respondentene mener det er et tilleggsarbeid, mot 41,9 som opplever det som integrert i de daglige undervisningsoppgavene. Hele 64 prosent mener at spørsmålet ikke er relevant for dem, altså to av tre respondenter.

Figur 23: Når det gjelder ungdomsbedrift, opplever du det som ...? Prosent

Vi finner en signifikant forskjell når det gjelder å oppleve ungdomsbedrift som et tilleggsarbeid. Det er 56 prosent blant faglærere som sier at det er et tilleggsarbeid (N=193), mens 30 prosent av rektorene og avdelingslederne sier det samme (N=46).²³

Av dem som har svart at spørsmålet ikke er relevant for dem, finner vi ingen signifikante forskjeller mellom stillingstypene, eller mellom størrelsen på skolene (antall ansatte lærere).

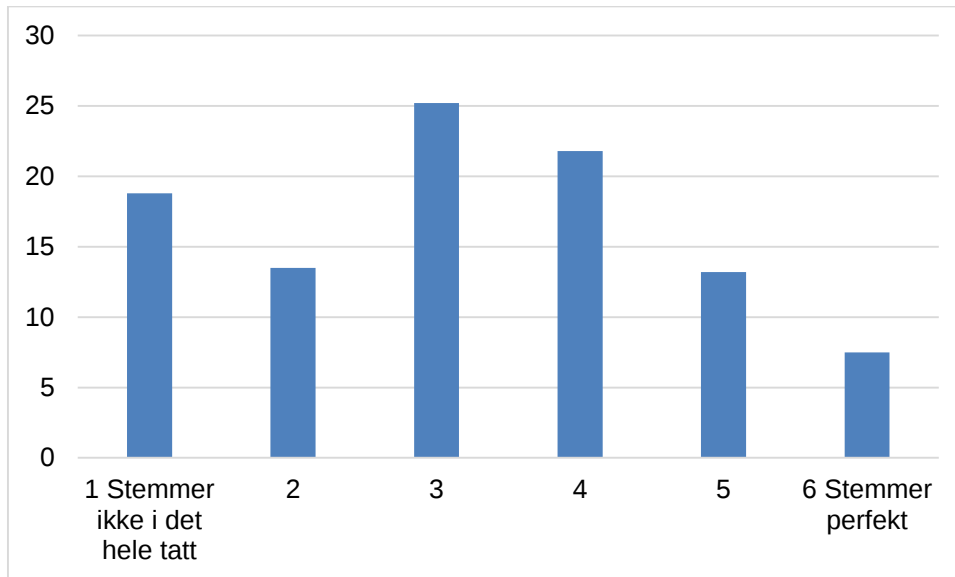
5.3.5 Rektors rolle og oppgaver

Vi har spurt respondentene om hvilken rolle rektor aktivt tar når det gjelder entreprenørskap i utdanningen? (uavhengig av om tilnærmingen er "smal" eller "bred"). Generelt finner vi ingen signifikante forskjeller mht. antall ansatte lærere, heller ingen signifikante forskjeller mht. urbane eller rurale skoler.

²³ Pearson Chi-Squ. = 12,193 og P= ,032 (Chi-Square Test).

Visjonært lederskap

Hvorvidt rektor har et visjonært lederskap, fordeler svarene seg slik på den seks-delte skalaen:

Figur 24: Om rektor tar et visjonært lederskap (N=366). Prosent.

Her ser vi at de fleste krysser av på middelkategoriene 3 og 4. Gjennomsnittsskår (3,9) for svarene fra rektorene selv plasserer seg også her. Altså er det samsvar mellom hvordan ansatte opplever rektorenes visjonære lederskap og rektorenes egen vurdering.

Gjennomsnittsskåren er signifikant større i Sør-Trøndelag ($M=3,35$, $SD = 1,467$, $N=178$) enn i Nord-Trøndelag ($M=2,88$, $SD=1,552$, $N= 88$), $t(264)=2,458$ og $P= ,015$.

Styring av personalressurser

Når det gjelder styring av personalressurser krysser oppunder 50 prosent av respondentene av på middelkategoriene 3 og 4. Omlag en av fem svarer "Stemmer ikke i det hele tatt". Bare 7,2 prosent svarer "Stemmer helt perfekt". Når rektorene selv svarer, plasser de seg litt over middelkategoriene (gjennomsnitt 4,3), altså noe høyere.

Tabell 11: Om rektor styrer personalressurser. Prosent.

1 Stemmer ikke i det hele tatt	18,6
2	14,4
3	25,1
4	22,8
5	11,8
6 Stemmer perfekt	7,2
N	263

Vi finner en signifikant forskjell mellom gjennomsnittsskår for skoler med 20-150 ansatte ($M = 3,26$ og $N = 211$) og over 150 ansatte lærere ($M = 2,78$ og $N = 49$). ($N \approx 0$ for skoler mindre enn 20 ansatte, derfor T-test). $t(258) = 2,048$ og $p = ,042$.

Gjennomsnittsskår for rektors styring av personalressurser er signifikant større i Sør-Trøndelag ($M=3,38$, $SD = 1,421$, $N=175$) enn i Nord-Trøndelag ($M=2,73$, $SD=1,537$, $N= 88$), $t(261)=3,435$ og $P= ,001$.

Koordinering av oppgaver

Angående rektors koordinering av oppgaver, viser tabellen at omlag 45 prosent har krysset av på de to laveste verdiene på den seksdelte skalaen. Bare to prosent mener at det "Stemmer perfekt" at rektor koordinerer oppgaver. Gjennomsnittsverdien til rektorenes egne avkrysninger er på 3,3.

Tabell 12: Rektors koordinering av oppgaver. Prosent

1 Stemmer ikke i det hele tatt	25,6
2	17,8
3	27,9
4	18,6
5	7,8
6 Stemmer perfekt	2,3
N	258

Ser vi på gjennomsnittsskår for rektors koordinering av oppgaver så er den signifikant større i Sør-Trøndelag ($M=2,86$, $SD = 1,343$, $N=171$) enn i Nord-Trøndelag ($M=2,45$, $SD=1,345$, $N= 87$), $t(256)=2,325$ og $P= ,011$.

Kontakt med næringslivet

Nær 40 prosent av respondentene har krysset av på de to laveste verdiene, det vil si et uttrykk for at det i liten grad stemmer at rektor har kontakt med næringslivet. Omlag 20 prosent heller mot at det "Stemmer perfekt". Som gruppe oppfatter rektorene det annerledes da gjennomsnittsskåren de gir seg selv er 4,8 – altså rett under "Stemmer perfekt".

Tabell 25: Rektors kontakt med næringslivet. Prosent.

1 Stemmer ikke i det hele tatt	23,3
2	15,1
3	23,6
4	17,1
5	15,5
6 Stemmer perfekt	5,4
N	258

Analyse av gjennomsnittsskår for kontakt med næringslivet er signifikant større i Sør-Trøndelag ($M=3,18$, $SD = 1,490$, $N=170$) enn i Nord-Trøndelag ($M=2,73$, $SD=1,595$, $N= 88$), $t(256)=2,270$ og $P= ,024$.

Kontakt med offentlig sektor

Når det gjelder rektors kontakt med offentlig sektor, er det 37 prosent av respondentene som har krysset av på de to laveste verdiene på skalaen – "Stemmer ikke i det hele tatt". Litt over 40 prosent benytter middelverdiene. I overkant av 20 prosent har krysset av på de to høyeste verdiene.

Figur 26: Rektors kontakt med offentlig sektor. Prosent.

1 Stemmer ikke i det hele tatt	20,7
2	16,5
3	22,2
4	18,8
5	16,9
6 Stemmer perfekt	5,0
N	261

Når rektorene skårer seg selv på den seks-delte skalaen, finner vi en gjennomsnittsskår på 4,8. Det vil si at som gruppe skiller rektorenes skår seg nokså mye fra de andre respondentene.

Kontakt med frivillige organisasjoner

Det er flest respondenter som har benyttet middelkategoriene for å svare på spørsmålet om rektors kontakt med frivillige organisasjoner (46 prosent). Omlag like mange (43 prosent) har krysset av på de laveste verdiene 1 og 2. I overkant av 10 prosent benytter svarkategoriene 5 og 6 "Stemmer helt perfekt". Rektorenes gjennomsnittsskår 3,6 korresponderer med de andre.

Figur 27: Rektors kontakt med frivillige organisasjoner. Prosent.

1 Stemmer ikke i det hele tatt	25,3
2	17,8
3	27,7
4	18,6
5	8,7
6	2,0
N Stemmer perfekt	253

Rektors rolle og oppgaver – en sammenstilling

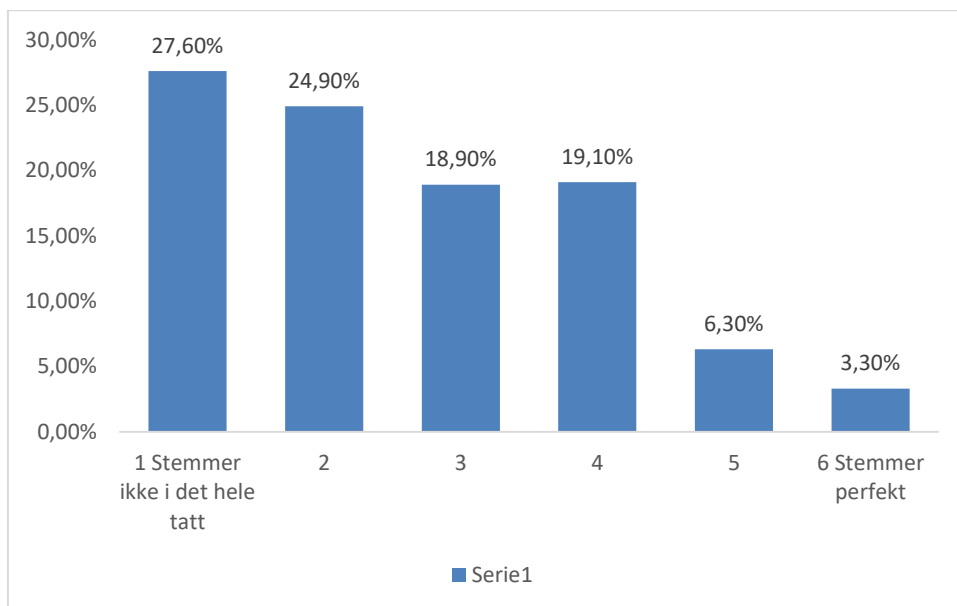
Oppsummert ser vi at svarene fra rektorene som har svart på spørsmålet om roller og oppgaver (N=22) gir det høyeste gjennomsnittet på rollene kontakt med næringslivet og kontakt med offentlig sektor (4,8), det vil si nær "Stemmer perfekt".

Figur 28: Rektors rolle og oppgaver – en sammenstilling

5.3.6 Praksisfellesskap

Vi har stilt et spørsmål om hvorvidt respondentene opplever at de er del av et praksisfellesskap om entreprenørskap i skolen (se avsnitt 2.3)

Figur 29: Vil du si at lærerne på skolen din har etablert et læringsfellesskap for entreprenørskap? (N=366). Prosent.

Figuren viser at det er svært få som opplever at det er etablert et slikt praksisfellesskap (omlag 10 prosent). Over 50 prosent svarer "Stemmer ikke i det hele tatt". Det kan indikere at det er lite samhandling mellom lærerne. Kanskje skyldes det at en ikke har et omforent mål om entreprenørskap i skolen og at en ikke har nok kompetanse og andre ressurser til samarbeid og erfaringsdeling.

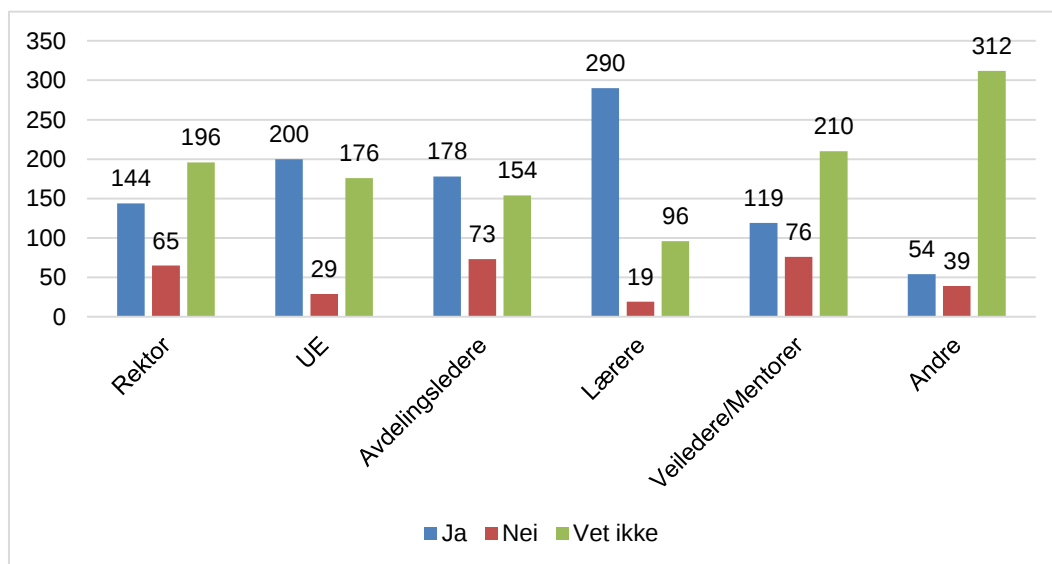
5.4 Samhandling med eksterne aktører

Entreprenørskapsutdanningen medfører at skolene i mye større grad samhandler med aktører utenfor skolene, eksempelvis andre skoler, næringslivet, frivillige organisasjoner mm. I denne delen av rapporten undersøker vi nærmere hvordan samhandlingen mellom skolene og eksterne aktører vurderes. Spesifikt spør vi:

- Hvilke roller har aktører i næringslivet?
- Hvem tar initiativ for kontakten med næringslivet og hvilken grad av formalisering finner vi?
- Er det ulikheter mellom urbane og rurale områder?
- Arbeides det med å utvikle felles forståelser og kunnskapsgrunnlag? Opplever man at man har tilstrekkelig kontinuitet i samarbeidet med næringslivet, slik at dette blir mulig?
- Hvordan brukes eksterne aktører som f.eks. UE i samhandling med skolene?

Et sentralt spørsmål knyttet til implementering av entreprenørskap i skolen omhandler etableringen av nettverk og muligheter for å utvikle god samhandling aktørene i mellom. Gevinster av samarbeidet, samt spenninger og motsetninger kan avdekkes gjennom kartleggingen (Granovetter, 1976; Engeström, 2001).

5.4.1 Aktører som stimulerer entreprenørskap

Figur 30: Aktører som stimulerer entreprenørskap på skolen (N=405, flere svaralternativer)

På spørsmålet hvilke eksterne aktører som stimulerer til entreprenørskap er det tydelig at mange ansatte ved videregående skoler i Trøndelag ikke har en formening om dette – "Vet ikke" andelen ligger mellom 23,7 prosent for enkeltlærere og 77 prosent for andre. Enkeltlærere er aktørene som vurderes som viktigst når det gjelder stimulering til entreprenørskap med 71,6 prosent, fulgt av UE (49,4 prosent), avdelingsledere (44 prosent) og rektorer (35,6 prosent). Nå må det vel sies at de fleste aktører som driver faget er skoleinterne

og det er derfor slett ikke overraskende at en undersøkelse blant skoleansatte frembringer dette resultatet. Unntak er UE som er den landsomfattende organisasjonen med finansiering over statsbudsjettet som har dette som sin hovedaktivitet. Stimuleringen fra veiledere og mentorer fra næringslivet og andre organisasjoner (idrett, kultur) vurderes relativt lavt med snau 30 prosent, men det kan likevel tolkes som et substansielt bidrag. Felleskategorien "andre" (13,3 prosent) omhandler flere aktører slik det kommer frem i kommentarfeltet. Her nevnes næringslivet hele 14 ganger og det kan virke slik at respondentene har gjort forskjell mellom mentorer og næringslivet per se. Men så kan mentorer også komme fra andre samfunnsområder enn næringslivet. I tillegg nevnes foreldre, andre ansatte på skolen (IKT, drift, kantine), lag og foreninger (idrett, kultur), andre skoler og tidligere elever. Det synes å være en del enkeltpersoner som fungerer som initiativtakere, ildsjeler som stimulerer til entreprenørskap på skolene. For øvrig er det ingen signifikante forskjeller mellom skoler i Nord- og Sør-Trøndelag eller mellom store og små skoler målt i antall lærere. Holder vi "Vet ikke"-svarene utenfor er det en signifikant forskjell mellom urbane og rurale skoler med henhold til betydningen av UE. Det er 92 prosent av respondentene i urbane strøk som mener at UE stimulerer til entreprenørskapsutdanningen mot 79 prosent fra rurale områder²⁴. Det kan tolkes slik at urbane skoler tilsynelatende har bedre uttelling fra UE enn skoler i rurale strøk, men det kan også ha å gjøre med arbeidsmåten til UE (besøksfrekvens mm.).

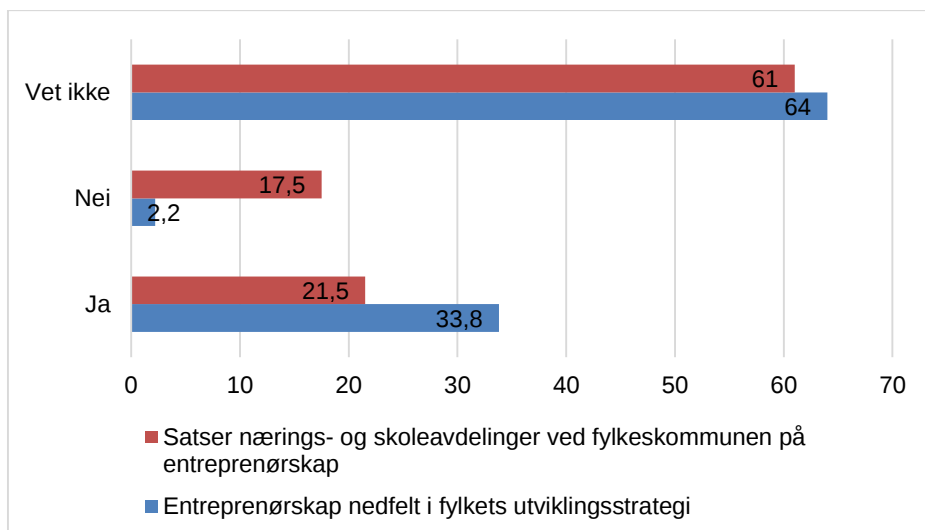
5.4.2 Fylkeskommunens betydning

Fylkeskommunens betydning for entreprenørskapsutdanningen på videregående skoler analyseres med 2 spørsmål: Er entreprenørskap i skolen nedfelt i fylkets utviklingsstrategi? Og opplever du at næringsavdeling og skoleavdeling ved fylkeskommunen satser på entreprenørskap i skolen?

"Vet ikke"-verdien ligger over 60 prosent for begge spørsmålene, noe som indikerer at mange ansatte ved skolene ikke er bevisst skoleeierens satsing på entreprenørskap. Det er forskjeller i forhold til type stilling og ikke overraskende er det mange faglærere som er usikre på svaret, mens rektorer og avdelingsledere svarer nesten gjennomgående bekreftende.

Gitt den politiske satsingen i begge fylkeskommunene tyder ulikheten mellom faglærere og skoleledere i erkjennelsen av fylkeskommunens arbeid på en mangel på kommunikasjon.

²⁴ Pearson Chi-square = 7,852; P = ,005 (uten 'vet ikke' svar)

Figur 31: Fylkeskommunens betydning for entreprenørskap (N=405). Prosent

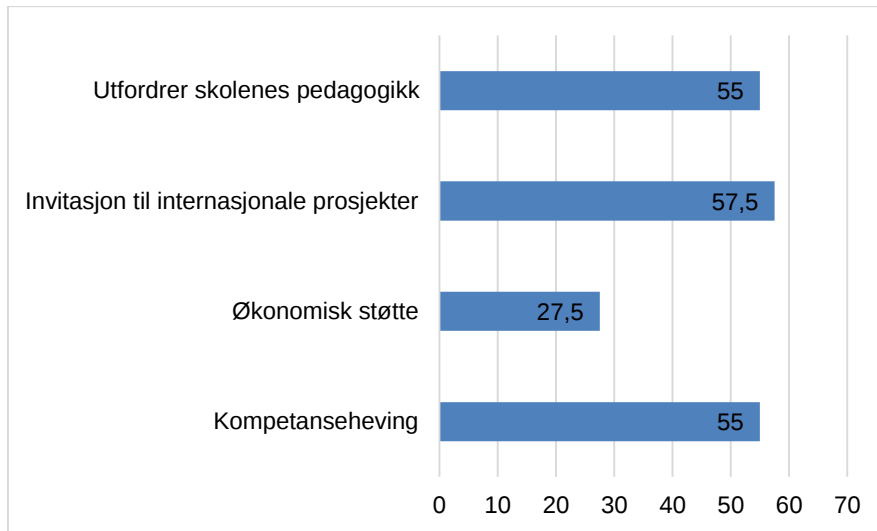
Når det gjelder spørsmålet: Opplever du at næringsavdeling og skoleavdeling ved fylkeskommunen satser på entreprenørskap i skolen, er det mindre forskjeller mellom bekreftelse (21,5 prosent) og negering (17,5 prosent) både blant faglærere og rektorer. Enkelte kommentar tyder også på at fylkeskommunen fortsatt har en vei å gå når det gjelder støtte til skolene.

Jeg håper at denne undersøkelsen innebærer at fylkeskommunen har endret sin innstilling og ønsker å satse på entreprenørskap i skolen.. Vi har et bredt nettverk innen både næringsliv og med andre skoler og vet at lærere som jobber med entreprenørskap opplever liten støtte. Vi opplever imidlertid god støtte fra skolen på tross skolens svake økonomi som gjør at entreprenørskap aldri har blitt prioritert økonomisk, men har klart å finansiere seg selv.

Jeg opplever at entreprenørskap på vår skole er avhengig av de drivkreftene som er her på skolen. Vi opplever lite støtt og interesse fra skoleeier (Trøndelag fylke). Jeg er veldig stolt over det arbeidet jeg og andre her gjør knyttet til entreprenørskapsarbeidet, dette opplever jeg er til tross for fylkeskommunens interesse og støtte.

Vår skole har i over 10 år vært lokomotiv og pådriver for pedagogisk entreprenørskap i fylket. Dette gjør vi til tross for at vi opplever oss motarbeidet av fylkesadministrasjon og politikere. Årsaken til at vi holder ut er at det er så positive resultater for elevene. Men tilbudet er sårbart. Vi opplever en slitasje på personalet som jobber med dette, etter mange år i motvind. Hvis vi ikke får mer støtte fra fylket kan det være et tidsspørsmål før det trappes ned og i verste fall forsvinner.

Det er for øvrig ingen signifikante forskjeller mellom Nord- og Sør-Trøndelag eller urbane/rurale kommuner for begge variabler. De som har svart bekræftende på siste spørsmål skulle også besvare hvordan det kommer til uttrykk at næringsavdeling og skoleavdeling ved fylkeskommunen satser på entreprenørskap i skolen. Her scorer kompetanseheving, invitasjon til internasjonale prosjekter og utfordring av skolenes pedagogikk positivt mens økonomisk støtte får bare halvparten så høyt score. Det kan tolkes slik at det er de immaterielle verdiene som fremheves i svarene, men det vil også være tilfelle at disse er delvis avhengig av økonomisk støtte.

Figur 32: Virkninger av fylkeskommunens satsing (N=80, flere svaralternativ)

5.4.3 Former for samhandling med eksterne

Samhandlingen med eksterne aktører kan ta ulike former, det kan samarbeides om konkrete prosjekter, det kan være konsultasjoner mellom aktører, entreprenørskapsarbeidet på skolene kan inspireres av andre, og elever må veiledes.

Tabell 13: Samhandlingsformer med eksterne aktører. Prosent. (Flere svaralternativ)

	Prosjekt-samarbeid	Konsulta-sjon	Inspira-sjon	De veileder elevene	Det er ikke samarbeid	N
Lokalt/regionalt næringsliv	51,1	20,3	38,4	40,3	16,7	305
Lokalt/regionalt samfunnsliv, inkludert frivillige organisasjoner	32,3	14,0	36,2	19,0	31,5	279
Andre skoler	20,6	8,5	28,3	4,0	52,9	272
Universitet- og høyskolemiljøer	15,5	13,4	27,1	10,1	55,2	277
Avdeling for Næring og innovasjon hos fylkeskommunen	5,5	11,0	11,8	5,9	71,4	255
Avdeling for utdanning hos fylkeskommunen	5,7	12,1	13,8	6,1	68,4	247
Ungt Entreprenørskap	30,5	34,7	46,3	32,3	16,5	285

Tabellen viser at samhandling med eksterne aktører gjerne tar form som prosjektsamarbeid, og her er det lokale/regionale næringslivet, det lokale/regionale samfunnslivet og Ungt Entreprenørskap (UE) som er de viktigste aktørene. Det er lite samarbeid med "Avdeling for Næring og innovasjon" og "Avdeling for utdanning" hos fylkeskommunen, dvs. med det politiske nivå. Det er heller ikke det mest fremtredende i det daglige arbeidet på skolene. Ca. halvparten av svarene viser ingen samarbeid med "Andre skoler" og "Universitets- og høyskolemiljøer", men det er ingen signifikante forskjeller mellom urban/rurale kommuner, Nord- og Sør-Trøndelag og antall ansatte lærere. Dette gjelder for øvrig for alle samarbeidsformer. Veiledningen av elever skjer i hovedsak gjennom det lokale/regionale næringslivet og UE men også det lokale/regionale samfunnslivet er representert med 19 prosent av svarene. Ikke minst synes samfunnslivet å være en inspirator i skolenes arbeid ved siden av det lokale/regionale næringslivet og UE. Her er også andre skoler og kunnskapsmiljøene involvert. Ved konsultasjoner er bildet mer variert selv om UE dominerer som formidler av kunnskap. Prosjektsamarbeid er dominert av det lokale/regionale næringslivet, det lokale/regionale samfunnslivet og UE. I internasjonale prosjekter som Erasmus+ kan det også forekomme prosjektsamarbeid med andre partnere. Avslutningsvis tyder resultatene på at det lokale/regionale næringslivet, UE og det lokale/regionale samfunnslivet er de viktigste samarbeidspartnere for entreprenørskapsutdanningen ved skolene.

Tabell 14: Formalisering av samhandling med eksterne aktører. Prosent. (Flere svaralternativ)

	Ja, med partnerskapsavtaler	Nei, ikke formalisert	N
Lokalt/regionalt næringsliv	48,9	51,1	282
Lokalt/regionalt samfunnsliv, inkludert frivillige organisasjoner	29	71	259
Andre skoler	11,3	88,7	247
Universitet- og høyskolemiljøer	19,6	80,4	250
Avdeling for Næring og innovasjon hos fylkeskommunen	7,1	92,9	240
Avdeling for utdanning hos fylkeskommunen	6,3	93,7	238
Ungt Entreprenørskap	37,3	62,7	260

Vi har ikke oppdaget signifikante forskjeller mht. antall ansatte lærere, urban/rural eller Nord- og Sør-Trøndelag. Det er heller ingen signifikante forskjeller mellom yrkesfag og studieforberedende.

Samhandlingsformer kan være formaliserte og spørsmålet hvorvidt samarbeidet er formalisert er stilt til de samme aktørgruppene. Nær halvparten av de ansatte ved videregående skoler i Trøndelag fylke svarer at de har samarbeidsavtaler med det lokale/regionale næringslivet og 29 prosent med det lokale/regionale samfunnsliv som også inkluderer frivillige organisasjoner. Det synes vi er en gledelig utvikling som gjenspeiler tallene vi ser i prosjektsamarbeid. I tillegg til det nasjonale sekretariatet, består UE av 17 fylkesforeninger. Den desentraliserte organiseringen gjør at UE har nærhet til skolen, lokale myndigheter og lokalt arbeids- og næringsliv. Fylkesorganisasjonene i UE har det operative ansvaret i sitt fylke. Fylkesorganisasjonene har egne styrever og har ansvar for egen finansiering. Samarbeidspartnere kan opptas som medlemmer av fylkesorganisasjonen og få stemmerett i årsmøtet. UE anbefaler bruk av partnerskapsavtaler som verktøy for å skape godt og gjensidig samarbeid mellom utdanningssektor og arbeids- og næringsliv. Gjennom en partnerskapsavtale blir samarbeidet mellom skole og arbeids- og næringsliv mer forutsigbart, og det gir en gjensidig forpliktelse til å følge opp de tiltakene en er blitt enig om å gjennomføre (jfr. Granovetters sterke forbindelser).

Den enkelte skole og bedrift avgjør innholdet i sin partnerskapsavtale. De velger også selv hvor mange samarbeidsaktiviteter de vil ha. UEs programmer er beregnet for å skape innhold i partnerskapsavtalene. Her er noen samarbeidsaktiviteter som kan være aktuelle: bedriftsrepresentanter som forelesere, bedriftsbesøk, prosjektarbeid, utplasseringsordninger, deltakelse på kurs i regi av samarbeidspartnere mm. UE har stort sett avtaler med skoleeier, dvs. fylkeskommunene, men har også avtaler på skolenivå og arbeider for slike avtaler mellom skoler og næringslivet.

Tabellen under viser også til formaliseringer av samarbeid mellom skoler (11,3 prosent) og med universitets/høgskolemiljøer (19,6 prosent). I forhold til disse eksterne aktørene er det signifikante forskjeller mht. urbane/rurale kommuner²⁵. Skoler i urbane områder er mer tilbøyelig å tegne slike avtaler. Formaliserte relasjoner til universitets/høgskolemiljøer er også mer utbredte i Sør-Trøndelag (med 23,4 prosent mot 10,7 prosent i Nord-Trøndelag)²⁶. Formaliseringen innebærer en styrking av bånd i det relasjonelle nettverket.

²⁵ Pearson Chi Square = 4,575; P = ,032

²⁶ Urban/rural: Pearson Chi Square = 7,495; P = ,020; Nord/Sør: Pearson Chi Square = 5,426; P = ,020

Tabell 15: Kontaktansvarlig. Prosent. (Flere svaralternativ)

	Rektor	Lærere	UE Trøndelag	Elevene	N
Lokalt/regionalt næringsliv	43,1	88,7	16,1	22,6	248
Lokalt/regionalt samfunnsliv, inkludert frivillige organisasjoner	43,4	80,7	13,6	16,2	228
Andre skoler	51,0	70,6	12,9	7,2	194
Universitet- og høyskolemiljøer	62,6	54,5	13,6	7,1	198
Avdeling for Næring og innovasjon hos fylkeskommunen	68,4	40,4	15,8	2,9	171
Avdeling for utdanning hos fylkeskommunen	73,3	40,3	13,6	2,8	176
UE Norge	39,3	64,2	30,8	13,9	201

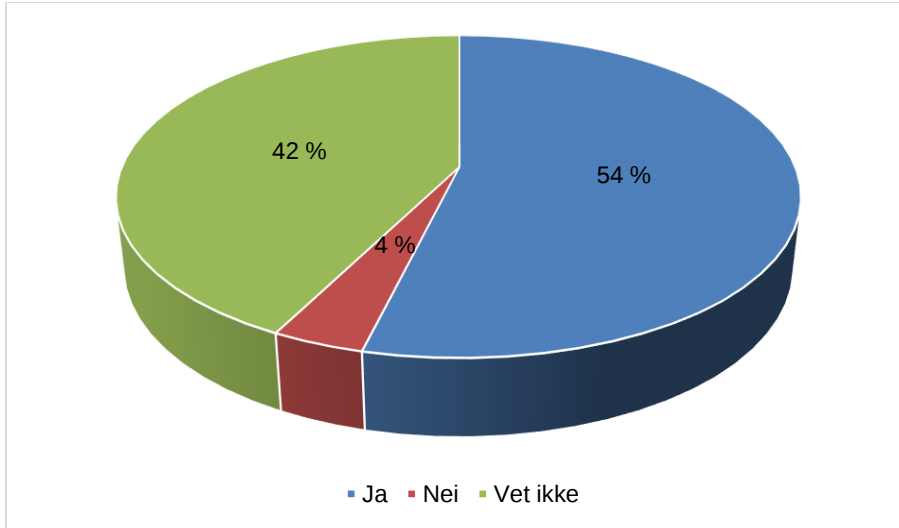
Hvem som har ansvar for å opprettholde kontakten med eksterne aktører er delt mellom rektorer, lærere, elever og UE Trøndelag men i forskjellig omfang. I grunnen dreier det seg om å opprettholde funksjonen i nettverket som krever at alle aktører deltar. Elevene har et spesielt ansvar når de jobber med ungdomsbedrift å opprettholde kontakten med mentorer fra næringslivet og samfunnslivet. Svarene tyder også på at de har en form for kontakt med UE Norge. UE Trøndelag tilskrives et ansvar men på lavere nivå enn rektorer og lærere. Lærere synes å ha hovedansvaret for kontakten med næringsliv og samfunnsliv, andre skoler og UE Norge, mens rektorer har et overordnet ansvar for å opprettholde kontakt med fylket og Universitets- og høyskolemiljøer. Det er ingen signifikante forskjeller mellom de gamle Trønderfylkene eller i henhold til antall ansatte lærere. Men det er forskjell mellom urbane og rurale skoler når det gjelder kontakten med UE Norge – 73,4 prosent fra urbane skoler svarer "lærere" mens tilsvarende er 49,4 prosent fra rurale skoler²⁷.

5.4.4 Samhandling med UE

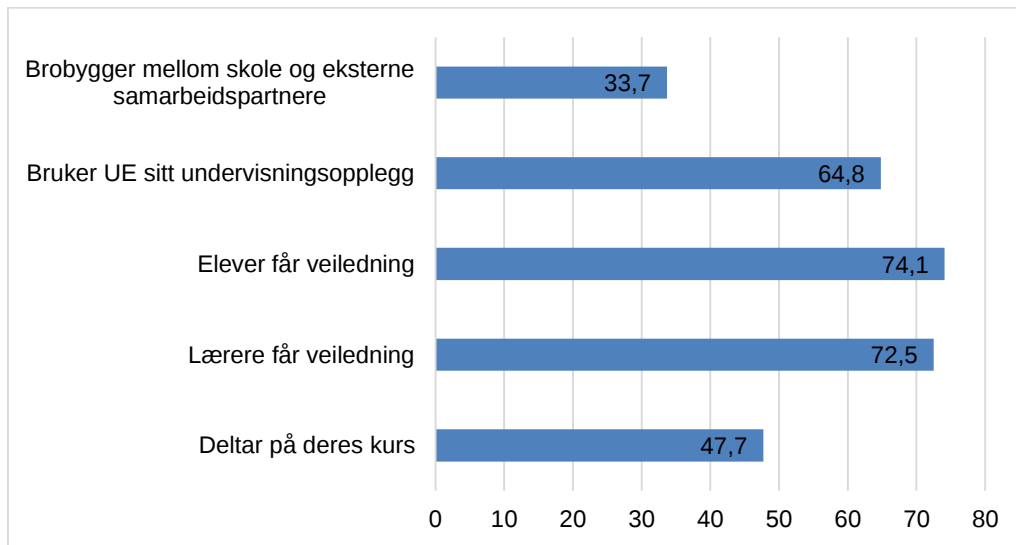
Fordi UE er en sentral samarbeidspartner for de videregående skoler i Trøndelag følger en del spørsmål knyttet til denne organisasjonen. Det grunnleggende spørsmål er om skolen samarbeider med UE. 54 prosent av respondentene svarer bekreftende men "vet ikke" prosenten er relativt stor med 42 prosent. Noen videregående skoler har ikke entreprenørskap

²⁷ Pearson Chi Square = 11,938; P = ,001

som fag og dermed ikke kontakt med UE, men hovedpoenget er at lærere/ansatte som ikke er involvert i entreprenørskap synes å ha lite/ingen informasjon om dette og dermed heller ikke om UE og deres arbeid. Det er ingen signifikante forskjeller mellom urbane/rurale områder og Nord- og Sør-Trøndelag.

Figur 33: Samarbeid med UE (N=405)

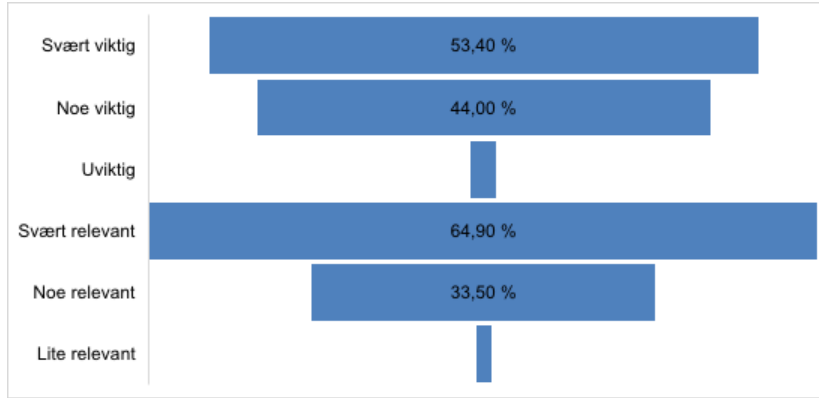

Figur 34: Type samarbeid med UE (N=193) Flere svaralternativ. Prosent

UE har tegnet samarbeidsavtaler med en rekke bedrifter, både lokale og nasjonale (<https://www.ue.no/Samarbeidspartnere>). Slik sett kan UE fungere som en brobygger mellom skolene og eksterne samarbeidspartnere. Enda viktigere synes respondentene er veiledningen som gis lærere og elevene og bruken av UE sitt undervisningsopplegg i skolene. I tillegg er kursing av skoleansatte et viktig element i UEs virksomhet. På dette punktet er det forskjeller mellom Nord-Trøndelag som har flere som deltar på kurs regissert av UE (60 prosent) og Sør-Trøndelag (42 prosent)²⁸. Vi kjenner ikke bakgrunnen eller årsakene til denne ulikheten.

²⁸ Pearson Chi Square = 5,308; P = ,021

Samtidig er det flere i Nord som bruker UEs undervisningsopplegg (75 prosent) enn i Sør-Trøndelag (60 prosent)²⁹. Det kan tenkes at de som deltar på UEs kursvirksomhet også tar i bruk UEs undervisningsopplegg. Uavhengig av dette kan vi si at UE har stor innflytelse hvordan entreprenørskap undervises og tilrettelegges i videregående skoler i Trøndelag.

Figur 35: Vurdering av samarbeidet med UE (N=193) og UEs kompetanse (N=188). Prosent.

UEs betydning for entreprenørskapsundervisningen kommer også tydelig frem i respondentenes vurderinger av samarbeidet der nesten alle svarer at det er svært viktig eller noe viktig. Samme resultatet oppnås for vurderingen av UEs kompetanse med nesten alle som svarer at den er svært relevant eller noe relevant. Kritiske stemmer er få: "Skolen har også noe samarbeid med UE rundt dette med Gründercamp, men min mening er at utbyttet skolen og elevene har av dette er ganske tynt". Men tatt i betraktning at spørsmålene gikk til alle ansatte ved videregående skoler i Trøndelag kan dette bare betegnes som et svært godt resultat for UEs virksomhet i fylket. Det gjelder for øvrig for hele det nye fylket uavhengig av stilling, antall ansatte eller urbane/rurale kommuner.

²⁹ Pearson Chi Square = 3,996; P = ,046

6 OPPSUMMERING AV HOVEDFUNN

6.1 Problemstilling 1: Hvordan skolen forstår sitt oppdrag innenfor entreprenørskap

- Smal vs. bred forståelse av entreprenørskap: Når det gjelder smal vs. bred forståelse av entreprenørskap viste svarene fra respondentene at ca. to tredjedeler av respondentene opplever at den smale forståelsen av entreprenørskap er rådende ved deres skole. Den smale forståelsen av entreprenørskap synes å være noe mer utbredt blant de største skolene i fylket. Det er forøvrig mye som tyder på at også entreprenørskap som programfag står sterkest blant de største skolene. Det kan være nærliggende å tenke at programfaget entreprenørskap lett kobles til en smal forståelse av entreprenørskap.
- Entreprenørskap i praksis: Det var også ca. to tredjedeler av respondentene som oppgav at entreprenørskap i praksis gjennomføres i tråd med en smal forståelse. Dette tyder på at respondentene opplever at det er en klar sammenheng mellom skolens forståelse og praktisering av entreprenørskap med hensyn til dimensjonen smal vs. bred. Imidlertid var det et flertall av respondentene, ca. 61 prosent, som svarte at de ønsker en større vektlegging av en pedagogisk tilnærming til entreprenørskap i skolen, noe som må forstås som et ønske om en bredere tilnærming.
- Typer av prosjekter: Når det gjelder typer av entreprenørielle prosjekter elevene jobber med var det ifølge ca. 78 prosent av respondentene de næringslivsrelaterte prosjektene som er klart dominerende. For øvrig tyder dataene på at entreprenørskaps-prosjekter relatert til sosialt entreprenørskap er noe mer utbredt i videregående skoler i urbane enn i rurale kommuner i Trøndelag – med en forskjell på ca. 15 prosent. Videre tyder respondentenes svar på at prosjekter rettet mot sosialt entreprenørskap er mest utbredt blant de største videregående skolene i Trøndelag. Gitt forskjellen i svarfordeling mellom urban og rural, er dette naturlig med tanke på at det nettopp er i de urbane kommunene de største videregående skolene er plassert. Men, det er verdt å merke seg at samtidig som den smale forståelsen av entreprenørskap ser ut til å være noe mer utbredt blant de største enn blant de mindre skolene, ser også prosjekter rettet mot sosialt entreprenørskap ut til å være mest utbredt blant de største videregående skolene i Trøndelag. Dette kan tolkes som at respondentene oppfatter at prosjekter rettet mot sosialt entreprenørskap er forenlig med en smal forståelse.
- Nedfelt i strategi / lokale læreplaner: Det er flest respondenter som hadde krysset av for svaralternativene ungdomsbedrift og programfaget entreprenørskap – til sammen ca. 59

prosent. Dette er sammenfallende med inntrykket fra spørsmålet om respondentene opplever at skolen praktiserer en smal eller bred tilnærming til entreprenørskap, der altså et klart flertall – ca. 64 prosent – svarte smal tilnærming. Det er imidlertid også verdt å legge merke til at det var så mye som ca. 33 prosent som svarte "Vet ikke" på spørsmålet om entreprenørskap er nedfelt i skolens strategi/lokale læreplan. Dette kan tyde på en mangelfull bevissthet ute i skolene rundt disse forholdene.

- Om UB støtter skolens oppdrag: Et klart flertall, ca. 60 prosent svarte bekreftende på dette spørsmålet. Det var mange som svarte "Vet ikke" også på dette spørsmålet (ca. 35 prosent). En analyse av disse "Vet ikke"-svarene tyder på at formell eller uformell utdanning i entreprenørskap gir økt bevissthet rundt hvilken rolle ungdomsbedrift kan spille i utdanningen.
- Entreprenørskap en del av praksis: Det mest slående også når det gjelder svarfordelingen på spørsmålet "Hvor lenge har entreprenørskap vært en del av praksisen ved skolen din?", var det store antallet "Vet ikke"-svar. Andelen "Vet ikke"-svar, på både "Som programfag" og "Som pedagogisk tilnærming", var oppe i nærmere 70 prosent. Dette kan tyde på en manglende bevissthet rundt forhold knyttet til entreprenørskap ute i skolene.
- Satsning: Respondentene ble også spurt om de erfarer at skolen de siste fem årene i større grad har vektlagt entreprenørskap knyttet til henholdsvis ungdomsbedrift, programfaget entreprenørskap og pedagogisk entreprenørskap. Gjennomsnittsskårer for alle tre områder lå på rundt 3 av 6. Dataene viser videre at det er satsningen på ungdomsbedrift som ser ut til å ha økt mest de siste fem årene i videregående skoler i Trøndelag sett under ett. Satsningen på programfaget entreprenørskap, de siste fem årene, har vært større ved urbane enn rurale videregående skoler i Trøndelag. Satsningen på pedagogisk entreprenørskap, de siste fem årene, har vært noe større ved urbane enn rurale skoler, samt noe større i Sør-Trøndelag enn i Nord-Trøndelag. Det er verdt å merke seg at samtidig som den smale forståelsen av entreprenørskap ser ut til å være mest utbredt blant de største skolene, ser satsningen på pedagogisk entreprenørskap – de siste fem årene – ut til å ha vært størst ved urbane skoler og i sørfylket.
- Forandringer: På spørsmål om en økt satsning på entreprenørskap har ført til forandringer av henholdsvis strategisk/læreplanmessig art, undervisningsmessig art og organisatorisk art lå gjennomsnittsskårene på rundt 3 av 6. Respondentenes svar viste at det er forhold relatert til selve undervisningen som har endret seg mest som følge av satsning på entreprenørskap de siste fem årene i videregående skoler i Trøndelag sett under ett. Selv om forskjellene på gjennomsnittsskårene ikke er veldig store, kan man si at forhold knyttet til "strategisk/ læreplanmessig art", "undervisningsmessig art" og "organisatorisk art" ser ut til å ha endret seg noe mer i sør- enn i nordfylket som følge av økt satsning på entreprenørskap de siste fem årene.
- Økt interesse blant elevene: På spørsmålet: "Når det gjelder ungdomsbedrift, vil du si at interessen fra elevene er økende?», var det mange som hadde kryssset av for svaralternativ

"Varierer fra år til år», nærmere bestemt 38 prosent. Imidlertid fikk svaralternativet "Vet ikke" omtrent like mange avkryssninger. For dette spørsmålet er det for øvrig ingen signifikante forskjeller på fordelingen av svar når man f.eks. kontrollerer for dimensjonene nord vs. sør, urban vs. rural og størrelse på skole. Det er altså ingen klar tendens til at elevenes interesse for ungdomsbedrift er hverken økende eller avtakende i videregående skoler i Trøndelag.

- Ressurstilgang UB: Respondentene ble videre spurt om de ved deres skole har tilstrekkelige ressurser til å gjennomføre opplegget med ungdomsbedrift, og i hvilken grad dette er relatert til de tre forutsetningene tilstrekkelig med tidsressurs, tilstrekkelig antall lærere og tilstrekkelig kompetanse. Det er forhold knyttet til lærernes kompetanse i entreprenørskap respondentene vurderer klart mest positivt. Videre analyse av data indikerer at respondentene fra de videregående skolene i sørfylket vurderer lærernes kompetanse i entreprenørskap som noe høyere enn lærerne fra nordfylket. Selv om lærerne har kompetansen, mangler de andre ressurser.

6.2 Problemstilling 2: Hvordan skolen internt organiserer og gjennomfører arbeidet?

- Hovedansvar: Bare 20 prosent oppga at skolen har en person med hovedansvar for implementering av entreprenørielle arbeidsformer, det vil si en pedagogisk tilnærming kjennetegnet av tematisk og flerfagsrettet undervisning (ikke enfagsrettet), tverrfaglig samarbeid mellom flere lærere og at elevene samhandler i grupper om det flerfaglige temaet. Halvparten svarte "Vet ikke", og 30 prosent svarte "Nei". De 20 prosentene som svarte bekreftende på at skolen har en ansvarlig for entreprenørielle arbeidsformer, oppga de fleste at de har en bred forståelse av entreprenørskap (omlag 50 prosent). Når det gjelder programfaget og ungdomsbedrift, var svarprosentene omtrent like. Ca. halvparten visste ikke om det var utpekt en ansvarlig, og 30 prosent svarte "Nei". Vi har sagt at vi definerer programfaget og ungdomsbedrift som en smal tilnærming. En smal tilnærming peker på mer avgrensede tiltak. At til sammen 80 prosent enten ikke visste eller svarte "Nei", indikerer at ansvar for også konkrete tiltak er utydelig.
- Roller: På spørsmål om respondenten har en strategisk rolle, koordinerende rolle, er pådriver, faglærer eller ikke har noen rolle, svarte de fleste at de ikke har noen rolle i arbeidet med implementering av entreprenørskap i skolen, det være seg innenfor både entreprenørielle arbeidsformer generelt, programfaget entreprenørskap og ungdomsbedrift. En av fire svarte at de har rollen som faglærer i gjennomføring av entreprenørielle arbeidsformer, altså en bred tilnærming. Når det gjelder programfaget, var det bare 7,7 prosent som svarte at de er faglærere, mens litt under 20 prosent oppgav at de var faglærere i forbindelse med gjennomføring av ungdomsbedrift. Vi ser at det er entreprenørielle arbeidsformer som har størst nedslagsfelt blant faglærere, noe som er naturlig da en bred tilnærming viser til en generell entreprenøriell metode.

- Samhandling: Når det gjelder entreprenørskap som programfag svarte de fleste at det er samhandling mellom lærerne når det gjelder entreprenørskap som programfag (70 prosent). De fleste mente også at rektor støttet opp om lærernes samhandling (60 prosent). Imidlertid var respondentene delt i synet om hvorvidt samhandlingen var formalisert og regelmessig eller ei. Ser vi på svarene fra urbane vs. rurale skoler, var det flest fra de urbane skolene som sa at det stemmer at samhandlingen mellom lærere er formalisert og regelmessig. Av dem som svarte at det ikke er noen samhandling om programfaget, er det flest fra nord som mener dette. Litt over en tredjedel av respondentene oppgav at det ikke er noe samhandling mellom lærerne om ungdomsbedriftene. Blant dem som rapporterte om at det er samarbeid, mente 31,5 prosent at samhandlingen var formalisert, og 37,8 prosent mente den var regelmessig. Så mange som to tredjedeler av respondentene oppgav at samhandling om ungdomsbedrift var tilfeldig. Når det gjelder regelmessig samhandling mellom lærere, var det flere i sør enn i nord som svarte bekreftende på dette. Vi fant ingen forskjeller blant lærere som underviser på henholdsvis studieforberedende, yrkesfag, eller begge deler. Det var heller ingen signifikante forskjeller mellom urbane og rurale skoler.
- Integrert eller tilleggsarbeid: Det var om lag halvparten av respondentene som svarte bekreftende på at implementering av entreprenørskap i skolen er et tilleggsarbeid, mot litt over 40 prosent som mente det var integrert i de daglige undervisningsoppgavene. Det er særlig ungdomsbedrift som oppleves som tilleggsarbeid. Blant faglærerne mente 56 prosent at det er et tilleggsarbeid, mens blant rektorene og avdelingslederne er det 30 prosent som mente det samme.
- Rektors visjonære lederskap: Når det gjelder om rektor tar rollen som visjonær leder, krysset de fleste av på middelkategoriene 3 og 4, noe som peker mot at et visjonært lederskap om entreprenørskap, ikke er veldig tydelig. Vi fant en signifikant forskjell mellom de gamle fylkene, nemlig at gjennomsnittsskåren er større i sør enn i nord.
- Rektors styring av ressurser: Også her hadde flesteparten krysset av på middelverdiene. Imidlertid synes skolestørrelse å ha betydning. Gjennomsnittsskåren er høyere ved skoler med færre enn 150 ansatte enn hva som er tilfellet for skoler som har flere enn 150 ansatte. Gjennomsnittsskår er og signifikant større i sør enn i nord.
- Praksisfellesskap: Det var svært få som mente at det er etablert et praksisfellesskap om entreprenørskap på skolen (omlag 10 prosent). Hele 50 prosent sa at det ikke var etablert et slikt fellesskap. Ved Thora Storm kan det se ut som om en har klart å etablere et slikt fellesskap. Lærernes oppfatning er at det er kulturen i entreprenørskapsteamet som er "motoren" i arbeidet. Det er aktiviteter og verdier fra dette kjerneteamet som har "sildret ut", til de andre, slik en informant beskriver det. De mener at lærerne opplever at de har støtte i hverandre er en utrolig viktig suksessfaktor. Lærerteamet på henholdsvis Vg1, Vg2 og Vg3 på Entreprenørskapslinja og Science linja har ukentlige møter. Lærerteamet organiserer og gjennomfører aktivitetene, men det er også samhandling på tvers av trinnene. Det er det mange faglærere som er involvert, men det er kjernegruppa som

utvikler og koordinerer implementeringen av entreprenørskap ved Thora Storm.

Rekruttering er og en del av bygging av en entreprenøriell skolekultur. Det handler om et langsiktig og målrettet arbeid. Skolen har utviklet en strategi, men kulturen er sterkere og den reelle motoren, hevdes det. Egenskapene som lærerne vil utvikle hos elevene og dem selv, er det å skape løsningene.

6.3 Problemstilling 3: Hvordan skolen samhandler med eksterne aktører?

- Aktører som stimulerer: Respondentene rapporterte om at det er enkeltlærere som er de viktigste aktørene som stimulerer til entreprenørskap, deretter er det UE, avdelingsledere og rektorer i den rekkefølgen. Men bildet er svært sammensatt og det kan være en rekke aktører av betydning, slik som ildsjeler, foreldre, lag og foreninger, tidligere elever mm.
- Fylkeskommunen: Respondentenes svar tyder på at fylkeskommunens satsing på entreprenørskap er for lite kommunisert til enkeltlærere. Det etterlyses mer støtte til skolene. Dette kommer og tydelig frem i casen fra Thora Storm. Fylkeskommunens bidrag vurderes i hovedsak til immaterielle verdier slik som kompetanseheving mm.
- De viktigste aktørene: Lokalt/regionalt næringsliv, lokalt/regionalt samfunnsliv og UE er de viktigste eksterne aktører i prosjektsamarbeid, konsultasjon, inspirasjon og veiledning i skolenes entreprenørskapsarbeid. Formalisering av samhandling skjer i hovedsak med de samme aktørene, dvs. lokalt/regionalt næringsliv, lokalt/regionalt samfunnsliv og UE.
- Ansvar: Ansvar for å ta/opprettholde kontakt med eksterne aktører ligger hos rektor i forhold til myndigheter (skoleeier) og universitets- og høgskolemiljø, og hos lærere i forhold til alle andre aktører.
- Ungt Entreprenørskap: UE er den sentrale samarbeidspartneren for videregående skoler i Trøndelag men kunnskapen om denne organisasjonen synes å være begrenset til de som er involvert i entreprenørskap. Ser en på casen fra Thora Storm er det et eksempel på en skole som har tatt en annen retning, og som utvikler praksis for entreprenørskap uten særlig kontakt med UE. For dem er ikke UE den sentrale samarbeidspartneren, men næringslivet. De har selv den nødvendige kompetansen, og ikke minst legges det vekt på lederstøtte og at skolen har en tydelig visjon om å være entreprenøriell.

7 REFERANSELISTE

- Arnseth, H. C. (2008). Activity theory and situated learning theory: contrasting views of educational practice. *Pedagogy, Culture & Society*, 16(3), 289-302.
- Blight, B. & Flood, M. (2017). Activity theory in empirical higher education research: choices, uses and values. *Tertiary Education and Management*, 23(2), 125-152.
- Eide, T., Olsvik, V., & Stokke, M. (2018). Utfordringer med prosjektbaserte læringsformer og med lærerens praksisfellesskap ved bruk av programmet ungdomsbedrift. *FOU i praksis*. [In press]
- Europakommisjonen. (2006). *Implementing the Community Lisbon Programme: Fostering entrepreneurial mindsets through education and learning*. Brussels: European Commission.
- Engeström, Y. (2001). Expansive learning at work: Toward an activity theoretical reconceptualization. *Journal of education and work*, 14(1), 133-156.
- Fayolle, A., Klandt, H. (2006) (eds.). *International entrepreneurship education. Issues and newness*. Cheltenham, Edward Elgar.
- Granovetter, M. (1976). Network sampling: Some first steps. *American journal of sociology*, 81(6), 1287-1303.
- Johansen, V. (2011). Ungdomsbedrift og entreprenørskap. *Development*, 1, 3-19.
- Karlsen, E. (2001). Entreprenørskap i skolen. Et satsingsområde for nordiske skolemyndigheter. *NF-rapport 10/2001*. Bodø: Nordlandsforskning.
- Kunnskapsdepartementet, Kommunal- og regionaldepartementet, Nærings- og Handelsdepartementet (2004, 2006) *Se mulighetene og gjøre noe med dem. Strategisk plan 2004 - 2008*. Oslo: Kunnskapsdepartementet. (Revidert i 2006)
- Kunnskapsdepartementet. (2015). *Fremtidens skole - fornyelse av fag og kompetanser. NOU 2015: 8*. (2015). Oslo: Kunnskapsdepartementet.
- Kvale, S. (2008). *Doing interviews*. London: Sage.
- Lave, J. & Wenger, E. (1991). *Situated learning. Legitimate peripheral participation*, Cambridge: Cambridge University Press.

- Nord-Trøndelag fylkeskommune (2009). *Strategi for entreprenørskap for ungdom i Nord-Trøndelag 2009 – 2012*.
- Pedersen, H., Adolfsen, T & Andreassen, S-E. (2015). Pedagogisk entreprenørskap i skolen? <https://www.utdanningsnytt.no/debatt/2015/juli/pedagogisk-entreprenorskap-i-skolen/>
- Røe Ødegård, I. K. (2003). Læreprosesser i pedagogisk entreprenørskap: å lære i dilemma og kaos. *Kristiansand: Høyskoleforlaget*.
- Rotefoss, B., Nyvold, C., Ovesen, S. (2008). Evaluering av regjeringens strategiplan for entreprenørskap i utdanningen 2004-2008: Se mulighetene og gjør noe med dem. Kunnskapsparken, *KPB-rapport 4/2008*. Bodø: KPB
- Scott, M., Rosa, P., Klandt, H. (1998). Educating entrepreneurs for wealth creation. In M. Scott, P. Rosa, H. Klandt (eds.) *Educating entrepreneurship for wealth creation*. Aldershot: Ashgate, 1-4.
- Skogen, K., & Sjøvoll, J. (2009). *Pedagogisk entreprenørskap: innovasjon og kreativitet i skoler i Norden*. Trondheim: Tapir akademisk forlag.
- Spilling O., Johansen, V., Støren, L. (2015). Entreprenørskapsutdanning i Norge – status og veien videre. *NIFU rapport 2/2015*. Oslo: NIFU
- Stokke, M. (2015). Kunnskap og kunnskapshull i landskapet prosjektbasert læring. En eksplorerende undersøkelse av forskningslitteraturen, *ØF-rapport 09/2015*. Lillehammer: Østlandsforskning.
- Sør-Trøndelag fylkeskommune (2011). *Strategi for entreprenørskap og praksisnær læring i utdanning i Sør-Trøndelag*.
- Wenger, E., McDermott, R.A., & Snyder, W. (2002). *Cultivating communities of practice: A guide to managing knowledge*. Boston: Harvard Business Press.

8 VEDLEGG

8.1 Vedlegg 1: Spørreskjema

21.9.2018

QuestBack

Kartlegging av entreprenørskap i de videregående skolene i Trøndelag

Din identitet vil holdes skjult.

Når skjult identitet brukes i undersøkelser, vil ingen identifiserbar informasjon, som f.eks. nettlesertype og -versjon, IP-adresse, operativsystem eller e-postadresse, bli lagret med svaret. Dette er for å beskytte respondentens identitet.

A) Innledende spørsmål og bakgrunnsvariabler

Helt innledningsvis ber vi deg om å svare på generelle spørsmål om skolen og bakgrunnen din.

1) * Hvilken skole arbeider du ved?

- ☐ Byåsen videregående skole
- ☐ Charlottenlund videregående skole
- ☐ Fosen videregående skole
- ☐ Gauldal videregående skole
- ☐ Grong videregående skole
- ☐ Guri Kunna videregående skole
- ☐ Heimdal videregående skole
- ☐ Hemne videregående skole
- ☐ Inderøy videregående skole
- ☐ Leksvik videregående skole

- ☐ Levanger videregående skole
- ☐ Malvik videregående skole
- ☐ Meldal videregående skole
- ☐ Melhus videregående skole
- ☐ Meråker videregående skole
- ☐ Mære landbruksskole
- ☐ Olav Duun videregående skole
- ☐ Ole Vig videregående skole
- ☐ Oppdal videregående skole
- ☐ Orkdal videregående skole
- ☐ Rissa videregående skole
- ☐ Røros videregående skole
- ☐ Selbu videregående skole
- ☐ Skjetlein videregående skole
- ☐ Steinkjer videregående skole
- ☐ Strinda videregående skole
- ☐ Thora Storm videregående skole
- ☐ Tiller videregående skole
- ☐ Trondheim Katedralskole
- ☐ Verdal videregående skole
- ☐ Ytre Namdal videregående skole
- ☐ Åfjord videregående skole

2) * Hvilken stilling har du?

- ☐ Rektor
- ☐ Seksjonsleder
- ☐ Avdelingsleder
- ☐ Faglærer
- ☐ Assistent/elevassistent
- ☐ Annet

3) Hvor mange lærere er ansatt ved din skole? (omtrentlig)

- ☐ Færre enn 20
- ☐ Mellom 20 og 150
- ☐ Flere enn 150

4) * Hvor lenge har du jobbet i skoleverket?

- ☐ 0-5 år
- ☐ 5-10 år
- ☐ Mer enn 10 år

Denne informasjonen vises kun i forhåndsvisningen

Følgende kriterier må være oppfylt for at spørsmålet skal vises for respondenten:

- (
 - (
 - Hvis "Hvilken stilling har du?" *er lik* "Annet" eller
 - Hvis "Hvilken stilling har du?" *er lik* "Assistent/elevassistent" eller
 - Hvis "Hvilken stilling har du?" *er lik* "Faglærer "
 - Hvis "Hvilken stilling har du?" *er lik* "Avdelingsleder" eller
 - Hvis "Hvilken stilling har du?" *er lik* "Seksjonsleder"

5) * Når det gjelder utdanningsprogram, underviser/arbeider du ved studieforberevende, yrkesfaglig eller begge?

- ☐ Studieforberevende
- ☐ Yrkesfaglig
- ☐ Både studieforberevende og yrkesfaglig
- ☐ Annet

Denne informasjonen vises kun i forhåndsvisningen

Følgende kriterier må være oppfylt for at spørsmålet skal vises for respondenten:

- (
 - (
 - Hvis "Når det gjelder utdanningsprogram, underviser/arbeider du ved studieforberedende, yrkesfaglig eller begge?" *er lik* "Studieforberedende"
 -)
 - og
 - (
 - Hvis "Hvilken stilling har du?" *er lik* "Annet" eller
 - Hvis "Hvilken stilling har du?" *er lik* "Assistent/elevassistent" eller
 - Hvis "Hvilken stilling har du?" *er lik* "Faglærer "
 - eller
 - Hvis "Hvilken stilling har du?" *er lik* "Avdelingsleder" eller
 - Hvis "Hvilken stilling har du?" *er lik* "Seksjonsleder"
 -)
-)

Her kan du krysse av for flere svaralternativer.

6) Hvilke utdanningsprogram underviser/arbeider du ved?

- ☐ Utdanningsprogram for studiespesialisering
- ☐ Utdanningsprogram for idrettsfag
- ☐ Utdanningsprogram for musikk, dans og drama
- ☐ Utdanningsprogram for kunst, design og arkitektur
- ☐ Utdanningsprogram for medier og kommunikasjon

Denne informasjonen vises kun i forhåndsvisningen

Følgende kriterier må være oppfylt for at spørsmålet skal vises for respondenten:

- (
 - (
 - Hvis "Når det gjelder utdanningsprogram, underviser/arbeider du ved studieforberedende, yrkesfaglig eller begge?" *er lik* "Yrkesfaglig"
 -)
 - og
 - (
 - Hvis "Hvilken stilling har du?" *er lik* "Annet" eller
 - Hvis "Hvilken stilling har du?" *er lik* "Assistent/elevassistent" eller
 - Hvis "Hvilken stilling har du?" *er lik* "Faglærer "
 - Hvis "Hvilken stilling har du?" *er lik* "Avdelingsleder" eller
 - Hvis "Hvilken stilling har du?" *er lik* "Seksjonsleder"
 -)
-)

Her kan du krysse av for flere svaralternativer.

7) Hvilke utdanningsprogram underviser/arbeider du ved?

- ☐ Utdanningsprogram for bygg- og anleggsteknikk
- ☐ Utdanningsprogram for design og håndverk
- ☐ Utdanningsprogram for elektrofag
- ☐ Utdanningsprogram for helse- og oppvekstfag
- ☐ Utdanningsprogram for naturbruk

- ☐ Utdanningsprogram for restaurant- og matfag
- ☐ Utdanningsprogram for service og samferdsel
- ☐ Utdanningsprogram for teknikk og industriell produksjon

Denne informasjonen vises kun i forhåndsvisningen

Følgende kriterier må være oppfylt for at spørsmålet skal vises for respondenten:

- (
 - (
 - Hvis "Når det gjelder utdanningsprogram, underviser/arbeider du ved studieforberedende, yrkesfaglig eller begge?" *er lik* "Både studieforberedende og yrkesfaglig"
 -)
 - og
 - (
 - Hvis "Hvilken stilling har du?" *er lik* "Annet"
 - eller
 - Hvis "Hvilken stilling har du?" *er lik* "Assistent/elevassistent"
 - eller
 - Hvis "Hvilken stilling har du?" *er lik* "Faglærer "
 - eller
 - Hvis "Hvilken stilling har du?" *er lik* "Avdelingsleder"
 - eller
 - Hvis "Hvilken stilling har du?" *er lik* "Seksjonsleder"
 -)
-)

Her kan du krysse av for flere svaralternativer.

8) Hvilke utdanningsprogram underviser/arbeider du ved?

- ☐ Utdanningsprogram for bygg- og anleggsteknikk
- ☐ Utdanningsprogram for design og håndverk
- ☐ Utdanningsprogram for elektrofag
- ☐ Utdanningsprogram for helse- og oppvekstfag

- ☐ Utdanningsprogram for naturbruk
- ☐ Utdanningsprogram for restaurant- og matfag
- ☐ Utdanningsprogram for service og samferdsel
- ☐ Utdanningsprogram for teknikk og industriell produksjon
- ☐ Utdanningsprogram for studiespesialisering
- ☐ Utdanningsprogram for idrettsfag
- ☐ Utdanningsprogram for musikk, dans og drama
- ☐ Utdanningsprogram for kunst, design og arkitektur
- ☐ Utdanningsprogram for medier og kommunikasjon

Denne informasjonen vises kun i forhåndsvisningen

Følgende kriterier må være oppfylt for at spørsmålet skal vises for respondenten:

- (
 - (
 - Hvis "Hvilken stilling har du?" *er lik* "Annet" eller
 - Hvis "Hvilken stilling har du?" *er lik* "Assistent/elevassistent" eller
 - Hvis "Hvilken stilling har du?" *er lik* "Faglærer "
 - Hvis "Hvilken stilling har du?" *er lik* "Avdelingsleder" eller
 - Hvis "Hvilken stilling har du?" *er lik* "Seksjonsleder"

Her kan du krysse av for flere svaralternativer.

9) Hvilke fag underviser du i/ arbeider du med?

- ☐ Jeg underviser i fellesfagene
- ☐ Jeg underviser i programfagene
- ☐ Jeg underviser i entreprenørskap som programfag?
- ☐ Annet

Her kan du krysse av for flere svaralternativer.

**10) * Hvilken formell eller uformell utdanning har du innen
entreprenørskap?**

- ☐ Har ingen utdanning innen dette feltet
- ☐ Formell utdanning med studiepoeng
- ☐ Uformell i regi av kommunen el. fylkeskommunen
- ☐ Uformell gjennom internasjonalt samarbeid
- ☐ Uformell som kurs/veiledning fra UE Norge/ UE Trøndelag.
- ☐ Annet

Denne informasjonen vises kun i forhåndsvisningen

Følgende kriterier må være oppfylt for at spørsmålet skal vises for respondenten:

- (
 - (
 - Hvis "Hvilken formell eller uformell utdanning har du innen entreprenørskap?" *er lik* "Formell utdanning med studiepoeng")
-)

11) Hvilken formell utdanning med studiepoeng har du innen entreprenørskap?

0/4000

B) Entreprenørskap i utdanningen

I denne delen ber vi deg om å svare på spørsmål om hvordan «entreprenørskap i utdanningen» forstås og gjennomføres ved din skole.

Før du går videre, må du lese denne teksten som forklarer begreper vi benytter i kommende spørsmål:

Det er vanlig å skille mellom en «smal» og «bred» forståelse av entreprenørskap i skolen.

Vi legger til grunn at en «smal» forståelse er:

- ungdomsbedrift
- gründercamp
- programfaget entreprenørskap

Vi legger til grunn at en «bred» forståelse er:

- En pedagogisk tilnærming som kjennetegnes av:
 - tematisk og flerfagsrettet undervisning (ikke enfagsrettet)
 - krever tverrfaglig samarbeid mellom flere lærere
 - elevene samhandler i grupper om det flerfaglige temaet

I organisasjonskulturen:

12) Hvis du må velge, hvilken forståelse av entreprenørskap opplever du er rådende ved din skole?

- ☐ En smal forståelse
- ☐ En bred forståelse

I praksis:

13) Hvis du må velge vil du si at i praksis gjennomføres entreprenørskap i tråd med:

- ☐ En smal forståelse
- ☐ En bred forståelse

Større fokus?

14) Hvis du må velge, kunne du ønske at man ved din skole la mer vekt på:

- ☐ ungdomsbedrift
- ☐ programfaget entreprenørskap
- ☐ pedagogisk tilnærming

Her kan du krysse av for flere svaralternativer.

15) Hvilke typer prosjekter jobber elevene med som du vil karakterisere som entreprenørielle?

- ☐ Næringslivsrelaterte prosjekter
- ☐ Sosialt entreprenørskap
- ☐ Annet

C) Skolens satsning på entreprenørskap

**I denne delen ber vi deg om å ta stilling til
skolens satsning på entreprenørskap.**

Her kan du krysse av for flere svaralternativer.

16) * Er entreprenørskap nedfelt i skolens strategi / lokale læreplan?

- ☐ Ja, som ungdomsbedrift
- ☐ Ja, som programfaget entreprenørskap
- ☐ Ja, som pedagogisk tilnærming
- ☐ Ingen av delene
- ☐ Vet ikke

17) * Støtter ungdomsbedrift opp om det du mener er skolens oppdrag?

- ☐ Ja
- ☐ Nei
- ☐ Vet ikke

**18) Hvor lenge har entreprenørskap vært en del av praksisen ved skolen
din?**

	1-5 år	5-10 år	Mer enn 10 år	Vet ikke
Som ungdomsbedrift	☐	☐	☐	☐
Som programfag	☐	☐	☐	☐

21.9.2018

QuestBack

1- 5- Mer
5 10 enn Vet
år år ti år ikke
☐ ☐ ☐ ☐

Som pedagogisk tilnærming

6-delt skala med to ytterpunkter:

- Stemmer ikke i det hele tatt = 1
- Stemmer perfekt = 6

19) Jeg erfarer at de siste fem årene har skolen i større grad vektlagt
entreprenørskap, fordi ...

	1	2	3	4	5	6
det er mer vekt på ungdomsbedrift	☐	☐	☐	☐	☐	☐
det er mer vekt på programfaget entreprenørskap	☐	☐	☐	☐	☐	☐
det er mer vekt på pedagogisk entreprenørskap	☐	☐	☐	☐	☐	☐

6-delt skala med to ytterpunkter:

- Ingen endring = 1
- Betydelig endring = 6

20) Dersom det har vært en økt satsning, har det ført til forandringer av ...

	1	2	3	4	5	6
strategisk / læreplanmessig art på din skole	☐	☐	☐	☐	☐	☐
undervisningsmessig art	☐	☐	☐	☐	☐	☐
organisatorisk art	☐	☐	☐	☐	☐	☐

21) * Når det gjelder ungdomsbedrift, vil du si at interessen fra elevene er økende?

- ☐ Ja
- ☐ Nei
- ☐ Varierer fra år til år
- ☐ Vet ikke

6-delt skala med to ytterpunkter:

- Stemmer ikke i det hele tatt = 1
- Stemmer perfekt = 6

22) På skolen vår har vi tilstrekkelig med ressurser til å gjennomføre opplegget med ungdomsbedrift fordi ...

	1	2	3	4	5	6
vi har tilstrekkelig med tidsressurser	☐	☐	☐	☐	☐	☐
vi har tilstrekkelig med antall lærere som er involvert	☐	☐	☐	☐	☐	☐
vi har tilstrekkelig kompetanse blant våre lærere	☐	☐	☐	☐	☐	☐

23) Hvilke tiltak synes du er nødvendige for å stimulere til satsing på entreprenørskap i skolen?

0/4000

D) Intern organisering, roller og samhandling

I denne delen spør vi deg om hvordan dere organiserer arbeidet med entreprenørskap ved din skole, inkludert rolledeling og samhandling.

24) * Er det utpekt en person på skolen som har særlig ansvar for:

	Vet		
	Ja	Nei	ikke
a) implementering av entreprenørielle arbeidsformer generelt?	☐	☐	☐
b) Programfaget entreprenørskap?	☐	☐	☐
c) for ungdomsbedrift spesielt?	☐	☐	☐

25) Er det noe mer du ønsker å si om skolens tildeling/fordeling av ansvar når det gjelder entreprenørielle arbeidsformer, programfaget entreprenørskap eller ungdomsbedrift?

0/4000

Her er det mulig å krysse av for flere svaralternativer.

26) * Hvilke(n) rolle(r) har du når det gjelder:

Strategisk	Koordinerende	
rolle	ansvar	Pådriver Faglærer Ingen

	Strategisk rolle	Koordinerende ansvar	Pådriver	Faglærer	Ingen
a) implementering av entreprenørielle arbeidsformer generelt?	☐	☐	☐	☐	☐
b) Programfaget entreprenørskap?	☐	☐	☐	☐	☐
c) for ungdomsbedrift spesielt?	☐	☐	☐	☐	☐

27) Når det gjelder entreprenørskap forstått som ungdomsbedrift, er samhandlingene mellom lærerne på skolen ...

	Stemmer	
	Stemmer	ikke
... formalisert	☐	☐
... regelmessig	☐	☐
... tilfeldig	☐	☐
... det er ikke noe samhandling	☐	☐
... rektor støtter opp om samhandling mellom lærerne	☐	☐

28) Når det gjelder entreprenørskap forstått som eget programfag, er samhandlingene mellom lærerne på skolen ...

	Stemmer	
	Stemmer	ikke
... formalisert	☐	☐
... regelmessig	☐	☐
... tilfeldig	☐	☐
... det er ikke noe samhandling	☐	☐
... rektor støtter opp om samhandling mellom lærerne	☐	☐

29) Når det gjelder ungdomsbedrift, opplever du det som ...

	Stemmer	
	Stemmer	ikke
... et tilleggssarbeid?	☐	☐
... integrert i de daglige arbeidsoppgavene mine	☐	☐
Spørsmålet er ikke relevant for meg	☐	☐

Denne informasjonen vises kun i forhåndsvisningen

Følgende kriterier må være oppfylt for at spørsmålet skal vises for respondenten:

- (
 - (
 - Hvis "Hvilken stilling har du?" er *lik* "Assistent/elevassistent" eller
 - Hvis "Hvilken stilling har du?" er *lik* "Faglærer" eller
 - Hvis "Hvilken stilling har du?" er *lik* "Avdelingsleder" eller
 - Hvis "Hvilken stilling har du?" er *lik* "Seksjonsleder"

6-delt skala med to ytterpunkter:

- Stemmer ikke i det hele tatt = 1
- Stemmer perfekt = 6

30) Hvilken rolle tar rektor når det gjelder entreprenørskap i utdanningen? (uavhengig av om tilnærmingen er «smal» eller «bred»).

1 2 3 4 5 6

	1	2	3	4	5	6
Visjonært lederskap	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Styring av personalressurser	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Koordinering av oppgaver	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Kontakt med næringslivet	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Kontakt med offentlig sektor	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Kontakt med frivillige organisasjoner	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Rektor tar ingen rolle i dette arbeidet	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Denne informasjonen vises kun i forhåndsvisningen

Følgende kriterier må være oppfylt for at spørsmålet skal vises for respondenten:

- (
 - (
 - Hvis "Hvilken stilling har du?" *er lik* "Rektor"
-)

6-delt skala med to ytterpunkter:

- Stemmer ikke i det hele tatt = 1
- Stemmer perfekt = 6

31) * Som rektor hvilke(n) rolle(r) utøver du når det gjelder entreprenørskap i utdanningen? (uavhengig av om tilnærmingen er «smal» eller «bred»).

	1	2	3	4	5	6
Visjonært lederskap	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Styring av personalressurser	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Koordinering av oppgaver	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Kontakt med næringslivet	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Kontakt med offentlig sektor	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Kontakt med frivillige organisasjoner	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Som rektor tar jeg ingen rolle i dette arbeidet	☐	☐	☐	☐	☐	☐

6-delt skala med to ytterpunkter:

- Stemmer ikke i det hele tatt = 1
- Stemmer perfekt = 6

32) Vil du si at lærerne på skolen din har etablert et læringsfellesskap for
entreprenørskap?

☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5 ☐ 6

E) Samhandling med aktører utenfor skolen

I denne delen spør vi deg om samhandling med aktører utenfor skolen om entreprenørskap, eksempelvis frivillige organisasjoner, næringslivet, andre skoler mv

33) * Hvilke aktører mener du stimulerer entreprenørskap ved din skole?

	Vet		
	Ja	Nei	ikke
Rektor	☐	☐	☐
Ungt entreprenørskap	☐	☐	☐
Avdelingsledere	☐	☐	☐
Enkeltlærere	☐	☐	☐
Eksterne veiledere/mentorere	☐	☐	☐
Andre	☐	☐	☐

Denne informasjonen vises kun i forhåndsvisningen

Følgende kriterier må være oppfylt for at spørsmålet skal vises for respondenten:

- (
 - (
 - Hvis "Andre" er lik "Ja "
)
)

Du har krysset av for svaralternativet "andre" på forrige spørsmål

34) Hvilke andre aktører mener du stimulerer entreprenørskap ved din skole?

0/4000

35) * Er entreprenørskap i skolen nedfelt i fylkets utviklingsstrategi?

- ☐ Ja
- ☐ Nei
- ☐ Vet ikke

36) * Opplever du at næringsavdeling og skoleavdeling ved fylkeskommunen satser på entreprenørskap i skolen?

- ☐ Ja
- ☐ Nei
- ☐ Vet ikke

Denne informasjonen vises kun i forhåndsvisningen

Følgende kriterier må være oppfylt for at spørsmålet skal vises for respondenten:

- (
 - (
 - Hvis "Opplever du at næringsavdeling og skoleavdeling ved fylkeskommunen satser på entreprenørskap i skolen?" er lik "Ja")
-)

Siden du har krysset av for svaralternativet "Ja" på forrige spørsmål:

Her er det mulig å krysse av for flere svaralternativer.

37) Hvordan kommer det til uttrykk at næringsavdeling og skoleavdeling ved fylkeskommunen satser på entreprenørskap i skolen?

- ☐ Kompetanseheving
- ☐ Økonomisk støtte
- ☐ Invitasjon til internasjonale prosjekter
- ☐ Utfordrer skolenes pedagogikk

Samhandling med ulike aktører

Her er det mulig å krysse av for flere svaralternativer.

38) Hvilke former for samhandling har skolen med disse aktørene når det gjelder entreprenørskap?

	Prosjektsamarbeid	Konsultasjon	Inspirasjon	De veileder / mentorerer elevene	Det er ikke samarbeid
Lokalt/regionalt næringsliv	☐	☐	☐	☐	☐
Lokalt/regionalt samfunnsliv, inkludert frivillige organisasjoner	☐	☐	☐	☐	☐
Andre skoler	☐	☐	☐	☐	☐
Universitet- og høyskolemiljøer	☐	☐	☐	☐	☐
«Avdeling for Næring og innovasjon» hos fylkeskommunen	☐	☐	☐	☐	☐
«Avdeling for utdanning» hos fylkeskommunen	☐	☐	☐	☐	☐
Ungt Entreprenørskap	☐	☐	☐	☐	☐

39) Er samhandlingen med de ulike aktørene formalisert?

	Ja, med partnerskapsavtaler	Nei, det er ikke formalisert
Lokalt/regionalt næringsliv	☐	☐
Lokalt/regionalt samfunnsliv, inkludert frivillige organisasjoner	☐	☐
Andre skoler	☐	☐
Universitet- og høyskolemiljøer	☐	☐
«Avdeling for Næring og innovasjon» hos fylkeskommunen	☐	☐
«Avdeling for utdanning» hos fylkeskommunen	☐	☐
Ungt Entreprenørskap	☐	☐

Her er det mulig å krysse av for flere svaralternativer.

40) Når det gjelder entreprenørskap i skolen, hvem har ansvar for å opprettholde kontakten med:

	UE			
	Rektor	Lærere	Trøndelag	Elevene
Lokalt/regionalt næringsliv	☐	☐	☐	☐
Lokalt/regionalt samfunnsliv, inkludert frivillige organisasjoner	☐	☐	☐	☐
Andre skoler	☐	☐	☐	☐
Universitet- og høyskolemiljøer	☐	☐	☐	☐
«Avdeling for Næring og innovasjon» hos fylkeskommunen	☐	☐	☐	☐
«Avdeling for utdanning» hos fylkeskommunen	☐	☐	☐	☐
UE Norge	☐	☐	☐	☐

41) * Samarbeider skolen din med Ungt entreprenørskap (UE)

- ☐ Ja
- ☐ Nei
- ☐ Vet ikke

Denne informasjonen vises kun i forhåndsvisningen

Følgende kriterier må være oppfylt for at spørsmålet skal vises for respondenten:

- (
 - (
 - Hvis "Samarbeider skolen din med Ungt entreprenørskap (UE)" *er lik* "Ja")
-)

Her er det mulig å krysse av for flere svaralternativer.

42) Hva innebærer samarbeidet med UE?

- ☐ Deltar på deres kurs
- ☐ Lærere får veiledning
- ☐ Elever får veiledning
- ☐ Bruker UE sitt undervisningsopplegg
- ☐ Brobygger mellom skole og eksterne samarbeidspartnere

Denne informasjonen vises kun i forhåndsvisningen

Følgende kriterier må være oppfylt for at spørsmålet skal vises for respondenten:

- (
 - (
 - Hvis "Samarbeider skolen din med Ungt entreprenørskap (UE)" *er lik* "Ja")
-)

43) Hvordan vurderer du samarbeidet med UE?

- ☐ Svært viktig
- ☐ Noe viktig
- ☐ Uviktig

Denne informasjonen vises kun i forhåndsvisningen

Følgende kriterier må være oppfylt for at spørsmålet skal vises for respondenten:

- (
 - (
 - Hvis "Samarbeider skolen din med Ungt entreprenørskap (UE)" *er lik* "Ja")
-)

44) Hvordan vurderer du UE sin kompetanse?

- ☐ Svært relevant
- ☐ Noe relevant
- ☐ Lite relevant

Tusen takk for at du har bidratt ved å svare på denne spørreundersøkelsen!

45) Er det noe du vil kommentere til slutt?

0/4000

21.9.2018

QuestBack

Send

100 % fullført

© Copyright www.questback.com. All Rights Reserved.

<https://web2.questback.com/Quests/QuestDesigner/PreviewPage.aspx?QuestID=5244262&sid=vsQNFKSP1&PPK=fboxofnbdxd#>

38/38

8.2 Vedlegg 2: Intervjuguide rektorintervju

Hvordan skolen forstår sitt oppdrag innenfor entreprenørskap?

Hvilke holdninger og verdier eksisterer mht. entreprenørskapsutdanning som oppdrag ved skolen?

- Formell forankring i vedtatte planer?
- Skolekultur?

Skilles det mellom pedagogisk entreprenørskap og entreprenørskap som bedriftsetablering?

- Hvordan kommer dette til uttrykk i didaktiske overveielser og praksis?

Hvordan skolen internt organiserer og gjennomfører arbeidet?

Hvilke interne aktører inngår i entreprenørskapsutdanningen ved skolen skolene?

- Hvilke roller har de?
- Hvilken rolle har rektor med hensyn til gjennomføring av entreprenørskap i utdanningen?

Lederskapsfilosofi og praksis?

Er det ildsjeler som står for arbeidet, eller er arbeidet forankret i strategier og lokale læreplaner?

Hvordan er ressurstilgangen?

Er det etablert formelle og/eller uformelle strukturer og samarbeidsformer mellom lærer-kollegaene som er involvert?

Hvordan koordineres aktivitetene?

Hvordan skolen samhandler med eksterne aktører?

Hvilke roller har aktører eksterne aktører – både næringsliv, offentlig sektor, og eventuelt frivillige organisasjoner i entreprenørskapsutdanningen?

Hvem ved skolen har ansvaret for å invitere/oppsøke samarbeid med eksterne aktører

I hvilken grad av samarbeid formalisert?

Arbeides det med å utvikle felles forståelser og kunnskapsgrunnlag med eksterne?

Hvordan benyttes aktører som UE i samhandling med skolene og eksterne aktører?

8.3 Vedlegg 3: Intervjuguide gruppeintervju

De tre hovedspørsmålene:

1. Hvordan skolen forstår sitt oppdrag innenfor entreprenørskap?
2. Hvordan skolen internt organiserer og gjennomfører arbeidet?
3. Hvordan skolen samhandler med eksterne aktører?

Entreprenørskap i skolen

Forståelser, organisering og samhandling

I Trøndelag ser det ut til at det er en smal forståelse av entreprenørskap som respondentene mener er rådende i skolen, ikke en bred (pedagogisk entreprenørskap). Samtidig er det entreprenørielle arbeidsformer som har størst nedslagsfelt blant faglærere, noe som er naturlig da en bred tilnærming viser til en generell entreprenøriell metode og ikke det spesifikke verktøyet ungdomsbedrift. Mange faglærere opplever entreprenørskap i skolen som et tilleggssarbeid, særlig gjelder det opplegget med ungdomsbedrift.

Respondentene opplever i liten grad at det er etablert praksisfellesskap omkring entreprenørskap i skolen. Det ser og ut til at respondentene fra de videregående skolene i Sør-Trøndelag vurderer lærernes kompetanse i entreprenørskap som noe høyere enn lærerne fra Nord-Trøndelag. Det kan se ut som at selv om lærerne har kompetansen, mangler de andre ressurser.

Enkeltlærere synes å være den viktigste aktøren som stimulerer til entreprenørskap, deretter er UE, avdelingsledere og rektorer.

Fylkeskommunen fremstilles som en utydelig aktør og strategidokumenter er lite kjent i skolen. Vi finner enkelte forskjeller mellom urbane og rurale skoler, og mellom Sør-Trøndelag og Nord-Trøndelag. Det gjelder blant annet en større satsning på pedagogisk entreprenørskap ved urbane skoler

og i Sør-Trøndelag.

ØF-rapport 12/2018

ISBN nr: 978-82-7356-781-9